

Handlingsplan 2012 - 2015

med årsbudsjett 2012

INNHold

INNHold	1
RÅDMANNENS FORORD	3
HOVEDGREPENE I HANDLINGSPLAN 2012 - 2015	4
HELHETLIG STYRINGSMODELL	7
MÅL FOR KOMMUNEN OG GJENNOMGÅENDE MÅLTAVLE	9
NYE HANDLINGSROM	15
ØKONOMISKE RAMMEBETINGELSER	17
STATSBUDSJETTET 2012 OG DET ØKONOMISKE OPPLEGGET FOR KOMMUNESEKTOREN .	17
RENTEMARKEDET OG DE KOMMUNALE BUDSJETTER	19
ØKONOMIPLAN 2012 – 2015 MED DRIFTSBUDSJETT 2012	21
KRAV TIL BALANSE OG REALISME I BUDSJETTET	21
ØKONOMISKE HOVEDUTFORDRINGER I PLANPERIODEN	21
BUDSJETTETS INNTEKTSSIDE	25
FINANSINNTEKTER OG -UTGIFTER.....	26
BUDSJETTETS UTGIFTSSIDE.....	28
INVESTERING OG FINANSIERING	30
INVESTERINGER I ØKONOMIPLANPERIODEN	30
DE ØKONOMISKE FORUTSETNINGENE FOR INVESTERINGSBUDSJETTET.....	30
KOMMUNEOMRÅDE HELSE OG SOSIAL	33
FAKTA OM KOMMUNEOMRÅDET	33
INNSATSOMRÅDER	35
RESULTATOMRÅDER FOR KOMMUNEOMRÅDET	41
KOMMUNEOMRÅDE OPPVEKST	44
FAKTA OM KOMMUNEOMRÅDET	44
INNSATSOMRÅDER	44
RESULTATOMRÅDER FOR KOMMUNEOMRÅDET	52
KOMMUNEOMRÅDE SAMFUNN, ØKONOMI OG KULTUR	54
FAKTA OM KOMMUNEOMRÅDET	54
INNSATSOMRÅDER	56
RESULTATOMRÅDER FOR KOMMUNEOMRÅDET	67
KOMMUNEOMRÅDE HR	68
FAKTA OM KOMMUNEOMRÅDET	68
INNSATSOMRÅDER	69

KOMMUNEOMRÅDE TEKNISK	74
FAKTA OM KOMMUNEOMRÅDET	74
INNSATSOMRÅDER	75
RESULTATOMRÅDER FOR KOMMUNEOMRÅDET	81
RÅDMANN	83
AVGIFTER, GEBYRER OG EGENBETALINGER	84
VEDLEGG	95

Dokumentet er oppdatert med alle endringer som følger av bystyrets vedtak på handlingsplan 2012 – 2015 med årsbudsjett 2012.

RÅDMANNENS FORORD

Rådmannens forslag til kommunebudsjett for 2012 inneholder ingen vesentlige kutt i tjenestetilbudet utover det som har vært varslet og planlagt. Budsjettforslaget gjør det heller ikke vesentlig dyrere å være innbygger i Sarpsborg eller å benytte kommunens tjenester dette året. Etter flere svært krevende budsjettprosesser er rådmannen tilfreds med å kunne presentere et slikt årsbudsjett, men Sarpsborg kommunes økonomiske utsikter er fremdeles svært vanskelige. Forslaget til budsjett og handlingsplan er derfor preget av at kommunen skal rustes for denne framtiden.

Det gjøres en rekke grep i 2012 som får positive effekt på kommunens driftsutgifter utover i planperioden. I første rekke gjelder dette barnehagene, hvor det foreslås betydelige investeringer for på lang sikt å få et godt tilbud til lavest mulig kostnad. Det samlede investeringsvolumet er kommunens største utfordring. Sarpsborg kommune har et etterslep på investeringer i skoler og barnehager, et etterslep som det er vanskelig å ta igjen uten at det i vesentlig grad vil påvirke driften og tjenestetilbudet. Samtidig blir kommunen i større grad enn før utfordret til også å investere i tiltak som ikke har med det lovpålagte tjenestetilbudet å gjøre, men som er viktige for samfunnsutviklingen i Sarpsborg. Nyåpnede Inspiria, torget, bibliotek og kulturhus, friidrettsanlegg og fotballstadion er eksempler på dette.

Rådmannen mener det er viktig at kommunen er en drivkraft i samfunnsutviklingen i Sarpsborg, og viser vilje til å investere i den. Det er nødvendig for at Sarpsborg skal utnytte sitt vekstpotensiale videre, noe som på sikt vil bedre levekår og økt livskvalitet for innbyggerne. Samtidig verken kan eller bør kommunen utvikle Sarpsborg-samfunnet alene. Det må vurderes kritisk hvilke løft kommunen kan stå for, hvilke tiltak andre må ta helt eller delvis ansvar for, og hvilke forventninger som ikke kan innfris.

I lys av dette ser rådmannen to store utfordringer i årene som kommer: På den ene siden må kommunens drift tilpasses trangere rammer som følge av et høyt investeringsnivå. På den andre siden må det gjøres prioriteringer innenfor et omfattende investeringsbehov hvor det ikke er rom for alt.

Det er gjennomført en vellykket omstilling gjennom prosjekt "Handlingsrom 2016". Det jobbes fortsatt med å ta ut effekten av alle tiltak. Prosjekt "Nye handlingsrom" er en enda mer langsiktig og krevende endringsprosess. For å lykkes vil dette kreve stor innsats og viktige valg fra både politisk- og administrativ ledelse og et fortsatt positivt engasjement fra ledere, ansatte og tillitsvalgte i alle deler av kommunen.

Sarpsborg, 25.10.11

Unni Skaar
Rådmann

HOVEDGREPENE I HANDLINGSPLAN 2012 - 2015

Sarpsborg kommunes årsbudsjett for 2012 har en netto driftsramme på 2,4 mrd. kr. Det er et stramt budsjett. Handlingsplan for perioden 2012-2015 viser at det vil bli ytterligere innstramning i årene som kommer.

Tiltak igangsatt fra 2010 på basis av prosjektet "Handlingsrom 2016" har redusert driftskostnadene og medvirket til å oppnå nødvendig balanse på kort sikt. En negativ utvikling i forholdet mellom frie inntekter og netto driftsutgifter er snudd. Men kommunen har fremdeles store utfordringer med et svakt netto driftsresultat og økende gjeldsbyrde. Aktivitetsnivået er fremdeles for høyt i forhold til inntektene, og da særlig ut fra det investeringsbehovet som avtegner seg. Det krevende arbeidet med store innsparinger i driften må derfor videreføres og forsterkes. "Handlingsrom 2016" og "Nye Handlingsrom" skal sikre nødvendig omstilling også i et mer langsiktig perspektiv.

Årsbudsjettet for 2012 og handlingsplan for perioden 2012-2015 innfrir lovens krav om balanse. For å oppnå dette har det for 2012 vært nødvendig med tiltak som

effektiviserer driften eller reduserer aktivitetsnivået med om lag 46 mill. kr. Dette er etter at utgiftene er økt med rundt 114 mill. kr som følge av kapasitets- og kostnadsvekst, prioriterte styrkninger samt statlige føringer. Av dette utgjør samhandlingsreformen alene 62,0 mill. kr. Utover i planperioden må driftsnivået ytterligere ned for at kommunen skal kunne klare å bære utgiftene til renter og avdrag som følge av økt lånegjeld.

Økonomiplanen for perioden 2012 – 2015 viser et ytterligere innsparingsbehov for hvert av årene i planperioden inntil 40,0 mill. kr. Dette er synliggjort i budsjettet ved at det samlede innsparingsbehovet er fordelt på kommuneområdene i forhold til deres relative andel av samlet netto driftsramme for kommunen. At driftsutgiften i årene fremover må reduseres har lenge vært kjent. Tiltak gjennom prosjekt Nye handlingsrom og andre utgiftsreduksjoner og inntektsøkninger må til sammen bidra til å balansere budsjettene for kommende år. Kostnadsreduksjonene er krevende og vil få konsekvenser for tjenestetilbudet. Figuren nedenfor viser en gruppering av de tiltak det legges opp til i planperioden samlet for hele kommunen.

Sarpsborg kommune	2012	2013	2014	2015
Netto driftsbudsjett før endring	2 332	2 332	2 332	2 332
Kapasitets-/kostnadsvekst, styrkinger	49	76	105	108
Økte inntekter	-6	-6	-9	-9
Netto driftsendringer selvkost	2	-6	-12	-16
Statlige føringer og tiltak	65	78	85	86
Effektivisering/ redusert aktivitetsnivå	-46	-93	-128	-120
Netto driftsbudsjett etter endring	2 396	2 382	2 372	2 381
Endring i kroner	64	50	40	49
Endring i prosent	2,8 %	2,1 %	1,7 %	2,1 %

Gebyrer for vann, avløp, renovasjon og feiing økes i 2012 med i gjennomsnitt 1 % for en enebolig på 200 m², altså mindre enn den generelle prisveksten. Prisene på kommunale tjenester vil heller ikke, med enkelte unntak som kulturskolen og parkering, få noen økning utover generell prisvekst.

Eiendomsskatten ble økt i 2011 og vil bli holdt på samme nivå i 2012. Det legges imidlertid opp til en økning av inntektene fra eiendomsskatt på 10 mill. kr i 2013, og en økning på ytterligere 10 millioner for 2014 og 2015, for å kunne håndtere økende gjeldskostnader som følge av store investeringer. Dette innebærer en økt inntekt på rundt 15 prosent i løpet av

fireårsperioden, noe som normalt vil være litt over den generelle prisveksten i samfunnet.

Det er i 4-årsperioden lagt opp til et investeringsvolum på over 1,86 mrd. kr, herunder 570 mill. kr i 2012. Dette er et svært høyt investeringsnivå, som øker kommunens gjeldsbyrde vesentlig. Blant de tunge investeringene er barnehager, skole, sykehjem og omsorgsboliger, investeringer som på lengre sikt skal sikre et godt tjenestetilbud til et lavest mulig kostnadsnivå. Det er også planlagt betydelige investeringer innen idrett og kultur. Investeringene vurderes som nødvendige for å møte antatt vekst i kommunen og for å løse et akkumulert investeringsbehov.

Kommuneområde helse og sosial

2012 vil være et år med store endringer innen helse og omsorg, som følge av samhandlingsreformen. Kommunen vil få overført 62 mill. kr i 2012 til oppstart av denne reformen. 45 mill. kr er innarbeidet i budsjettet til medfinansiering av behandling i sykehus og alternative kompenserende tiltak. Øvrige midler er i hovedsak knyttet opp mot driften av helsehuset, der det er lagt inn midler til finansiering av 19 korttidsplasser for utskrivningsklare pasienter og blant annet styrket legetjeneste og styrket dagtilbud. Det understrekes at det er knyttet stor usikkerhet rundt finansieringen av reformen, og da spesielt for medfinansieringsdelen. Om kommunens utgifter til medfinansiering blir høyere enn anslått, vil planlagte tiltak i helsehuset måtte utgå.

Det er lagt inn midler til etablering og drift av 48 omsorgsboliger i bofellesskap og restfinansiering av 32 sykehjemsplasser på Valaskjold med innflytting i 2014. Drift av 32 nye sykehjemsplasser på Haugvoll foreslås iverksatt fra 2016.

12 omsorgsboliger i bofellesskap for psykisk utviklingshemmede på Kløvningsten skal være i drift fra 2013.

I planperioden er det også lagt inn investeringsmidler til 82 leiligheter i bofellesskap for eldre. Videre er det lagt inn midler til bygging av 36 leiligheter i bofellesskap for funksjonshemmede.

Driftsmidler for disse må i hovedsak innarbeides i budsjettet fra 2016.

Kommuneområde oppvekst

Innen grunnskole øker utgiftene til skoleskyss og gjesteelever vesentlig, som følge av forhold utenfor kommunens kontroll. For å unngå at kvaliteten på læringsarbeidet svekkes, må det tilstrebes effektivisering av driften i skolene blant annet gjennom nye arbeidsformer, mer varierende størrelse på elevgruppene og mer fleksibel ressursutnyttelse. Dette vil betinge en viss investering i mer funksjonelle skolearealer.

Det er satt av totalt 240 mill. kr til investering i ny sentrumsskole i perioden. Innen barnehage foreslås en offensiv satsing på bygging av nye og driftseffektive barnehager som både skal erstatte de små og ineffektive og samtidig dekke et økt behov for plasser. Det er forutsatt investert 186,5 mill. kr. Investeringen vil mot slutten av perioden ha en stor effekt både på kommunens egne driftsutgifter til barnehager og på kommunens tilskudd til ikke-kommunale barnehager, som beregnes med utgangspunkt i gjennomsnittskostnaden for en kommunal barnehageplass.

Kommuneområde samfunn, økonomi og kultur

Innen plan og samfunnsutvikling vil det særlig bli jobbet med en bypakke for samferdsel, inkludert å få fram tiltak som utløser statlige belønningmidler. Andre prioriterte områder er avklaring av muligheter for tilflytting og næringsutvikling som følge av nytt sykehus samt fortsatt styrking av sentrum.

For byjubileet vil fokuset i 2012 være å igangsette, opprettholde og koordinere delprosjekter. Markedsføring og profilering vil bli trappet opp.

Det er omdisponert 10,0 mill. kr fra fond investeringer til fond for bygging av nytt kulturhus og bibliotek. Opprustning av Kulås Amfi for totalt 29 mill. kr er planlagt gjennomført før byjubileet.

Inkludert tidligere bevilgninger ligger det i handlingsplanen inne 35 mill. kr til nytt friidrettsanlegg ved Kalnes videregående skole, 34 mill. kr til blant annet utskifting av

kjøleanlegg, asbestsansering og nye publikumsarealer i Sparta Amfi og 30 mill. kr til å sikre at Sarpsborg stadion godkjennes for toppfotball. Totalt foreslås investeringer i idrettsanlegg for rundt 100 mill. kr.

Kommuneområde HR

Betydelige investeringer innen IKT forutsettes å gi vesentlige innsparinger på drift.

Sykefraværet i Sarpsborg kommune er fortsatt høyt, og det må fokuseres på økt nærvær og oppfølging av ansatte.

Kommuneområde teknisk

Innen eiendom er det forutsatt betydelige inntekter gjennom salg og utvikling av eiendommer. Det forventes over 50 mill. kr fra kommunens egne eiendommer og 90

mill. kr fra Borg Næring og Eiendom AS sine eiendommer. Dette er et viktig bidrag til finansiering av de investeringene det legges opp til.

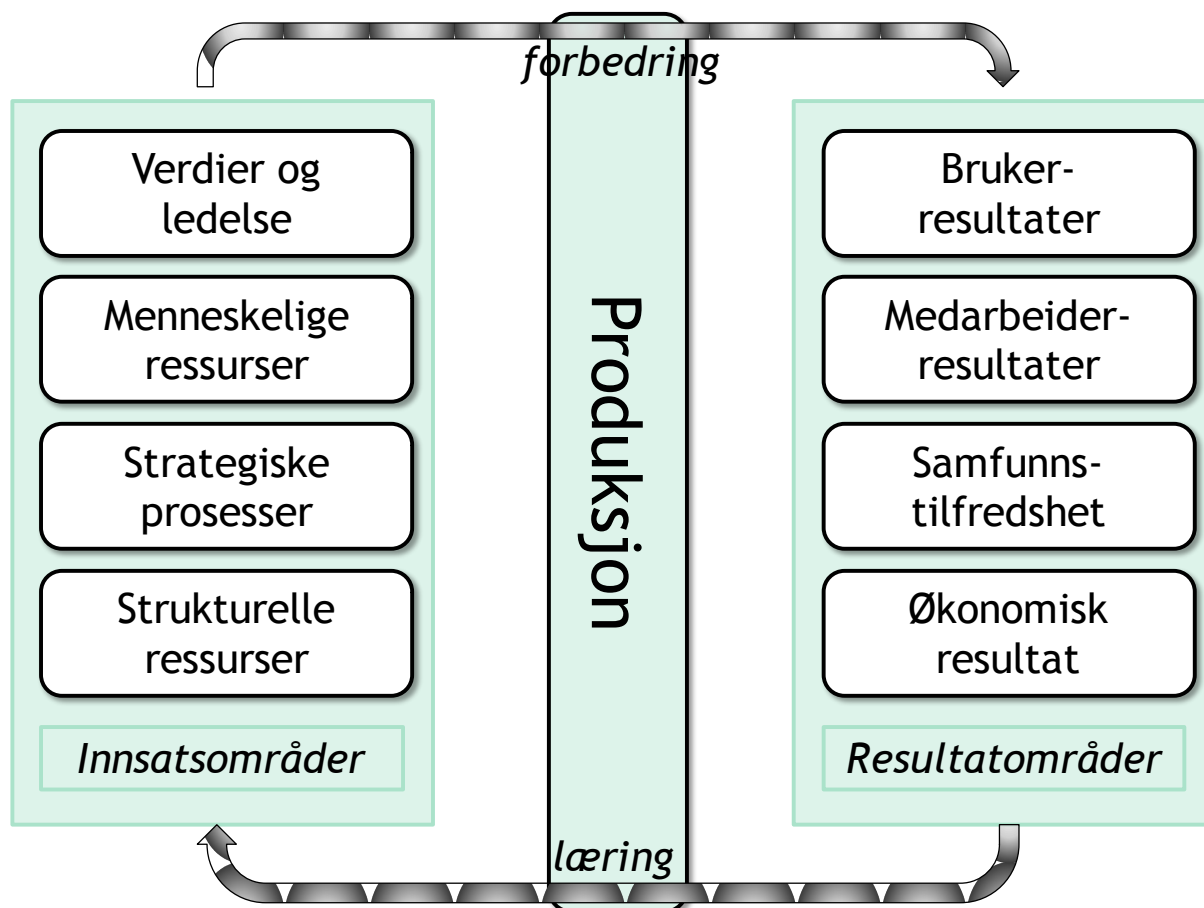
Det foreslås investert 10 mill. kr i oppgradering av veier hvert år i perioden. Oppgradering av gatelys og trafikksikkerhetstiltak utgjør også betydelige beløp. Samtidig reduseres posten for vedlikehold av veier med 2,5 mill. kr på årsbasis.

For kommuneområde teknisk vil det være en betydelig utfordring å håndtere byggherreansvar for prosjekter på opp mot 1 mrd. kr i perioden, samt forvaltning av eiendommer som overtas fra Borg Næring og Eiendom AS.

HELHETLIG STYRINGSMODELL

Sarpsborg kommune legger til grunn en helhetlig styringsmodell som et viktig element i styringssystemet. Modellen beskriver hele kommunens virksomhet i ni

nøkkelområder. Resultatene danner grunnlaget for refleksjon, læring og forbedring som igjen gir føringer for innsatsområdene.

Handlingsplan for 2012-2015 har en inndeling basert på helhetlig styringsmodell. Innsatsområder og resultatområder er beskrevet under hvert kommuneområde. Modellen skal være et verktøy til å styre mot ønskede resultater gjennom å vedta innsatsfaktorene, måle resultatene og gjennom styring over tid dreie innsatsen slik at målene for Sarpsborg kommune oppnås. Helhetlig styringsmodell skal bidra til bedre styring for politiske organer og for den enkelte leder.

Verdier og ledelse

De overordnede verdiene ligger i kommuneplanens samfunnsdel med visjonen om Sarpsborg skal være en kommune der barn og unge lykkes. Dette gjenspeiles i de ulike strategiene i

kommuneplanen med tilhørende kommunedelplaner. Verdiene er førende for de øvrige innsatsfaktorene i modellen. I handlingsplanen inngår de overordnede målene for samfunnsutvikling i gjennomgående måltavle for enhetene. De mer tjenestespesifikke målene fremkommer av måltavlene under hvert kommuneområde.

Det er gjennom 2011 etablert et overordnet verdisett, som kjennetegner hvordan kommunen skal framstå både ut mot innbyggerne og mellom de ansatte. Verdiene er:

- Framtidsrettet
- Åpen
- Respektfull
- Troverdige

Menneskelige ressurser

Menneskelige ressurser består av medarbeiderne i kommunen og den kompetansen de innehar. En viktig plattform for alt arbeid på dette feltet er verdisetet og arbeidsgiverpolitikken. Det er et uttalt mål at Sarpsborg kommune skal ha nødvendig kompetanse til å løse dagens oppgaver og framtidens utfordringer.

Strategiske prosesser

Strategiske prosesser er viktige for å fremme en ønsket utvikling av tjenester og samfunn. Denne delen er presentert i en oversikt over vedtatte planer, planer som skal utarbeides, samt prosjekter eller andre utviklingstiltak. Oversiktene presenteres for hvert kommuneområde.

Strukturelle ressurser

De strukturelle ressursene er et fellesbegrep på mer konkrete faktorer på økonomi og demografi som styrer resultatene til kommunen. Handlingsplanen beskriver dette i hovedsak i forhold til endringer i befolknings sammensetning og andre planforutsetninger. Her vil antall barn i grunnskolealder eller eldre over 80 år være viktig informasjon om ressursbehov i tjenestene. Dette avsnittet omfatter i tillegg de økonomiske ressursene knyttet til drift og investeringer.

Brukerresultater

Enhetene skal sette mål for gode tjenester i form av opplevd kvalitet. I tillegg er det valgt spesifikke mål innenfor de ulike kommuneområdene. Kvalitet måles gjennom brukerundersøkelser og andre statistiske data som KOSTRA m.m.

Medarbeiderresultat

Det er valgt ut tre viktige områder knyttet til medarbeiderresultater for alle tjenestene. Disse er "attraktiv arbeidsgiver", "utviklende arbeidsmiljø" og "mindre uønsket deltid".

Samfunnstilfredshet

Samfunnsdelen i kommuneplanen fastsetter de overordnede mål for samfunnsutvikling i perioden 2011 – 2023. Planen har fire innsatsområder; identitet, verdiskapning, levekår og miljø. I Handlingsplan for 2012 – 2015 er det lagt vekt på å prioritere de viktigste målene og konkretisere disse i forhold til tiltak i 4-årsperioden. Det er også satt opp mål for å indikere hvor langt Sarpsborg kommune har kommet på de ulike områdene.

Økonomisk resultat

Økonomisk resultat forteller om kommunens økonomiske stilling og utvikling. På kommunenivå måles det på netto driftsresultat, netto lånegjeld og disposisjonsfond i forhold til brutto driftsinntekter samt avkastning på finansielle plasseringer. På enhetsnivå måles det på avvik i forhold til tildelte budsjetttrammer.

Produksjon

Resultatene skapes i kommunens 54 enheter. Det rapporteres på de ulike resultatmålene gjennom tertial- og årsrapportering til plan- og økonomiutvalget og bystyret.

Forbedring og læring

I årets handlingsplan er det lagt vekt på færre mål, sterkere bruker- og samfunnsfokus i målene og færre målinger. I tillegg er noen mål gjennomgående for hele kommunen og alle tjenestene. Det er viktig at forankring og forbedring oppnås helt ut i alle ledd i tjenesteytingen og forvaltningen.

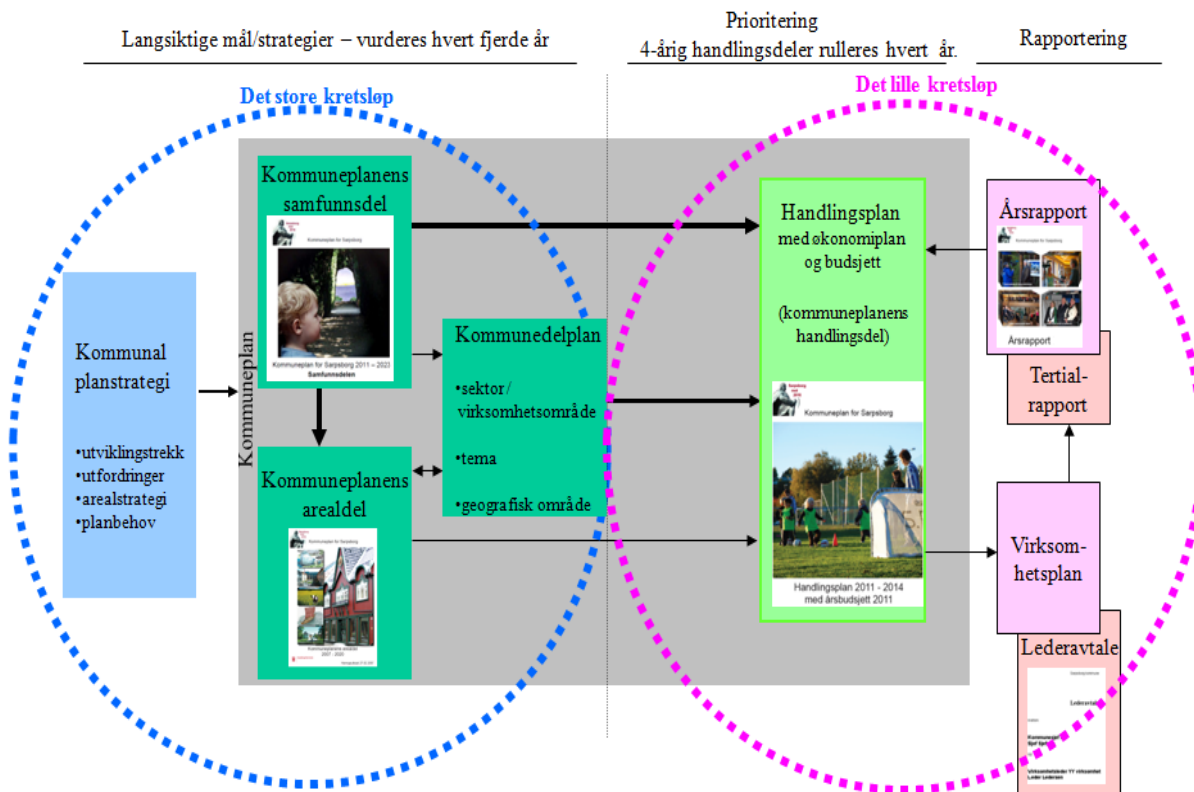
MÅL FOR KOMMUNEN OG GJENNOMGÅENDE MÅLTAVLE

Samfunns mål i handlingsplanen

Kommuneplanens samfunnsdel er kommunens overordnede styringsdokument. Den tar stilling til langsiktige utfordringer, mål og strategier for kommunesamfunnet som helhet og

kommunen som organisasjon. Kommuneplanens samfunnsdel 2011-2023 ble vedtatt av bystyret 16.06.11. Den danner grunnlag for kommunens 4-årige handlingsplan og budsjett.

Plansystemet i Sarpsborg kommune

Sarpsborg er en by full av muligheter. Kort nevnes nytt sykehus på Kalnes, Inspira Science Center, Solbergtårnet rasteplass, nytt torg og byens sentrale beliggenhet. Dette gir et godt grunnlag for å bygge et enda bedre og mer attraktivt kommunesamfunn.

Planen setter fokus på fire innsatsområder; identitet, verdiskaping, levekår og miljø. Sarpsborgs visjon er "Sarpsborg – der barn og unge lykkes". Innenfor hvert innsatsområde er det

beskrevet overordnet mål. I tillegg til disse spesifiserer planen flere delmål (Slik vil vi ha det!) og strategier (Slik gjør vi det!) under hvert innsatsområde.

Kommuneplanen er en langsiktig plan og alle målsetninger og strategier kan ikke prioriteres i denne handlingsplanperioden. I kapitlene som omhandler "Verdier og ledelse" beskriver hvert kommuneområde mål fra kommuneplanen som er førende for deres arbeid.

VISJON

Sarpsborg - der barn og unge lykkes

Identitet

Sarpsborgs innbyggere skal være stolte og engasjerte

Slik vil vi ha det!

- Sarpsborg skal oppleves som en kultur-, idretts og aktivitetsby
- Sarpsborg skal ha spennende og allsidige jobbmuligheter
- Sarpsborg sentrum skal være attraktivt og levende
- Sarpsborg skal være en attraktiv by å bosette seg i for barnefamilier

Verdiskaping

Sarpsborg skal ha et allsidig og konkurransedyktig næringsliv med høy kompetanse og spennende jobbmuligheter

Slik vil vi ha det!

- Sarpsborg skal ha spennende og allsidige jobbmuligheter
- Næringslivet og kommunen skal være attraktiv for faglært arbeidskraft og arbeidskraft med høyere utdanning
- Næringslivet og kommunen skal tilby arbeid til alle grupper av arbeidssøkende

Levekår

Barn og unge skal motiveres til utdanning for å møte framtidens utfordringer

Sarpsborg skal være en by som fremmer likeverd og inkludering

Slik vil vi ha det!

- Sarpsborg skal ha et helhetlig læringsløp med høy kvalitet fra barnehage til videregående skole
- Helsefremmende og forebyggende tiltak skal ha en sentral plass i arbeidet for å bedre levekår
- Innbyggerne skal ha mulighet til å leve et meningsfylt liv uavhengig av funksjonsevne
- Sarpsborg skal ha et variert kultur- og fritidstilbud for alle
- Levekårene skal bedres og levekårsforskjeller skal utjevnes
- Sarpsborg skal ha trygge, attraktive og levende bo- og nærmiljøer

Miljø

Alle i Sarpsborg skal være miljøbevisste og delta i en felles miljødugnad for framtida

Slik vil vi ha det!

- Sarpsborg skal ha miljøvennlige bo-, transport- og arbeidsforhold
- Sarpsborgsamfunnet skal ha lavt energiforbruk og bruke fornybar energi
- Sarpsborgsamfunnet skal produsere lite avfall og være gode på gjenvinning
- Sarpsborg skal sikre seg mot skadevirkninger som følge av klimaendringer
- Sarpsborg skal forvalte naturressursen på en miljøvennlig måte.

De fire innsatsområdene griper ofte inn i hverandre. Det er for eksempel sterke forbindelser mellom verdiskaping og levekår. To målsetninger fra innsatsområde "Verdiskaping" er gjennomgående for alle kommuneområder. Det betyr at alle kommuneområder og enheter skal ha fokus på disse i sin virksomhetsplan. De to prioriterte målsetningene er:

- Næringslivet og kommunen skal være attraktiv for faglært arbeidskraft og arbeidskraft med høyere utdanning.
- Næringslivet og kommunen skal tilby arbeid til alle grupper av arbeidssøkende.

Arbeid er viktig for den enkelte og tilgang på god arbeidskraft er viktig for næringslivet, kommunen og samfunnet som helhet. For å nå disse målene vil det blant annet være viktig å sette fokus på utdanning og kompetansebyggende tiltak i egen befolkning og da særlig hos barn og unge. Barn og unge skal motiveres til utdanning for å møte framtidens utfordringer. Kommunens langsiktige og målrettede innsats som ser helhetlig på læringsløpet fra barnehage til videregående skole må fortsette. Samarbeid med Inspiria, næringsliv og høyskole/universitet vil være viktig.

Kampen om arbeidskraften vil forsterkes framover, særlig vil det bli rift om de med høyest kompetanse. Innenfor helse/sosial og utdanningsinstitusjonene har en allerede møtt rekrutteringsutfordringene. Et godt arbeidstilbud er ofte ikke

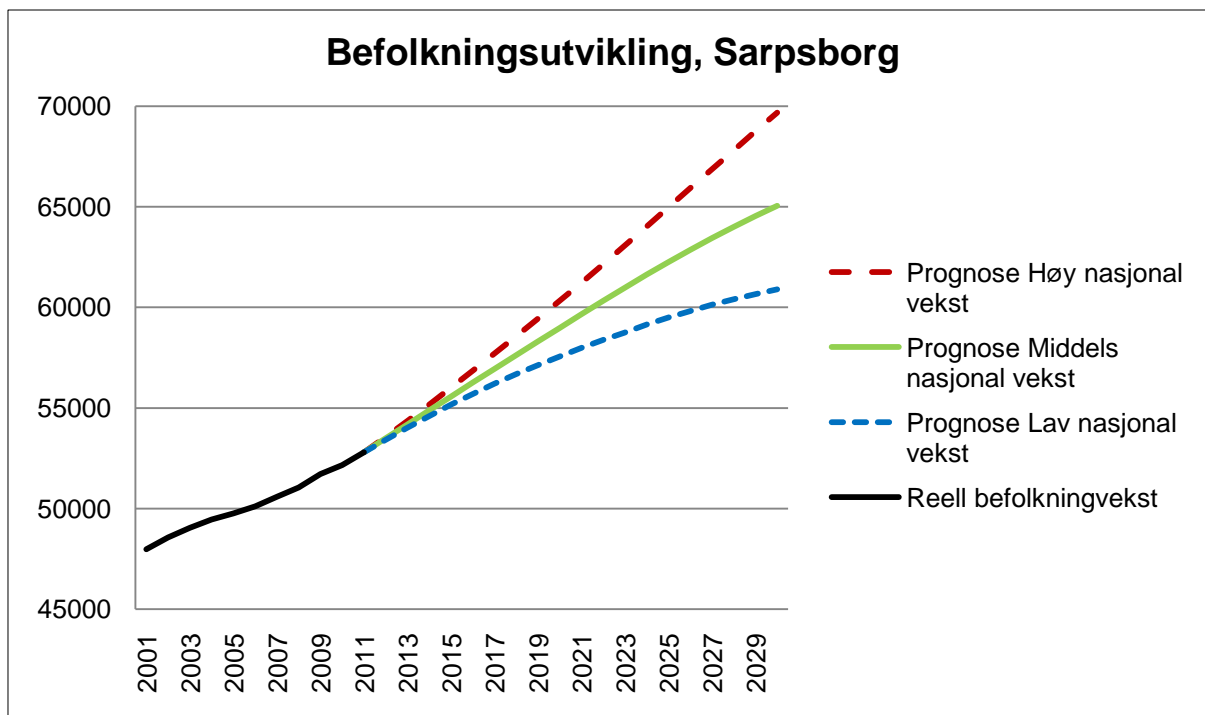
tilstrekkelig for å få ønsket arbeidskraft til å flytte til kommunen. I dag legger folk vekt på en rekke andre forhold enn kun arbeid. De er opptatt av stedskvaliteter som bolig, kultur- og fritidstilbud, trygt nærmiljø og gode oppvekstvilkår for barn og unge. Det siste har blant annet sammenheng med at det er de unge voksne som flytter mest. Skal næringslivet og kommunen være attraktiv for arbeidskraft må en med andre ord satse bredt.

Demografi

Per 01.01.11 hadde Sarpsborg 52 805 innbyggere. I 2010 økte befolkningen med 646 personer og dette er ca. 200 flere enn i 2009. Gjennomsnittlig årlig vekst i perioden 2000-2010 var 474 personer. Mens tilflytting bidro vesentlig til befolkningsvekst i første halvdel av perioden, har fødselsoverskudd fått noe større betydning de siste årene. I 2010 sto den imidlertid kun for 10 % av befolkningsveksten.

Statistisk sentralbyrås (SSB) prognoser (middelalternativ) er betydelig oppjustert fra i fjor. SSB anslår nå en årlig vekst i handlingsplanperioden på 695 personer, mot 470 i forrige prognose.

Det knytter seg stor usikkerhet til befolkningsutviklingen, ikke minst på grunn av skiftende konjunkturer som har betydning både for arbeidsmarkedssituasjonen og boligbyggingen. Nytt sykehus på Kalnes kan bidra til sterkere vekst enn det SSB anslår.

Befolkningsvekst er et uttrykk for attraktivitet og Sarpsborg ønsker å legge til rette for vekst.

Aldersgruppene med størst relativ vekst i handlingsplanperioden er 1-5 år (barnehagebarn), 6-12 år (barneskolebarn) år og 67-79 år. Veksten i disse gruppene vil fortsette utover handlingsplanperioden.

Elevtallet på ungdomstrinnet viser en svak tilbakegang i handlingsplanperioden, men har store årlige svingninger. Det forventes en vekst i siste del av kommuneplanperioden.

Mål for kommunen

Resultat-område	Mål 2012 – 2015	Måleindikatorer	Måle-metode	Resultat siste måling	Ambisjons-nivå 2012	Måle-hyppighet
Med-arbeider ¹	M 1 Attraktiv arbeidsgiver	M 1.1 Søkere på stilling ²	DK	--	--	Å
		M 1.2 Turnover ³	DK	3,45 %	< 4 %	Å
		M 1.3 Omstilling	DK	6,2 ‰	< 4 ‰	Å
		M 1.4 Lærlinger og fagutdanning	DK	63 lærlinger	70 lærlinger	Å
		M 1.5 Likestilling	DK	Diverse statistikk	--	Å
		M 1.6 Inkluderende arbeidsliv	DK	Diverse statistikk	--	Å
Økonomi	Ø 1 Kommuneøkonomi som sikrer handlingsrom over tid	Ø 1.1 Netto driftsresultat	DK ⁴	2,9 %	> 3 %	Å
		Ø 1.2 Netto lånegjeld i % av brutto driftsinntekter	DK ⁴	65,1 %	< 70 %	Å
		Ø 1.3 Disposisjonsfond i prosent av brutto driftsinntekter	DK	5 %	> 4,5 %	Å
		Ø 1.4 Meravkastning kortsiktig likviditet	DK	1,0 %	> 0,6 % ⁵	Å

Gjennomgående måltavle for enhetene

Resultat-område	Mål 2012 – 2015	Måleindikatorer	Måle-metode	Resultat siste måling	Ambisjons-nivå 2012	Måle-hyppighet
Bruker	B1 Gode tjenester	B 1.1 Opplevd kvalitet	BU	--	--	--
Med-arbeider ⁶	M 1 Utviklende arbeidsmiljø	M 1.1 Medarbeiderundersøkelsen samlet (påstand 1-13) ⁷	MU	4,2	4,3	2 ganger per år
		M 1.2 Medarbeiderundersøkelsen - Arbeidsmiljø og engasjement (påstand 1-6)	MU	4,2	4,3	2 ganger per år

¹ Resultatområde medarbeider på overordnet nivå (kommunenivå) måles en gang pr år og gjengis i forbindelse med årsrapporten. Resultat siste måling er hentet fra årsrapport 2010.

² Indikatoren gjelder gjennomsnittlig antall søkere per eksternt utlyst stilling.

³ Andel medarbeidere som har sluttet sett i forhold til den totale arbeidsstokken.

⁴ KOSTRA-indikator

⁵ Meravkastning utover referanseindeks ST1X.

⁶ Resultat siste måling er hentet fra 2. tertial for M 1.1 og M 1.2, for de øvrige indikatorene er resultat hentet fra årsrapport 2009.

⁷ Medarbeiderundersøkelsen er inndelt i kategoriene M.1.1 - M.1.4. Undersøkelsen foretas 2 ganger pr år og rapporteres i forbindelse med 2. tertialrapport og årsrapporten. Skalaen går fra 1 (lavest) til 5 (høyest) og oppgitt score er et gjennomsnitt.

		M 1.3 Medarbeiderundersøkelsen - Mål og verdier (påstand 7-11)	MU	4,4	4,4	2 ganger per år
		M 1.4 Medarbeiderundersøkelsen – Oppfølging (påstand 12-13)	MU	3,6	3,7	2 ganger per år
		M 1.5 Sykefravær korttid ⁸	DK	-	1,5 %	T
		M 1.6 Sykefravær langtid	DK	-	7,1 %	T
		M 1.7 Medarbeidersamtaler	DK	64 %	85 %	Å
		M 2 Mindre uønsket deltid	M 2.1 Gjennomsnittlig stillingsstørrelse	DK	--	--
		M 2.2 Antall medarbeidere med stillinger under 40 %	DK	--	--	--
Økonomi	Ø 2 God økonomistyring og effektiv ressursutnyttelse	Ø 2.1 Avvik regnskap/budsjett	DK	--	0 % ⁹	T
Samfunn	S 1 Næringslivet og kommunen skal være attraktiv for faglært arbeidskraft og arbeidskraft med høyere utdanning	S 1.1 Indikator utvikles på enhetsnivå	BU	Ambisjonsnivå utvikles på enhetsnivå		
	S 2 Næringslivet og kommunen skal tilby arbeid til alle grupper av arbeidssøkende	S 2.1 Indikator utvikles på enhetsnivå	BU	Ambisjonsnivå utvikles på enhetsnivå		

BU – Brukerundersøkelse
 LR – Lokal registrering
 DK – Datakilde

Målehyppighet:
 T – Hvert tertial
 T1 – 1. Tertial
 T2 – 2. Tertial
 T3 – 3. Tertial
 Å - Årlig

⁸ Sykefravær er inndelt i kategoriene M.1.5-M.1.6. Inndelingen i sykefravær korttid (1-16 dager) og langtid (over 16 dager). Det finnes dessverre ikke sammenlignbare tall for 2010.

⁹ Måltallet er kun relevant for organisatoriske enheter med netto budsjettramme og ikke for kommunen som hele, da kommunen alltid må ha et budsjett i balanse.

NYE HANDLINGSROM

Handlingsplan 2011-2014 med årsbudsjett 2011 viste at Sarpsborg kommune har store utfordringer med ubalanse mellom inntekter og utgifter, reduksjon i oppsparte midler og økende gjeldsbyrde. I realiteten er kommunens aktivitetsnivå for høyt i forhold til inntektene. Rådmannen foreslo derfor å igangsette prosjekt "Nye handlingsrom" høsten 2010. Prosjektet ble vedtatt igangsatt av bystyret i mars 2011.

Målsettingen til prosjektet er at Sarpsborg skal være en effektiv og attraktiv kommune med økonomisk og politisk handlingsrom. Prosjektet skal finne de rette virkemidlene for å skaffe dette handlingsrommet.

Fase 1 av prosjektet er nå avsluttet. Det er gjort et arbeid i grupper innen seks ulike prosjektområder. Styringsgruppens overordnede oppsummering for hvert av områdene er i kortform slik:

Tjenester og ressursbruk – helse og sosial

Innen helse og sosial vil samhandlingsreformen stille store krav til videre utvikling av kommunehelsetjenesten.

Omsorg i hjemmet er for de fleste grupper rimeligere enn institusjonsløsninger. Dette er en allerede innarbeidet tjenesteprofil som bør videreføres. For å kunne møte den stadig økende etterspørselen etter helsetjenester, er en gruppeorientert tilnærming viktig. Det bør videre legges til rette for økt bruk av omsorgslønn, som et alternativ til kommunale tjenester.

Tjenester og ressursbruk – oppvekst

Det er skissert strategier om endrede gruppestørrelser og alderssammensetning i barnehagene, samt å tilpasse bemanning slik at ressursbruken blir optimal. Dette blir en viktig omstilling for sektoren de nærmeste årene. Det bør settes økt fokus på kostnadseffektive barnehager som kan erstatte de minste kommunale barnehagene og gi nye plasser der det er behov for flere.

Innenfor skolesektoren er det viktig å ha videre fokus på driftseffektive skoler. Dette både med tanke på kostnadseffektive bygg og ved å justere opptaksområder der dette kan gi et høyere elevtall i basisgruppene på skolene, og ikke minst på skolenes evne til å tenke fleksibilitet også i forhold til ressursbruk. Skolens lange tradisjon for å benytte klassebegrepet og maks. elevtall pr. klasse som den viktigste rammebetingelsen for organisering og ressursbruk må erstattes med en mer ressurseffektiv og fleksibel tenking. Alternative organiseringsformer og fleksibel ressursbruk bør ikke stå i motsetning til økt kvalitet i tjenesten. Dette vil gi bedre og mer effektiv ressursbruk, og må følgelig være i fokus både ved nybygging og ved omgjøring av eksisterende bygg.

Tjenester og ressursbruk – tekniske tjenester, kultur og administrative funksjoner

Styringsgruppen mener det er viktig å ha fokus på arbeidsprosesser og kompetanseheving innen de administrative tjenestene. Dette er prosesser som sikrer at feilsituasjoner og dobbeltarbeid unngås, samt sikrer bedre oppgaveflyt og danner grunnlaget for en effektiv og riktig oppgaveløsning. Innfordring, arbeidsgiverkontroll og oppfølging av sykelønnsrefusjoner er eksempler på områder som bør ha høyt fokus. Dette sikrer at kommunen får inntekter den har krav på, men bidrar også til at kommunen ivaretar viktige rettssikkerhetsmessige hensyn.

Arbeidskraft og innovasjon

I budsjett og handlingsplan 2010-2013 ble det innarbeidet en opptrappingsplan for effektivisering IKT for hele kommunen på totalt 19,6 mill kr i 2013. I tillegg kommer besparelser på om lag 20 mill. kr i reduksjon administrasjon som følge av organisatoriske endringer. Styringsgruppen mener at det fortsatt er viktig å ha fokus på teknologi og organisasjonsutvikling. Hvorav resultatet

av det foreslåtte prosjektet "Forbedre sentraliserte støttetjenester" blir spesielt spennende.

Innføring av nye turnusordninger i helse og sosial og det å vurdere lederansvar i skolene ble spilt inn som forslag til strategier. Dette må gjøres for kommunen som helhet og ikke bare spesifikt for nevnte kommuneområder.

Samfunnsutvikling i Sarpsborg

Sarpsborg skal bli en mer attraktiv kommune å bo og jobbe i. Dette krever en bevisst areal- og boligpolitikk og samarbeid mellom offentlige myndigheter, frivillige og næringsliv. En kommune / by som utvikler seg i positiv retning, vil også endre de økonomiske forutsetningene i positiv retning.

Viktige suksesskriterier for å nå målet er å avklare hvilke virkemidler kommunen har for å gjennomføre ønsket boligpolitikk, avklare kommunens rolle som strategisk eiendomsutvikler, avklare virkemidler gjennom arealplanlegging og avdekke evt. andre virkemidler. I tillegg kommer å utforme en helhetlig boligpolitikk som ser boligutvikling i en strategisk sammenheng er igangsatt som eget prosjekt.

Levekår i Sarpsborg

Levekårsundersøkelsen, som er gjennomført i regi av gruppen, vil være et faktagrunnlag som gjør det mulig å gjennomføre differensierte tiltak på sonenivå, noe som kan bidra til å utligne levekårsforskjeller mellom sonene i kommunen. Undersøkelsen bør gjentas i jevne intervaller for å fange opp eventuelle endringer, samt måle om evt. tiltak på sonenivå har hatt ønsket effekt.

Veien videre

Prosjektgruppene har formulert totalt 73 forslag til videre strategier og tiltak. Styringsgruppen har anbefalt at 43 av strategiene gjennomføres/utredes videre innenfor ordinær organisasjon og 28 som egne prosjekter. To av strategiene er foreslått ikke gjennomført. Styringsgruppen har også tatt stilling til forventet fremdrift og forventet effekt av strategiene. Rådmannen mener strategiene legger fundamentet for en helhetlig og balansert omstillingsprosess for kommunen, hvor økt kvalitet på tjenestene står i fokus samtidig som relativt store økonomiske gevinster kan tas ut.

ØKONOMISKE RAMMEBETINGELSER

STATSBUDSJETTET 2012 OG DET ØKONOMISKE OPPLEGGET FOR KOMMUNESEKTOREN¹⁰

Det økonomiske opplegget for 2012

Regjeringens forslag til statsbudsjett (St.prp. nr. 1) for 2012 er en oppfølging av de politiske prioriteringene som fremkom i Revidert nasjonalbudsjett (RNB 2011) og Kommuneproposisjonen 2012 som ble lagt frem i mai 2011. Regjeringen peker på at det økonomiske opplegget for 2012 legger til rette for fortsatt høyt aktivitetsnivå i kommunesektoren. Arbeidet med omstilling og effektivisering av den kommunale virksomheten må fortsatt prioriteres, og aktivitetsnivå må tilpasses til inntektsrammene. Enkelte tiltak innen barnehage, barnevern, skole, helse og omsorg er innarbeidet i budsjettet.

Ifølge Kommunenes sentralforbund (KS) er veksten i de frie inntektene ikke tilstrekkelig for å dekke kommunenes økte utgifter knyttet til befolkningsutvikling og pensjon. Dersom vi ser bort i fra økte overføringer til samhandlingsreformen og enkelte andre mindre tiltak gir altså ikke budsjettet rom for noen styrking av det kommunale tjenestetilbudet i 2012.

Kommunesektorens inntekter i 2011

På bakgrunn av ny informasjon om skatteinngangen er anslaget for kommunesektorens skatteinntekter oppjustert med om lag 1 mrd. kr utover det som ble lagt til grunn i RNB 2011.

Kostnadsveksten i kommunesektoren i 2011 er anslått til 3,4 %, som er samme anslag som i RNB 2011.

Den reelle veksten i kommunesektorens samlede inntekter anslås etter dette til 5,5 mrd. kr, tilsvarende 1,7 %. For de frie inntektene¹¹ anslås det en realvekst på 1,6 mrd. kr, tilsvarende 0,6 %. I tråd med

tidligere praksis får kommunene beholde de ekstra skatteinntektene i 2011, men merinntektene blir ikke tatt hensyn til ved beregning av veksten i frie inntekter for 2012.

Kommunesektorens inntekter i 2012

Kostnadsveksten i kommunesektoren i 2012 er anslått til samlet å utgjøre 3,25 %, hvorav lønnsveksten utgjør 4 % og varer og tjenester 2 %.

Veksten i kommunesektorens samlede inntekter kan beregnes på to måter; fra anslått inntektsnivå i RNB 2011 eller fra anslag på regnskap 2011.

Basert på anslått inntektsnivå i RNB 2011

legges det opp til en reell vekst i kommunesektorens samlede inntekter på 5,0 mrd. kr, tilsvarende 1,4 %. Av dette utgjør 3,15 mrd. kr frie inntekter til kommunene og 0,6 mrd. kr frie inntekter til fylkeskommunene. Dette tilsvarer en realvekst i frie inntekter på 1,3 %. Midlene skal i første rekke dekke økte kostnader knyttet til demografi (befolkningsvekst).

3,75 mrd. kr i frie inntekter samt 0,8 mrd. kr som i hovedsak er kompensasjon for nominell videreføring av maksimal foreldrebetaling i barnehager og opptrapping av minimumstilskudd til ikke-kommunale barnehager er finansiert over rammetilskuddet. 0,2 mrd. kr er økning i øremerkede overføringer og 0,3 mrd. kr er økte gebyrinntekter for kommunene.

I forhold til anslag på regnskap 2011, hvor det tas hensyn til at skatteanslaget er oppjustert med 1 mrd. kr, innebærer budsjettforslaget en reell økning i de samlede inntektene på om lag 4 mrd. kr. Av dette utgjør 2,7 mrd. kr frie inntekter. Som nevnt får kommunesektoren i sin helhet beholde alle merskatteinntekter i 2011, men de inngår ikke i grunnlaget for beregning av vekst fra 2011 til 2012. Dette påvirker vekstanslaget.

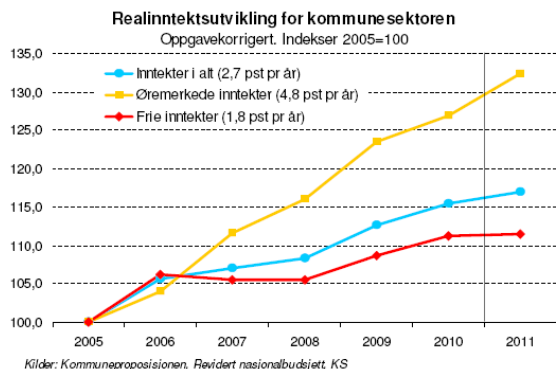
Figuren nedenfor viser historisk realinntektsutvikling i kommunesektoren

---

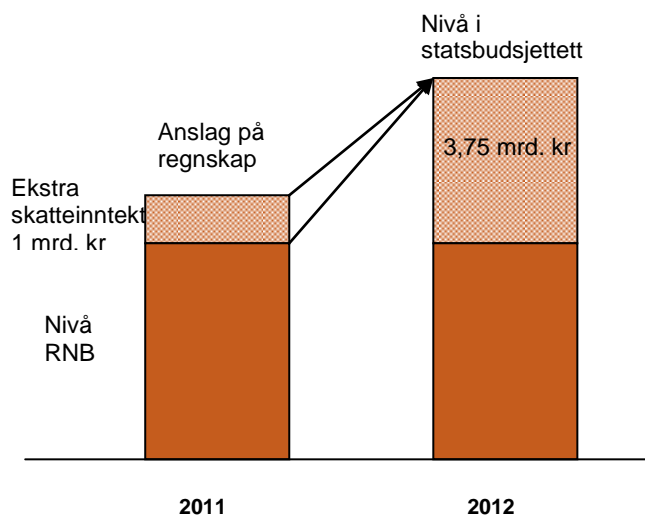
¹⁰ Kommunesektoren består av kommuner og fylkeskommuner

¹¹ Frie inntekter består av skatt og rammetilskudd og er inntekter som kommunen fritt kan disponere innenfor rammen av gjeldende lover og regler. De frie inntektene (inkl. momskompensasjon) er anslått å utgjøre om lag 80 % av kommunesektorens samlede inntekter i 2012.

for perioden 2006 – 2011 i prosent korrigert for oppgaveendringer. Gjennomsnittlig vekst i perioden utgjør 1,8 %. Det synes å være en klar samvariasjon mellom vekst i frie inntekter og kommunenes netto driftsresultat.

Sammenhengen mellom vekst i frie inntekter i 2012 forhold til RNB 2011 og anslag på regnskap 2011 kan fremstilles som vist nedenfor.

Forslaget til statsbudsjett for 2012 gir en beregnet nominell vekst i frie inntekter for Sarpsborg kommune på ca. 109 mill. kr (ekskl. 62 mill. kr til Samhandlingsreformen), tilsvarende 5 %. Dette er over gjennomsnitt for landet på 4,3 % og Østfold på 3,9 %. Veksten er i det laveste sjiktet som ble forespeilet i Kommuneproposisjonen 2012 der regjeringen la opp til en reell vekst i kommunesektorens samlede inntekter på mellom 5 og 6 mrd. kr.

Skatteinntektenes andel av kommunenes samlede inntekter er de siste årene redusert fra om lag 45 til 40 % og innebærer isolert sett en større inntektsutjevning mellom skattesterke og

skattesvake kommuner. For 2012 vil overføringer til kommunene i forbindelse med Samhandlingsreformen medføre at andelen synker til rett under 40 %.

Samhandlingsreformen

Med Samhandlingsreformen vil regjeringen sikre et bærekraftig, helhetlig og sammenhengende tjenestetilbud av god kvalitet, tilpasset den enkelte bruker og med høy pasientsikkerhet. Det skal legges økt vekt på helsefremmende og forebyggende arbeid, på habilitering og rehabilitering, og på brukerinntilflytelse. Avtalt behandlingsforløp og forpliktende samarbeidsavtaler mellom kommuner og sykehus vil være vesentlige deler av samhandlingsreformen. Reformen skal gjennomføres over tid fra 01.01.12. Regjeringen foreslår å overføre 5 mrd. kr til kommunene i forbindelse med samhandlingsreformen, og 0,56 mrd. knyttet til kommunal betalingsplikt for utskrivningsklare pasienter gjennom rammetilskuddet.

For Sarpsborg kommune medfører dette 62 mill. kr i økt rammetilskudd for 2012. Dette er ca. 9 mill. kr mer enn signalisert i kommuneproposisjonen for 2012.

Særskilte tiltak innenfor helse- og omsorgstjenesten

Regjeringen vil styrke innsatsen for personer med demens og deres pårørende gjennom Demensplan 2015 og har et mål om å innføre en lovfestet plikt for kommunene til å tilby dagaktivitetstilbud til personer med demens når tilbudet er bygget videre ut. Regjeringen legger opp til at det bevilges 150 mill. kr til et eget øremerket stimuleringsstilskudd for 2012. Tilskuddet skal innlemmes i inntektssystemet når tilbudet er bygget videre ut.

Regjeringen har som mål å fornye og øke tilbudet av sykehjemsplasser og omsorgsboliger for å dekke behovet for heldøgns helse- og omsorgstjenester. Regjeringen mener investeringstilskudd er et sentralt virkemiddel i omsorgsplan 2015, og foreslår en tilsagnsramme på 1,2 mrd. kr i 2012.

Skjønnstilskuddet til kommunene foreslås økt med 50 mill. kr i 2012 til dekning av ekstraordinære utgifter til psykososial

oppfølging i kommunene som følge av terroranslagene 22. juli 2011. Fylkesmannen fordeler fylkesrammen til kommuner med særlig behov som følge av terroranslagene.

Sarpsborg kommune kan nyttiggjøre seg disse ordningene ved å søke om tildeling av midler, men alle ordningene forutsetter en medfinansiering fra kommunen.

Det foreslås ingen vesentlige endringer i tilskuddsordningen til ressurskrevende tjenester. Innslagspunktet for statlig medfinansiering økes fra 0,895 mill. kr til 0,935 mill. kr per bruker mens den statlige kompensasjonen for utgifter utover dette nivået videreføres med 80 %.

Særskilte tiltak innenfor skole

Kunnskapsdepartementet la våren 2011 fram Meld. St. 22 (2010-2011) "Motivasjon – Mestring – Muligheter". Meldingen legger opp til at opplæringen på ungdomstrinnet skal være mer praktisk, variert og utfordrende. Det tas sikte på å gi tid til valgfag i ungdomstrinnet tilsvarende 1,5 timer per uke i hvert årstrinn. Det bevilges i alt 66,8 mill. kr til innføring av valgfag på 8. trinn fra høsten 2012. Merutgifter for kommunene dekkes gjennom en tilsvarende økning i rammetilskudd.

Særskilte tiltak for barn og unge

Rentekompensasjon for skole- og svømmeanlegg ble i statsbudsjettet for 2009 utvidet med sikte på en investeringsramme på nye 15 mrd. kr fordelt over åtte år. I 2012 foreslår regjeringen å fase inn ytterligere 2 mrd. kr. Sarpsborg kommune har en ubenyttet investeringsramme på 115 mill. kr det kan søkes rentekompensasjon for.

Regjeringen legger opp til å videreføre maksimalgrensen for foreldrebetaling på samme nominelle nivå som i 2011. Det legges også opp til en opptrapping av minimumstilskuddet til ikke-kommunale barnehager fra 91 til 92 % fra 01.08.12. Utgiftene på om lag 0,3 mrd kr er foreslått tilført kommunene gjennom økt rammetilskudd.

Kontantstøtteordningen foreslås avvirket for toåring fra 01.08.12 samtidig som det fra samme tidspunkt innføres

aldersdifferensierte satser for ettåringer. Dette forventes å føre til økt barnehageetterspørsel Det foreslås derfor å øke rammetilskuddet til kommunene med 91,9 mill. kr i 2012.

Regjeringen foreslår å øke kapasiteten i barnevernet i kommuner med særskilte behov ved å øremerke vel 290 mill. kr til det kommunale barnevernet i 2012. Dette er en økning på 50 mill. kr fra året før. Midlene fordeles av fylkesmannen etter søknad fra kommunene.

Momskompensasjon

Endringer i reglene for inntektsføring av momskompensasjon fra investeringer ble gjennomført med virkning fra 2010. Ordningen innebærer at 20 % av kompensasjonsbeløpet inntektsføres i investeringsregnskapet i 2010 for deretter å trappes opp med 20 % hvert år frem til 2014, hvorefter all momskompensasjon fra investeringer må inntektsføres i investeringsregnskapet.

Lønns- og prisvekst

Lønns- og prisveksten i kommunal sektor¹² er anslått til 3,25 % hvorav lønnsveksten er anslått til 4 % og prisveksten på varer og tjenester til 2,0 %. Regjeringens anslag er også benyttet i kommunens budsjett.

Regjeringen har neppe noe ønske om å være lønns- og prisdrivende og velger heller å være litt forsiktige i sine anslag sammenlignet med andre prognosemakere, som for eksempel Statistisk Sentralbyrå (SSB). Samtidig vet vi at staten har hatt en tendens til anslå for lave skatteinntekter i økonomiske oppgangstider, men for høye i nedgangstider.

RENTEMARKEDET OG DE KOMMUNALE BUDSJETTER

Virkingen av endringer i rentenivået på de kommunale budsjetter blir generelt holdt utenom regjeringens forslag til inntektsrammer. Endringer i rentenivået

¹² Lønns- og prisveksten i kommunal sektor benevnes vanligvis som "den kommunale deflatoren".

kommer derfor som gevinst/tap utover de foreslåtte inntektsrammene. Endringer i renten har stor betydning for mange kommuners evne til å levere stabile og gode tjenester. Økt gjeldsbyrde i kommunene forsterker virkningene av renteendringer på de kommunale budsjettene.

De siste tiårenes globalisering av verdens finansmarkeder med fri flyt av kapital over landegrensene gjør at norske renter i stor grad påvirkes av rentenivået internasjonalt.

Samtidig har gjentagende kriser i verdensøkonomien ført til hyppige og store endringer i renten i løpet av svært kort tid. Dette virker direkte inn på kommunenes økonomiske handlingsrom og gjør det vanskelig å planlegge. Ved å binde renten på deler av innlån og plasseringer kan kommunen selv øke forutsigbarheten for sine fremtidige finanskostnader. Kommunen har ved inngangen til 2012 rentebindinger på 49 % av sin gjeldsportefølje.

ØKONOMIPLAN 2012 – 2015 MED DRIFTSBUDSJETT 2012

Sarpsborg kommunes driftsbudsjett for 2012 fremgår av budsjettskjema 1A og 1B, side 95 – 98.

KRAV TIL BALANSE OG REALISME I BUDSJETTET

Kommuneloven oppstiller to krav til de kommunale budsjetter:

- Budsjettet skal være i balanse
- Budsjettet skal være realistisk

Balansekravet innebærer at budsjetterte inntekter minst må dekke budsjetterte utgifter.

Realismekravet betyr at budsjettet skal bygge på realistiske anslag over inntekter og utgifter. Dette kravet kan ofte være vanskelig å forene med krav i gjeldende rettighetslovgivning som setter standarder for kvalitet og omfang på tjenestene til innbyggerne. Begge krav må være oppfylt for hvert enkelt budsjettår i økonomiplanperioden.

Fylkesmannen, som statlig tilsynsmyndighet, skal påse at kravene er oppfylt. Dersom budsjettet ikke oppfylder kravene kan fylkesmannen returnere budsjettet til bystyret med krav om at budsjettet behandles på nytt.

Økonomiplan for perioden 2012 – 2015 med årsbudsjett 2012 legges frem i balanse for det enkelte budsjettår slik kommuneloven krever.

ØKONOMISKE HOVEDUTFORDRINGER I PLANPERIODEN

I handlingsplan for 2011 – 2014 ble det pekt på at Sarpsborg kommune står overfor store økonomiske utfordringer som vil påvirke kommunens økonomiske handlingsrom i årene fremover:

- Ubalanse mellom driftsinntekter og -utgifter
- Svakt netto driftsresultat
- Reduksjon i oppsparte midler (fond)
- Økt gjeldsbyrde

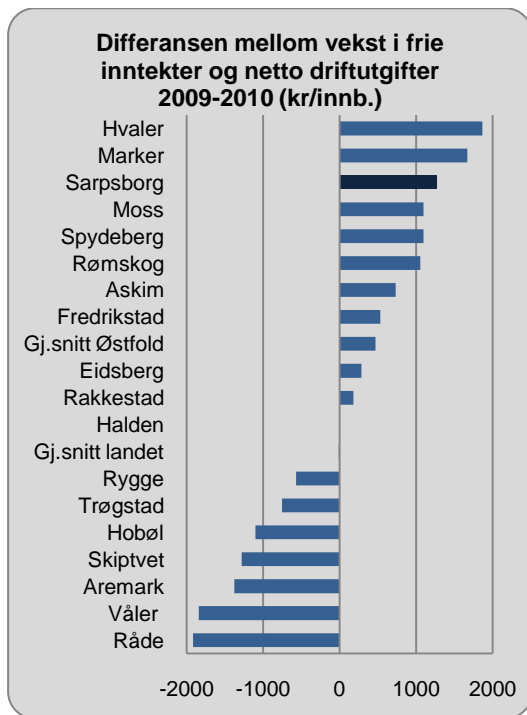
Ubalanse mellom driftsinntekter og -utgifter

Årene 2003 – 2006 var preget av sterk vekst i kommunenes inntekter som følge av økt statlig satsing på kommunal sektor i kombinasjon med skatteinntekter utover det budsjetterte som følge av høy økonomisk aktivitet i både privat og offentlig sektor. Samtidig økte også utgiftene kraftig. Allikevel var veksten i frie inntekter i perioden 2003 – 2006 større enn økningen i netto driftsutgifter, men i 2007 snudde den positive utviklingen og forholdet mellom frie inntekter og utgifter ble ytterligere forverret i 2008. Dette gjaldt også for Sarpsborg kommune som for perioden 2005-2009 var blant de tre kommunene i Østfold med størst misforhold mellom vekst i frie inntekter og netto driftsutgifter per innbygger. I sum utgjorde dette om lag 100,0 mill. kr i løpet av 5-årsperioden. Når netto driftsutgifter vokser mer enn de frie inntektene betyr det økt avhengighet av andre inntekter som eiendomsskatt, konsesjonskraftinntekter, finansinntekter m.m. eller bruk av oppsparte midler (disposisjonsfond) for på kort sikt å opprettholde aktivitetsnivået.

Figuren nedenfor viser utviklingen i forholdet mellom frie inntekter og netto driftsutgifter i perioden 2009-2010¹³. Vi ser at kun kommunene Hvaler og Marker hadde en større positiv differanse mellom frie inntekter og netto driftsutgifter enn Sarpsborg kommune. Fra å være blant de tre kommunene med størst negativ differanse i perioden 2005-2009, er Sarpsborg i perioden 2009-2010 blant de tre kommunene med størst positiv forskjell mellom vekst i frie inntekter og netto driftsutgifter.

---

¹³ Kilde: Østfold Analyse – KOSTRA nøkkeltall for Østfoldkommunene 2010

Tiltak for bedre balanse mellom inntekter og utgifter

Den positive utviklingen i forholdet mellom frie inntekter og netto driftsutgifter er et helt nødvendig skritt i riktig retning for å sikre en sunn kommuneøkonomi og et økonomisk handlingsrom som gir forutsetninger for et stabilt tjenestetilbud over tid. Den relative forbedringen i Sarpsborg i forhold til de fleste andre Østfold-kommuner viser at tiltakene som ble iverksatt i kjølevannet av prosjektet "Handlingsrom 2016" for å redusere driftsutgiften har gitt ønsket effekt på de fleste områder. Samtidig viser regnskapet for 2010 at enhetene samlet sett hadde et betydelig mindreforbruk i forhold til tildelte rammer. Mindreforbruket ble i hovedsak avsatt til "bufferfond" for enhetene for bruk i senere budsjettår.

Tiltakene gjennom "Handlingsrom 2016" har ikke vært og vil heller ikke i årene fremover være tilstrekkelig for å oppnå balanse mellom inntekter og utgifter i driftsbudsjettet. Det har derfor vært nødvendig å legge inn flere nye tiltak både i budsjettet for 2011 og 2012. Som et ledd i dette arbeidet ble prosjekt "Nye handlingsrom" gjennomført i løpet av 2011. Målet med prosjektet var at Sarpsborg skal være en effektiv og attraktiv kommune med økonomisk og politisk handlingsrom samt å finne frem til de rette virkemidler for å nå målsettingen.

En rekke tiltak skal nå utredes videre med sikte på gjennomføring i 2012 og senere. Sluttrapport fra prosjektet vil bli behandlet i plan- og økonomiutvalget og bystyret parallelt med behandlingen av handlingsplan med økonomiplan for 2012 – 2015. Enkelte tiltak fra prosjektet er allerede lagt inn i budsjettet for 2012, mens ytterligere kostnadsreduksjoner må komme som et resultat av det videre utredningsarbeidet.

Forbedret netto driftsresultat

Et regnskapsmessig overskudd i kommunal sammenheng måles vanligvis ved netto driftsresultat, som er årets resultat før netto avsetninger til fond og investeringsformål. Bare gjennom et positivt netto driftsresultat kan det skaffes tilveie tilstrekkelig med egenkapital til fremtidige investeringer og samtidig bygges opp økonomiske "buffer" som kan benyttes til dekning av et eventuelt merforbruk på driftsbudsjettet som ikke er planlagt.

Bystyret vedtok i handlingsplan for 2011 – 2014 et mål om at kommunen skal ha et årlig netto driftsresultat på minst 3 %. Dette er i tråd med anbefalinger fra KS/KRD¹⁴. Måltallet er satt for at kommunen skal ha en så stor egenfinansieringsgrad av sine investeringer at ikke gjelden målt som andel av brutto driftsinntekter øker over tid. Måltallet videreføres for perioden 2012 – 2015. Et netto driftsresultat på 3,0 % tilsvarer om lag 90 mill. kr. Målet må ses på som noe som kommunen bør søke å strekke seg etter på lengre sikt.

Det er i 2012 budsjettet med et positivt netto driftsresultat på 33,9 mill. kr. Det tilsvarer 1,1 % av kommunen brutto driftsinntekter, men gir ikke et riktig bilde av situasjonen da beløpet må være tilstrekkelig til å dekke avsetningen momskompensasjon på investeringer som kommunen er pliktig å overføre fra drifts- til investeringsregnskapet. I realiteten er derfor netto driftsresultat lik 0. Det er omdisponert 10,0 mill. kr fra fond investeringer til fond for bygging av nytt kulturhus og bibliotek.

¹⁴ KS = Kommunenes Sentralforbund, KRD = Kommunal- og regionaldepartementet

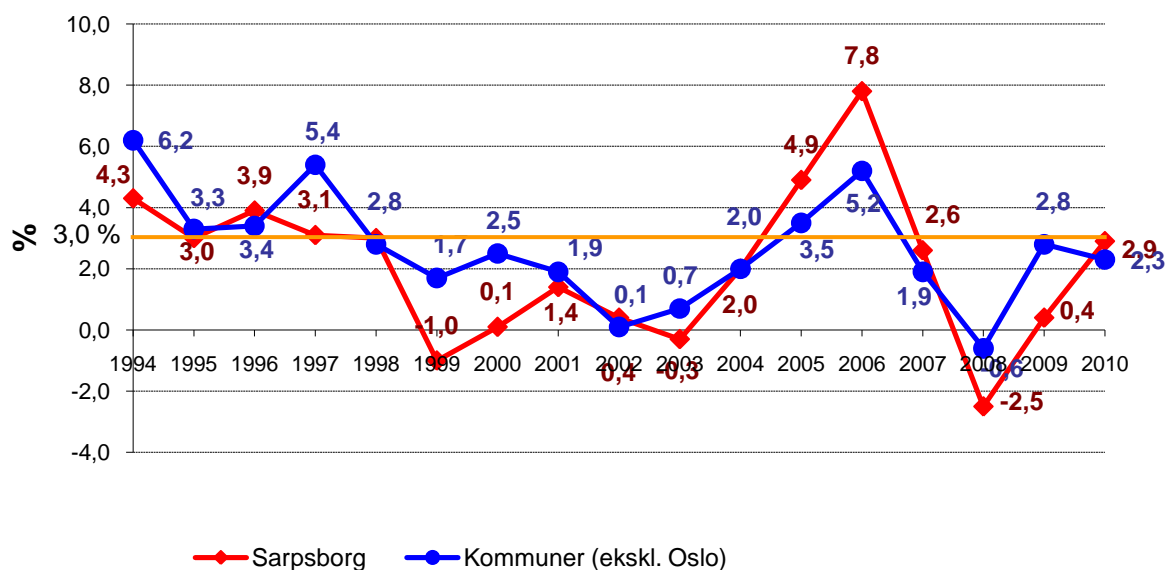
Til tross for manglende planlagt sparing, viser figuren nedenfor at kommunen i de fleste av årene siden 1994 allikevel har hatt et positivt netto driftsresultat, men bare unntaksvis over 3 %. Et netto driftsresultat regelmessig på under 3 % vil gjøre at nødvendige investeringer må skyves frem i tid. Alternativt må det foretas så store låneopptak at gjeldens andel av brutto driftsinntekter gradvis vil øke. Ved økt lånegjeld vil de løpende rente- og avdragsutgifter i driftsbudsjettet også øke. Dermed blir det mindre igjen til tjenesteproduksjon.

Mens sterk økonomisk vekst, god skatteinngang og økt satsing på kommunal sektor fra regjeringens side bidro til et gjennomsnittlig netto driftsresultat på 4,3 % for perioden 2004 – 2007, viste regnskapet for 2008 et negativt resultat på -2,5 %. For 2009 ble resultatet

svakt i pluss med 0,4 % mens det for 2010 ble ytterligere forbedret til 2,9 %, som er på linje med anbefalt nivå. Utviklingen er gledelig og speiler den bedring i forholdet mellom frie inntekter og netto driftsutgifter som er dokumentert ovenfor.

Utfordringen er at dette ikke er et resultat av planlagt sparing over budsjettet, men først og fremst skyldes at enhetene i 2010, sett under ett, brukte mindre enn de budsjetttrammene de ble tildelt. Utviklingen i netto driftsresultat siden 1994 tilsier at det kun gjennom planlagt sparing vil være mulig å oppnå et gjennomsnittlig, årlig resultat på 3,0 % over et lengre tidsrom. Det vil være en betydelig utfordring for Sarpsborg kommune med frie inntekter under landsgjennomsnitt å skape et slikt økonomisk og politisk handlingsrom i lys av den økonomiske utvikling som er trukket opp i økonomiplanperioden.

Utvikling i netto driftsresultat

Styrking av kommunens disposisjonsfond

Kommunens fondsbeholdning består av driftsfond og investeringsfond (kapitalfond). Fond kan være bundne (avsatt til bestemte formål) eller ubundne. Ubundne driftsfond omtales vanligvis som disposisjonsfond mens ubundne investeringsfond betegnes kapitalfond. Disposisjonsfond kan brukes til både

drifts- og investeringsformål, mens investeringsfond kun kan brukes til investeringsformål. Disposisjonsfond kan altså både fungere som en buffer mot svingninger i driftsinntektene og som egenkapital i investeringsprosjekter.

Per 31.12.10 utgjorde kommunens disposisjonsfond 143,2 mill. kr. Det utgjorde 5 % av kommunens brutto

driftsinntekter, som er litt i overkant av gjennomsnittet for landet. På ubundne investeringsfond var avsatt 75,0 mill. kr. Av 143,2 mill. kr på disposisjonsfond var 63,5 mill. kr avsatt til disposisjon for enhetene mens resterende midler i hovedsak var avsatt til særskilte formål bestemt av bystyret selv, men bystyret kan på et hvilket som helst tidspunkt omgjøre tidligere vedtak om bruk av fond som ikke allerede er disponert. Avsetning til og bruk av disposisjonsfond for enhetene følger egne regler fastsatt av bystyret.

At så godt som hele disposisjonsfondet er avsatt til enhetene eller bundet opp til bestemte formål gir lite spillerom dersom et regnskapsmessig merforbruk skyldes svikt i skatteinntekter, finansutgifter utover det budsjetterte eller lignende. Kommunen må da enten omdisponere midler avsatt på disposisjonsfond, redusere utgiftene eller øke inntektene. Både hensynet til kommunens drift og behovet for egenkapital i fremtidige investeringer tilsier at kommunens disposisjonsfond bør økes vesentlig utover dagens nivå og at dette bør skje som et resultat av planlagt sparing.

Det er omdisponert 10,0 mill. kr fra fond investeringer til fond for bygging av nytt kulturhus og bibliotek.

Økt gjeldsbyrde

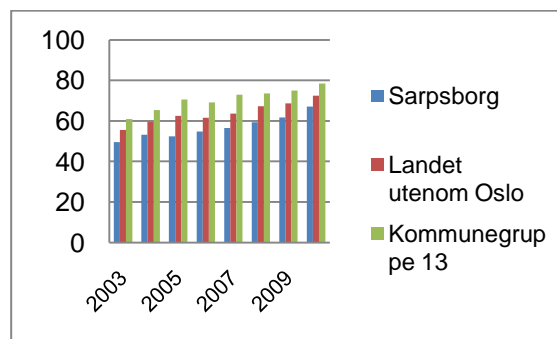
Investeringer innenfor kommunal sektor blir i økende grad lånefinansiert. Det kan pekes på flere årsaker til denne utviklingen:

- Svake netto driftsresultat
- Reduserte fondsbeholdninger
- Høyt demografitrykk
- Statlige programmer
- Lave renter

Høyt investeringsvolum uten tilstrekkelig egenkapital har medført en betydelig økning i kommunenes lånegjeld det siste tiåret. Vanligvis måles kommunenes gjeldsbelastning som forholdet mellom driftsinntekter og netto lånegjeld¹⁵. Netto

¹⁵ Netto lånegjeld er lånegjeld eksklusiv pensjonsforpliktelser, lån til videre utlån og ubrukte

lånegjeld som andel av driftsinntektene er nå historisk sett svært høy. Renter og avdrag legger dermed beslag på en økende andel av kommunenes inntekter, selv om dagens lave rentenivå bidrar til å holde utgiftsveksten nede. Denne utviklingen gir grunn til bekymring og kan ikke fortsette. Figuren nedenfor viser at netto lånegjeld som andel av brutto driftsinntekter har økt betydelig siden 2003. Som vist har Sarpsborg kommune ikke spesielt høy netto lånegjeld i forhold til landsgjennomsnittet og kommunegruppe 13¹⁶, men tallene forteller at vi de siste par årene har nærmet oss landsgjennomsnitt.

Det er uansett til liten hjelp at landet for øvrig har økt sin netto lånegjeld i omtrent samme takt som Sarpsborg kommune. Økt gjeldsbyrde i kombinasjon med stigende rente og et investeringsprogram i tråd med økonomiplan, vil legge økt press på driftsøkonomien utover i økonomiplanperioden.

Inntektsføring av momskompensasjon fra investeringer

Ordningen med generell momskompensasjon ble innført i 2004. Formålet var å nøytralisere virkningene av merverdiavgiftslovgivningen og dermed skape en mer likeverdig konkurransesituasjon mellom kommunal egenproduksjon og kjøp av varer og tjenester fra private leverandører.

Momskompensasjon kommer fra kjøp av varer og tjenester over både drifts- og

lånemidler. Tallene gjelder kommunen som konsern, dvs. kommunen inklusiv kommunale foretak (KF) og interkommunale selskaper (IKS).

¹⁶ Alle kommuner er inndelt i kommunegrupper ut fra prinsippet "mest sammenlignbare".

investeringsbudsjettet. I likhet med de fleste andre kommuner har Sarpsborg kommune valgt å inntektsføre kompensasjonen i driftsregnskapet uten å avsette beløpet til fond eller benytte det til investeringsformål i budsjettåret.

At momskompensasjon knyttet til investeringsutgifter inntektsføres i driftsregnskapet er problematisk da det i praksis gjør at kommunene kan lånefinansiere driftsutgifter tilsvarende kompensasjonens størrelse. Dette strider med kommunelovens § 50 som har forbud mot at kommunene kan ta opp lån til driftsformål. Ordningen ble derfor lagt om med virkning fra 2010. 20 % av momskompensasjon skal fra og med dette året inntektsføres i investeringsregnskapet for deretter å trappes opp med 20 % hvert år frem til 2014, hvorefter all momskompensasjon fra investeringer må inntektsføres i investeringsregnskapet. For 2012 utgjør andelen som skal inntektsføres i investeringsregnskapet 60 % av kompensasjonsbeløpet, tilsvarende 53,0 mill. kr.

For Sarpsborg kommune, som har benyttet inntekten til å finansiere driftsformål, betyr endringen en betydelig innstramning av driftsrammene frem mot 2014. På den annen side sparer kommunen renter og avdrag da en mindre del av investeringene må lånefinansieres. Den umiddelbare effekten av sparte renter og avdrag på driftsbudsjettet er imidlertid langt mindre enn bortfallet av momskompensasjon slik at nettovirkningen på driftsbudsjettet er en betydelig innstramning over den aktuelle femårsperioden.

BUDSJETTETS INNTEKTSSIDE

Skatt og rammetilskudd

Som følge av endringer i inntektssystemet de siste årene er skatteinntektenes andel av kommunens samlede inntekter redusert fra om lag 45 til 40 %. Overføringer til kommunene over rammetilskuddet som følge av samhandlingsreformen gjør at skatteandelen i 2012 blir noe lavere enn 40 %. En økning av rammetilskuddets andel av de samlede inntektene bidrar til å

utligne inntektsforskjeller mellom skattersterke og skattesvake kommuner. Kommunene blir samtidig mindre sårbare for individuelle svingninger i skatteinntektene, men vil fortsatt være eksponert for risiko knyttet til endringer i det nasjonale skattenivået. For Sarpsborg kommune, som har skatteinntekter under landsgjennomsnitt, betyr endringen at skatt inklusiv inntektsutjevning¹⁷ øker fra 93 % i 2007 til 94,4 % av landsgjennomsnittet i 2011 (anslag). Det forventes ingen endringer i dette nivået i 2012. Lavere inntektsnivå enn landsgjennomsnittet virker negativt inn på Sarpsborg kommunens muligheter til å tilby sine innbyggere likeverdige tjenester sammenlignet med gjennomsnittet for landet.

Budsjettet for skatt og rammetilskudd er satt til det nivå som fremgår av statsbudsjettet for 2012, til sammen 2 291,0 mill. kr. Det er budsjettet med en realvekst i rammetilskuddet på 1,0 %, tilsvarende om lag 23,0 mill. kr, for hvert av årene 2013 – 2015. Av rammetilskuddet er 62,0 mill. kr knyttet til samhandlingsreformen i 2012 økende til 79,25 mill. kr i 2015. Samhandlingsreformen har i budsjettet en tilsvarende utgiftsside.

Eiendomsskatt

Eiendomsskatten ble økt for alle typer eiendommer i både 2010 og 2011. Skatten videreføres på sitt nåværende nivå i 2012. Samlet utgjør eiendomsskatten i 2012 132,0 mill. kr. For å kunne finansiere de store investeringene kommunen står overfor i planperioden er det forutsatt en økning av inntektene fra eiendomsskatten på 10,0 mill. kr i 2013 og ytterligere 10,0 mill. kr, totalt 20,0 mill. kr, i henholdsvis 2014 og 2015. Økningen forutsetter dels en vekst i det samlede skattegrunnlaget i kommunen og dels en økning av skattesatsene.

¹⁷ Formålet med inntektsutjevning er å utjevne forskjeller i skatteinntekter mellom kommunene.

Eiendomsskatt på enebolig på 120 m² (kr/år)				
	2007	2008	2009	2010
Moss	4 900	4 900	4 900	6 160
Rygge	4 756	5 200	5 220	5 200
Sarpsborg	2 941	2 700	2 700	3 313
Halden	2 500	1 850	4 875	3 750
Råde	--	--	--	2 340
Hobøl	2 740	2 740	2 340	2 340
Fredrikstad	3 600	4 450	3 000	2 300

Tabellen ovenfor viser sammenlignbare tall for årlig eiendomsskatt på en enebolig på 120 m² i årene 2007-2010¹⁸ for utvalgte kommuner i Østfold. Tallene viser at Sarpsborg kommune for 2010 har eiendomsskatt på boliger noe under gjennomsnitt for de tre øvrige bykommunene i oversikten.

Tall fra Østfold Analyse viser at Sarpsborg hadde de laveste gebyrene (sett under ett) for vann, avløp og renovasjon blant kommunene i Østfold i 2010. Da kommunen har store fondsavsetninger innenfor VAR-området¹⁹ økes gebyrene samlet sett for en enebolig på 120 m² med kun 1,0 % i 2012. Kommunen kan over tid ikke kreve høyere gebyrer for vann, avløp, renovasjon og feiing enn selvkost for tjenestene. Fondsavsetninger innenfor VAR-området kan kun brukes til å dekke et merforbruk i forhold til selvkost og ikke som egenkapital i investeringer.

I motsetning til VAR-gebyrer er det ikke merverdiavgift på 25 % på eiendomsskatt. Skatten tilfaller derfor i sin helhet kommunen.

Konsesjonskraft

Kommunen kjøper konsesjonskraft til selvkost. Inntektene er budsjettert til 2,6 mill. kr i 2012 basert på avtaler inngått på budsjetteringstidspunktet.

Momskompensasjon på investeringer

Samlet momskompensasjon fra investeringer er budsjettert til 89,0 mill. kr hvorav 53,0 mill. kr (60 %) overføres

¹⁸ Kilde: Østfold Analyse: KOSTRA nøkkeltall for Østfold kommunene 2010

¹⁹ VAR = vann, avløp, renovasjon

investeringsbudsjettet slik regelverket forutsetter. Momskompensasjon på driftsutgifter budsjetteres og inntektsføres på den enkelte enhet.

Statstilskudd flyktninger

Statstilskuddet til flyktninger er satt til 29,2 mill. kr i hele planperioden og forutsetter at Sarpsborg kommune hvert år mottar omtrent samme antall flyktninger som i dag. Kommunen har blitt anmodet om å ta imot 155 flyktninger over en 3-års periode fra 2011. I 2011 besluttet bystyret å motta inntil 30 flyktninger. Antallet for 2012 vil bli fremmet til politisk behandling i februar 2012. Ved endringer i antall flyktninger påvirkes både inntekts- og utgiftssiden i budsjettet.

Kompensasjonstilskudd – renter og avdrag

Kompensasjon for renter og avdrag til bygging av sykehjemsplasser, omsorgsboliger og opprustning av skoler og kirkebygg må ses i sammenheng med budsjetterte renter og avdrag. Rentekompensasjonen følger Husbankens flytende rente. Budsjettet er satt til 14,5 mill. kr i 2012.

Ressurskrevende tjenester

Det er budsjettert med 59,6 mill. kr i statlig tilskudd til ressurskrevende tjenester. Tilskuddet er et estimat basert på budsjetterte utgifter til ressurskrevende tjenester i 2012. Det virkelige tilskuddet vil først være kjent og kommer til utbetaling i 1. halvår 2013. Tilskudd som utbetales i 2012 gjelder utgifter kommunen har hatt i 2011. På samme måte som for 2012 er tilskuddet inntektsført i 2011 basert på et estimat, mens det faktiske tilskuddet for 2011 først vil være kjent og kommer til utbetaling i 1. halvår 2012. Et eventuelt avvik mellom estimatet og utbetalingen fra staten må føres til inntekt eller utgift i regnskapet for 2012.

FINANSINNEKTER OG -UTGIFTER

Renter, avdrag og avkasting på finansielle plasseringer

I henhold til kommunelovens § 50 pkt. 7 kan gjenstående løpetid for kommunens samlede gjeldsbyrde ikke overstige den

veide levetiden for kommunens anleggsmidler ved siste årsskifte. Nedbetaling på kommunens investeringslån må altså minst skje i takt med det beregnede verditapet på anleggsmidlene. Etter denne endringen i kommuneloven, en gradvis forverring av kommuneøkonomien og større fokus på styring av kommunens finansportefølje, er det blitt vanlig at årlige avdrag i budsjettet settes lik minste tillatte avdrag.

For 2012 er minste tillatte avdrag beregnet til om lag 116,3 mill. kr basert på anslag for gjeld og bokført verdi av anleggsmidlene per 01.01.12. Med det investeringsprogrammet det legges opp til i økonomiplanperioden er avdragene beregnet å øke gradvis til om lag 150,6 mill. kr i 2015.

De internasjonale finansmarkedene er for tiden preget av stor uro. Den finansielle uroen og usikkerheten knyttet til den fremtidige renteutviklingen gjør det vanskelig å budsjettere kommunens netto renteutgifter i planperioden. Mens finanskrisen i 2008 først og fremst dreide seg om banker og andre finansinstitusjoner som gikk eller sto i fare for å gå konkurs, er bekymringene nå først og fremst knyttet til om det samme kan skje med nasjonalstater med store gjeldsforpliktelser slik som Hellas, Italia, Spania med flere. I så fall vil dette kunne få uante konsekvenser for verdensøkonomien da hele vår markedsøkonomi er basert på tillit. Noe av utfordringen i dag er at mange nasjonalstater brukte opp de virkemidlene de hadde til rådighet i 2008 for å redde vaklende finansinstitusjoner og dermed står dårligere rustet til å takle den krisen vi nå står overfor. Så langt har Norge, med sin velordnede nasjonaløkonomi og med store verdier plassert gjennom statens pensjonsfond, i liten grad vært påvirket av krisen, men som en stor råvareeksportør er vi svært sårbare for svingninger i prisene både på olje, fisk og en rekke andre råvarer. Det er derfor en overhengende fare for at også Norge vil få merke følgene av krisen dersom det skjer en ytterligere eskalering av krisen internasjonalt.

Finansiell uro betyr vanligvis lav vekst og en ekspansiv pengepolitikk med tilførsel av kapital fra sentralbankene og lave renter for igjen å øke produksjon og sysselsetting. Lav rente vil isolert sett være positivt for kommunen, mens lavere produksjon og økt arbeidsledighet vil påvirke skatteinntekter og utgifter til sosialhjelp negativt. Budsjetterte renteutgifter i planperioden er basert på den mest sannsynlige utvikling i pengemarkedsrenten på tidspunktet for utarbeidelse av budsjettet. For 2012 tilsvarende det en gjennomsnittlig rente på kommunens låneportefølje på 3,78 %. Det er da tatt hensyn til at kommunen har en gjennomsnittlig rentebinding på sin låneportefølje på 3,66 år. På sikt må vi forvente at renten skal tilbake til et normaleie på mellom 4,5 og 5,0 %, selv om Norges Bank nylig varslet at de forventer at renten vil forbli lav også i 2012 som følge av uroen i de internasjonale finansmarkedene.

Ved inngangen til 2012 vil gjeld knyttet til investeringer i fast eiendom, maskiner og annet utstyr utgjøre nærmere 2,4 mrd. kr. Samtidig har kommunen om lag 1,0 mrd. kr plassert i bank, verdipapirer og lignende som, sett i sammenheng med gjeldsporteføljen, reduserer nettovirkningene av en renteøkning. I tillegg kommer Husbankens viderefremidlingslån (Startlån) hvor mottatte renter og avdrag i prinsippet dekker kommunens lånekostnader. Med det investeringsvolumet det legges opp til i økonomiplanperioden er det beregnet at gjelden vil vokse til rundt 3,2 mrd. kr ved utgangen av 2015 (2012-priser).

Kombinasjonen av økt gjeldsbyrde og økt rente er anslått å øke netto finanskostnader (eksklusiv aksjeutbytte) med rundt 115,7 mill. kr fra 2011 og frem til 2015. Den isolerte effekten av dette er at tilsvarende mindre kan brukes til drift. Det er i beregningen lagt til grunn at kommunens beholdning av likvide midler i bank og verdipapirer vil bli redusert fra om lag 1,0 mrd. kr i 2011 til omlag 400,0 mill. kr i 2015 etter hvert som lånte midler knyttet til tidligere vedtatte

investeringsprosjekter brukes opp og summen av fondsmidler antas å bli redusert i forhold til dagens nivå.

Tabellen nedenfor viser de forutsetninger som økonomiplanen bygger på hva gjelder utvikling i renter, avdrag og avkastning på finansielle plasseringer.

Investeringslån	Bud. 2012	Bud. 2013	Bud. 2014	Bud. 2015
Rentesats	3,78 %	3,82 %	4,03 %	4,26 %
Avdrag ordinære lån	116,3	135,7	151,6	150,6
Renteutgifter ordinære lån	111,5	127,1	136,2	146,1
Renteinntekter	32,1	26,7	22,2	17,0
Markedets renteforventning (1)	2,68 %	2,72 %	3,21 %	3,66 %

(1) Basert på 3 mnd. NIBOR som er renten på lån mellom norske banker.

Kommunen har også store pensjonsmidler i KLP hvor avkastningen påvirkes av renteutviklingen. Her er lav rente over tid ensbetydende med lav avkastning, som normalt vil kreve høyere kontantinnbetalinger fra kommunen for å dekke opp for fremtidige pensjonsutbetalinger.

Gjeld og plasseringer forvaltes i henhold til kommunens finansreglement. Det betyr blant annet at bystyret har bestemt at kommunen til enhver tid skal ha deler av sin gjeldsportefølje bundet til fast rente. Kommunen har per 2. tertial 2011 kun 14,6 mill. kr som forvaltes etter reglene om langsiktige finansielle aktiva. Bystyret har vedtatt å avvikle alle plasseringer i langsiktige finansielle aktiva innenfor et nærmere fastsatt tidsrom.

Aksjeutbytte

Det er budsjettet med et årlig utbytte på 25,5 mill. kr fra Østfold Energi AS og 1,0 mill. kr fra Skjebergkilens Marina AS i hele økonomiplanperioden. Dette er på samme nivå som i 2011.

Avgifter, gebyrer og egenbetalinger

Satsene for avgifter, gebyrer og egenbetalinger for 2012 fremgår av sidene 84 – 94 i plan- og budsjettokumentet. De fleste av satsene er videreført med et påslag for lønns- og prisvekst lik den kommunale deflatoren på 3,25 %. Enkelte satser avviker fra dette:

- Gebyrene for vann, avløp, renovasjon og feiing økes samlet sett med 1 % for en standard enebolig med stipulert forbruk på 200 m³ og en boenhet.

- Elevavgiften for kulturskolen er oppjustert med om lag 15 %.
- Parkeringsavgiften økes fra kr 15 til kr 18 per time.
- Satsene for foreldrebetaling i barnehage følger statens maksimalsatser og er videreført på samme nominelle nivå som i 2011. Graderte betalingssatser i forhold til inntekt og søskenmoderasjon forblir uendret.

BUDSJETTETS UTGIFTSSIDE

Lønns- og prisvekst

Det er i budsjettet lagt til grunn en forventet lønns- og prisvekst (kommunal deflator) på 3,25 %, som gir en prisvekst på 2,0 % og en lønnsvekst på 4,0 %. Dette er i samsvar med forutsetningene i statsbudsjettet for 2012.

Pensjon

Kommunens pensjonskostnader øker. Samtidig øker avviket mellom hva kommunen betaler til KLP/SPK²⁰ og hva kommunen kostnadsfører i driftsregnskapet. Avviket mellom disse to størrelsene omtales som premieavviket. Tidligere var kostnaden lik årlig premieinnbetaling. Dermed oppsto det ingen differanser.

Premieavviket er i virkeligheten en utsatt kostnad som vil bli belastet kommuneregnskapet en gang frem i tid. Ved utgangen av 2012 er premieavviket i Sarpsborg kommune anslått til om lag 200 mill. kr. På landsbasis utgjør premieavviket flere milliarder kroner. Årets premieavvik

²⁰ KLP = Kommunal Landspensjonskasse, SPK = Statens Pensjonskasse

amortiseres (utgiftsføres) med 1/15 årlig i de påfølgende 15 år. Det er forslag ute på høring om å redusere amortiseringstiden til 10 år. I tillegg til den regnskapsmessige virkningen har også premieavviket en pengevirkning tilsvarende det akkumulerte premieavviket. For Sarpsborg kommune betyr det at kommunens likviditet ved utgangen av 2012 vil være tappet for om lag 200 mill. kr mer enn det som ville vært situasjonen dersom de faktiske pensjonsinnbetalingene til KLP/SPK hadde blitt utgiftsført i driftsregnskapet forløpende slik som tidligere.

For interne budsjetteringsformål har det de siste årene blitt benyttet en pensjonssats på 11,2 % for lærere og 14,5 % på alle øvrige ansatte uavhengig av pensjonsordning. Satsene er satt til et nivå som skal dekke kommunens samlede pensjonskostnader både i KLP og SPK. Satsene justeres fra og med 2012 for bedre å reflektere de faktiske pensjonskostnadene for henholdsvis lærer og øvrige ansatte. Det betyr at satsen for KLP justeres noe ned, mens satsen for SPK justeres opp. Samlet sett gir de justeringer som er foretatt i pensjonssatsene en mindrebekostning på enhetenes budsjetter. Dette er det tatt hensyn til ved en tilsvarende nedjustering av rammene for enhetene.

Driftsbudsjett for tjenestene

Tiltakene gjennom Handlingsrom 2016 er i det alt vesentlige videreført som planlagt i 2012 og utover i planperioden. I tillegg er det lagt inn enkelte tiltak fra prosjekt Nye handlingsrom.

Budsjetterte frie inntekter og finansielle poster i 2012 viser at det er nødvendig å ta ned driftsutgiftene ytterligere i 2012. Det vises til omtalen av de viktigste driftsprioriteringene under hvert kommuneområde.

Til sammen er det innarbeidet tiltak som innebærer effektivisering eller redusert aktivitetsnivå på til sammen 46 mill. kr i 2012. Samtidig har det vært behov for å styrke enhetenes budsjetter på enkelte prioriterte områder. Særlig gjelder dette innenfor boveiledning og omsorgstjenester. Til sammen utgjør kostnads-/kapasitetsvekst og økte utgifter som følge av statlige føringer utover lønns- og prisvekst 49 mill. kr. I tillegg kommer samhandlingsreformen med 62,0 mill. kr økende til 79,25 mill. kr i 2015. Videre er det lagt inn økte inntekter utover ordinær lønns- og prisvekst på til sammen 5,6 mill. kr. Det vises for øvrig til kapittelet ovenfor om hovedgrepene i handlingsplan 2012 – 2015.

De viktigste driftsendringene med fordelte netto driftsrammer per enhet fremgår under omtalen av hvert kommuneområde. For øvrig vises det til budsjettskjema 1B på side 97 i budsjettdokumentet hvor netto driftsrammer for alle enheter, kommuneområder og kommunen samlet fremkommer.

Behov for ytterligere innsparinger

Utover i planperioden må driftsnivået ytterligere ned for at kommunen skal kunne klare å bære utgiftene til renter og avdrag som følge av økt lånegjeld. Økonomiplanen for perioden 2012 – 2015 viser et ytterligere innsparingsbehov for hvert av årene i planperioden varierende mellom 15,0 og 40,0 mill. kr. Dette er synliggjort i budsjettet ved at det samlede innsparingsbehovet er fordelt på kommuneområdene i forhold til deres relative andel av samlet netto driftsramme for kommunen. At driftsutgiften i årene fremover må reduseres har lenge vært kjent. Tiltak gjennom prosjekt Nye handlingsrom og andre utgiftsreduksjoner og inntektsøkninger må til sammen bidra til å balansere budsjettene for kommende år.

INVESTERING OG FINANSIERING

INVESTERINGER I ØKONOMIPLANPERIODEN

Investeringer med finansiering for perioden 2012 – 2015 fremgår av budsjettskjema 2A, side 99.

Investeringer i bygg, anlegg, maskiner og utstyr utgjør om lag 1,86 mrd. kr i hele økonomiplanperioden målt i 2012-priser. Av dette utgjør investeringer innenfor VAR-sektoren 182 mill. kr. Det samlede investeringsvolumet i planperioden er økt med 348 mill. kr sammenlignet med økonomiplan 2011 – 2014. Av sum investeringer i planperioden gjelder 569,8 mill. kr 2012. Tabellen nedenfor viser samlet investeringsvolum innenfor hvert av kommuneområdene i økonomiplanperioden:

Investeringsområde:	2012	2013-2015
Helse og sosial:	202,7	557,7
Oppvekst:	136,6	308,0
Samfunn, økonomi og kultur:	89,5	69,7
Kommuneområde HR:	15,4	32,9
Teknisk:	125,6	329,6
Sum investering	569,8	1297,9

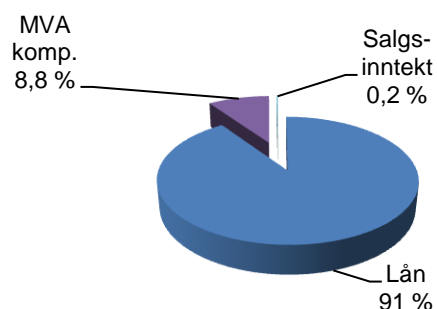
En mer detaljert oversikt over investeringene i fireårsperioden fremkommer av investeringsskjema 2B på side 100 – 102 i dokumentet. I tillegg er de viktigste investeringene omtalt under det enkelte kommuneområde i dokumentet.

DE ØKONOMISKE FORUTSETNINGENE FOR INVESTERINGSBUDSJETTET

Finansiering

Figuren øverst i neste spalte viser hvordan investeringene i 2012 er planlagt finansiert.

Finansiering av investeringer - 2012

Hele 91 % av investeringene er forutsatt finansiert med lån. Dette er svært høyt. Resten er momskompensasjon på investeringer og en ubetydelig andel salgsinntekter. Momskompensasjon øker gradvis utover i planperioden som følge av endringer i reglen for inntektsføring av momskompensasjon og reduserer lånebehovet. Utover momskompensasjon som etter reglene inntektsføres i driftsregnskapet, er det ikke planlagt med avsetninger over driftsbudsjettet i 2012 som bidrar til egenkapital i årets investeringer. Egenkapitalinnskuddet i KLP som tidligere har vært finansiert med driftsinntekter finansieres i 2012 med bruk av kapitalfond. Beløpet er anslått til 5,7 mill. kr.

For å finansiere de store investeringene i økonomiplanperioden, er det forutsatt en økning i eiendomsskatten med 10,0 mill. kr i 2013 og en ytterligere økning med 10,0 mill. kr i henholdsvis 2014 og 2015.

Mål for netto lånegjeld som andel av brutto driftsinntekter

Bystyret vedtok i budsjettet for 2011 et mål om at netto lånegjeld som andel av brutto driftsinntekter (gjeldsgraden) ikke skal overstige 70 %. Gjeld som andel av driftsinntektene sier indirekte noe om kommunens muligheter til å betjene gjelden med løpende driftsinntekter. Samtidig gir det en indikasjon på hvor eksponert kommunen er for endringer i rentenivået. Målet bør ikke ses på som en absolutt grense, men mer som et

langsiktig normtall gjelden kan svinge omkring over tid.

Med det investeringsprogrammet det er lagt opp til i planperioden vil lånegjelden øke betydelig raskere enn driftsinntektene. Netto lånegjeld²¹ økte fra 61,7 % ved utgangen av 2009 til 67,1 % ved utgangen av 2010 og forventes å passere 70 % i 2011. Deretter vil gjeldsgraden fortsette å øke frem mot 2015. Gjelden vil altså antagelig allerede i 2011 passere det nivået som bystyret selv har bestemt skal være den øvre grense for hvor mye gjeld kommunen kan pådra seg i forhold til kommunens driftsinntekter. Med et planlagt investeringsvolum på 1,86 mrd. kr i perioden 2012 – 2015 er det overveiende sannsynlig at gjelden i løpet av planperioden vil øke vesentlig utover grenseverdien på 70 %. Det er vanskelig å se for seg hvordan gjeldsgraden skal kunne holdes innenfor dette nivået i planperioden. I så fall vil det kreve at gjennomsnittlig årlige investeringer i planperioden begrenses til om lag 250,0 mill. kr årlig eller ca. 1,0 mrd. kr i 4-årsperioden, så fremt ikke andelen egenkapital i investeringene økes utover dagens nivå.

Konsekvenser for driftsbudsjettet

Økt lånegjeld, eventuelt i kombinasjon med økt rente, vil gjøre at renter og avdrag vil legge beslag på en stadig større del av kommunens driftsinntekter. Mindre kan dermed brukes til drift. Økt egenfinansiering i form av et positivt netto driftsresultat er eneste måten kommunen fremover kan klare å opprettholde et tilstrekkelig tempo i fornyelse av anleggsmidlene uten at gjelden som andel av netto driftsutgifter øker ytterligere.

Rentekompensasjon

Kommunen vil motta rentekompensasjon for investering i ny sentrumsskole. Kompensasjon er lagt inn i budsjettet under netto finans på budsjettskjema 1 A fra og med 2013. Ordningen innebærer at staten gjennom Husbanken i utgangspunktet dekker kommunens

rentekostnader på et lån til ny sentrumsskole tilsvarende 115,0 mill. kr. Ved en rente på 3,0 – 5,0 % vil staten dekke 3,5-5,5 mill. kr av kommunens årlige renteutgifter de første årene avhengig av den til enhver tid flytende renten i Husbanken. Dette gjør det altså lettere å bære investeringen, men kommunen må fortsatt dekke renter på den delen av lånet som ikke dekkes av rentekompensasjon samt avdrag på hele lånet. Det er dessuten viktig å være klar over at ordningen med rentekompensasjon forutsetter nedbetaling av lånet over 20 år, mens kommunens praksis med beregning av årlig minimumsavdrag etter reglene i kommunelovene innebærer at kommunen nedbetaler et lån knyttet til oppføring av en ny skole over 40 år. Det oppstår derved over lånets nedbetalingstid et økende gap mellom det kommunen betaler i renter på lånet og den kompensasjon kommunen mottar fra staten. De siste 20 årene av lånets løpetid vil ikke kommunen motta noen rentekompensasjon i de hele tatt. Når staten benytter en slik incentivordning for å gjennomføre ønsket statlig politikk, er det altså viktig å være klar over at virkningen av incentivordningen trappes ned dobbelt som raskt som den faktiske reduksjonen i lånegjelden.

Lån med rentekompensasjon påvirker gjeldsgraden på samme måte som annen gjeld hvor kommunen selv må dekke finanskostnadene fullt ut.

Salg av kommunale eiendommer

Det er budsjettet med salg av fast eiendom på til sammen 141,0 mill. kr i økonomiplanperioden, herunder salg av eiendommer for 90,0 mill. kr som i dag tilhører Borg Næring og Eiendom AS²². Basert på verdianslag foretatt av selskapet selv, er verdien av tomteområder i selskapets eie beregnet til 260,0 mill. Det vil bli fremmet politiske saker i forbindelse med eiendomssalg.

Selvfinansierende investeringer

Selvfinansierende investeringer er investeringer innenfor vann, avløp,

²¹ Gjelder netto lånegjeld for kommunen som konsern, dvs. kommunen inkl. kommunale foretak og interkommunale selskaper.

²² Selskapet eies 100 % av Sarpsborg kommune og bystyret har tidligere vedtatt en avvikling av selskapet.

renovasjon og feiing hvor tjenestene, etter nærmere fastsatte regler, ikke kan overskride selvkost. At investeringene er selvfinansierende betyr at kommunens finanskostnader knyttet til investeringene dekkes ved gebyrinntekter. Også disse investeringene påvirker gjeldens andel av brutto driftsinntekter. Selvfinansierende investeringer utgjør 182,2 mill. kr i økonomiplanperioden, hvorav 11,9 mill. kr i 2012. Et oppsett over selvkost, gebyrinntekter og bruk/avsetning til fond fremgår av tabell på side 104 i plan- og budsjettokumentet.

Momskompensasjon på investeringer

Momskompensasjon på investeringer må, som tidligere nevnt, gradvis tas til inntekt i investeringsregnskapet frem mot 2014. Beløpet er anslått til 53,0 mill. kr i 2012 som tilsvarer 60 % av det samlede kompensasjonsbeløpet på investeringer. Inntektsføring av momskompensasjon i investeringsregnskapet reduserer lånebehovet tilsvarende. Fra og med 2014 må all momskompensasjon fra investeringer inntektsføres i investeringsregnskapet.

Startlån

Startlån er Husbankens låneordning for vanskeligstilte. Ordningen administreres av kommunene. Det er budsjettert med et årlig låneopptak på 110,0 mill. kr i perioden 2012, 120,0 mill. kr i 2013 og 130,0 mill. kr i 2014 og 140,0 i 2015. Dette representerer en vesentlig opptrapping av utlånene i forhold til nivået i 2011 på 100,0 mill. kr.

Ordningen med Startlån ble innført i 2003. Mange som ellers ville falt utenfor boligmarkedet har gjennom Startlån fått en mulighet til å skaffe seg egen bolig. Ordningen innebærer imidlertid større risiko for kommunen enn den gamle ordningen med etableringslån fordi kommunen har et større ansvar enn tidligere for å dekke tap ved mislighold.

Startlån som boligsosialt virkemiddel bidrar sammen med tiltak i regi av det kommunale hjelpeapparatet til å løse mange vanskelige saker. Gode og trygge boforhold står ofte helt sentralt i arbeidet med å finne gode løsninger for de berørte.

Som et supplement til Startlån mottar kommunen boligtilskudd til bruk overfor særlig vanskeligstilte. En andel av Husbankens boligtilskudd kan normalt avsettes til tapsfond som buffer mot tap på Startlån og bidrar dermed til å redusere kommunens tapsrisiko.

Samlet utlån ved utgangen av 2011 vil utgjøre om lag 370 mill. kr. Bystyret fikk i sak 46/10 en gjennomgang av bruken av Startlån i Sarpsborg kommune og Komité for helse og sosial vedtok i sak 13/11 reviderte retningslinjer for tildeling av Startlån.

KOMMUNEOMRÅDE HELSE OG SOSIAL

FAKTA OM KOMMUNEOMRÅDET

Enhet	Fakta	Utfordringer										
Bolig og omsorg	<p>Forvaltning av kommunalt disponerte boliger og Husbankens låne- og støtteordninger, bistand til etablering og oppfølging i bolig.</p> <p>Avlastning, støttekontakt, omsorgslønn, brukerstyrt personlig assistanse, ASVO-plasser og krisesenter.</p> <p>Nøkkeltall 2010:</p> <table> <tr> <td>Antall komm. disponerte boliger:</td> <td style="text-align: right;">990</td> </tr> <tr> <td>Sum utlån av Startlån (mill kr):</td> <td style="text-align: right;">70</td> </tr> <tr> <td>Brukere av støttekontakttjenesten:</td> <td style="text-align: right;">306</td> </tr> <tr> <td>Mottakere av avlastning:</td> <td style="text-align: right;">136</td> </tr> <tr> <td>Mottakere av omsorgslønn:</td> <td style="text-align: right;">127</td> </tr> </table>	Antall komm. disponerte boliger:	990	Sum utlån av Startlån (mill kr):	70	Brukere av støttekontakttjenesten:	306	Mottakere av avlastning:	136	Mottakere av omsorgslønn:	127	<p>Nok boliger slik at flere kan etablere seg og beholde egen bolig.</p> <p>Boliger til ungdom som trenger oppfølging ved 1.gangs etablering.</p> <p>Boliger til rusavhengige.</p> <p>Flere gruppe- og nettverksbaserte tiltak som alternativ til individuell støttekontakt.</p>
Antall komm. disponerte boliger:	990											
Sum utlån av Startlån (mill kr):	70											
Brukere av støttekontakttjenesten:	306											
Mottakere av avlastning:	136											
Mottakere av omsorgslønn:	127											
Helse	<p>Legevakt, legetjenester, sykehjemsleger, fengselshelsetjenester, demensteam, samhandlingsreformen, miljørettet helsevern, smittevern, helseberedskap og helseforebygging.</p> <p>Nøkkeltall 2010:</p> <table> <tr> <td>Henvendelser legevakt:</td> <td style="text-align: right;">43 200</td> </tr> <tr> <td>Konsultasjoner demensteam:</td> <td style="text-align: right;">150</td> </tr> <tr> <td>Antall årsverk sykehjemsleger:</td> <td style="text-align: right;">5,5</td> </tr> </table>	Henvendelser legevakt:	43 200	Konsultasjoner demensteam:	150	Antall årsverk sykehjemsleger:	5,5	<p>Usikkerhet i forhold til konsekvenser av samhandlingsreformen når det gjelder kommunal medfinansiering, utskrivningsklare pasienter og behov for kortidsplasser.</p> <p>Elektronisk samhandling mellom ulike instanser.</p> <p>Bruk av velferdsteknologi.</p> <p>Rekruttere og beholde helsepersonell.</p> <p>Flere skal få hjelp hjemme for å redusere antall sykehusinnleggelses og redusere behov for sykehjems plass.</p>				
Henvendelser legevakt:	43 200											
Konsultasjoner demensteam:	150											
Antall årsverk sykehjemsleger:	5,5											
Forebyggende tjenester	<p>Helsestasjon (0-6 år), jordmortjeneste, svangerskapskontroll, skolehelsetjeneste i barne-, ungdoms- og videregående skoler. Helsestasjon for ungdom (13-20 år) og Herkules (helsestasjon for gutter), Barne- og familieteamet (0-19 år), Utekontakten (13-23 år), Home-Start, familiekontakter, fysioterapitjeneste barn/voksne, avtalefysioterapeuter og ergoterapitjeneste barn/voksne.</p> <p>Nøkkeltall 2010:</p> <table> <tr> <td>Avtalefysioterapeuter (hjemler):</td> <td style="text-align: right;">24</td> </tr> <tr> <td>Kommunale fysioterapeuter (hjemler):</td> <td style="text-align: right;">12</td> </tr> <tr> <td>Konsultasjoner jordmor:</td> <td style="text-align: right;">2 220</td> </tr> <tr> <td>Konsultasjoner helsestasj. (0-6 år):</td> <td style="text-align: right;">12 535</td> </tr> </table>	Avtalefysioterapeuter (hjemler):	24	Kommunale fysioterapeuter (hjemler):	12	Konsultasjoner jordmor:	2 220	Konsultasjoner helsestasj. (0-6 år):	12 535	<p>Tidlig intervensjon overfor barn og unge.</p> <p>Frafall av elever i videregående skole.</p> <p>Flere gruppe- og nettverksbaserte tiltak som alternativ til individuell oppfølging.</p> <p>Kapasitet jordmor, helsesøster- og fysioterapitjenesten.</p>		
Avtalefysioterapeuter (hjemler):	24											
Kommunale fysioterapeuter (hjemler):	12											
Konsultasjoner jordmor:	2 220											
Konsultasjoner helsestasj. (0-6 år):	12 535											

<p>Kompetansesenter rus og psykisk helse</p>	<p>Psykiatritjenester, miljøarbeidertjenester, psykiatrisk dagsenter og sysselsetting, Treffpunkt aktivitetssenter, oppsøkende rus- og psykiatriteam, rustjenester, legemiddelassistert rehabilitering (LAR) og ettervern.</p> <p>Nøkkeltall 2010 (brukere): Psykiatritjenesten: 356 Psykiatrisk dagsenter og sysselsetting: 99 Treffpunkt aktivitetssenter: 163 Rustjenesten inkl. LAR: 306 Ettervern: 79 Oppsøkende rus og psykiatri: 582 Miljøarbeidertjenesten: 27</p>	<p>Barn og unge i familier med rusmisbruk.</p> <p>Sterk økning i etterspørsel etter tjenestene.</p> <p>Flere gruppe- og nettverksbaserte tiltak som alternativ til individuell oppfølging.</p>
<p>Kjøkken og kantine</p>	<p>Matproduksjon, utkjøring av varmmat, catering og kantine.</p> <p>Nøkkeltall pr. mnd. 2011 (antall porsjoner): Produksjon av varmmat: 18 800 Utkjøring av varmmat til hjemmeboende: 4 547</p>	<p>Økende salg av varmmat til hjemmeboende.</p>
<p>NAV sosial</p>	<p>Økonomisk sosialhjelp, råd og veiledning, økonomisk rådgivning, bosetting av flyktninger, introduksjonsordningen, kvalifiseringsprogrammet, rådgivning i videregående skole og fengsel.</p> <p>Nøkkeltall 2010 (mottakere): Økonomisk sosialhjelp: 1 654 Økonomirådgivning: 298 Introduksjonsstønad: 57 Kvalifiseringsprogrammet: 110</p>	<p>Økende antall unge som mottar økonomisk sosialhjelp.</p> <p>Økende stønadslengde.</p> <p>Levekårsforskjeller.</p> <p>Øke andelen i arbeid og aktivitet etter introduksjonsprogrammet.</p>
<p>Omsorgstjenester</p>	<p>Sykehjemsplasser, bofellesskap, hjemmesykepleie, praktisk og personlig bistand, barnebolig og dagsenter.</p> <p>Nøkkeltall 2011: Sykehjemsplasser: 405 Heldøgns bofellesskap (inkludert 45 boliger øremerket for demente): 150 Hjemmetjenester (brukere): 1 500 Dagsenterplasser: 79 Plasser i barnebolig: 6 Trygghetsalarmer: 724</p>	<p>Fra 01.01.12 er utskrivningsklare pasienter i sykehus kommunens økonomiske ansvar fra dag en. Økte rehabiliterings- og behandlingsoppgaver.</p> <p>Alkoholrelaterte demenssykdommer og rus/psykiatri i kombinasjon med alvorlig somatisk sykdom.</p> <p>Avlastning og tilrettelegging for hjemmeboende demente.</p> <p>Flere brukere med stort tjenestebehov.</p>
<p>Boveiledning</p>	<p>Bofellesskap med heldøgns bemanning, aktivitetstilbud, ambuleringer og avlastning.</p> <p>Nøkkeltall 2011: Boliger i bofellesskap: 114 Brukere av aktivitetstilbud: 77 Brukere av ambuleringer og tjenester: 57</p>	<p>Kapasiteten i bofellesskap, aktivitetstilbud og ambulante tjenester til multifunksjonshemmede og psykisk utviklingshemmede.</p> <p>Åpningstid og fleksibilitet i aktivitetstilbudet.</p> <p>Alternative bo- og driftsformer.</p>

INNSATSOMRÅDER

Verdier og ledelse

Sarpsborg skal være en by som fremmer likeverd og inkludering.

Ledelse skal fremme brukerfokus, helhetstenkning, teamarbeid og dialog.

Kommuneplanen 2011-2023

Helsefremmende og forebyggende tiltak skal ha en sentral plass i arbeidet for å bedre levekår. Innbyggerne skal ha mulighet til å leve et meningsfullt liv uavhengig av funksjonsevne. Levekårene skal bedres og levekårsforskjeller skal utjevnes. Sarpsborg skal ha trygge, attraktive og levende bo- og nærmiljøer.

Kommuneplan for pleie- og omsorgstjenester 2007-2016 baserer seg på verdiene trygghet, medvirkning, livsutfoldelse, hjelp til selvhjelp og verdighet som de viktigste.

Målsettingen er at innbyggere i Sarpsborg kan leve et verdig liv. Familieivaretagende tiltak vektlegges. Kompetanse og læring skal stå i fokus for forbedring av tjenestene. Gjennom råd, veiledning, motivasjon og annen bistand ønsker kommunen å hjelpe innbyggerne til å se sin egen verdi og til å finne, bruke og utvikle sine muligheter.

Strategiske prosesser

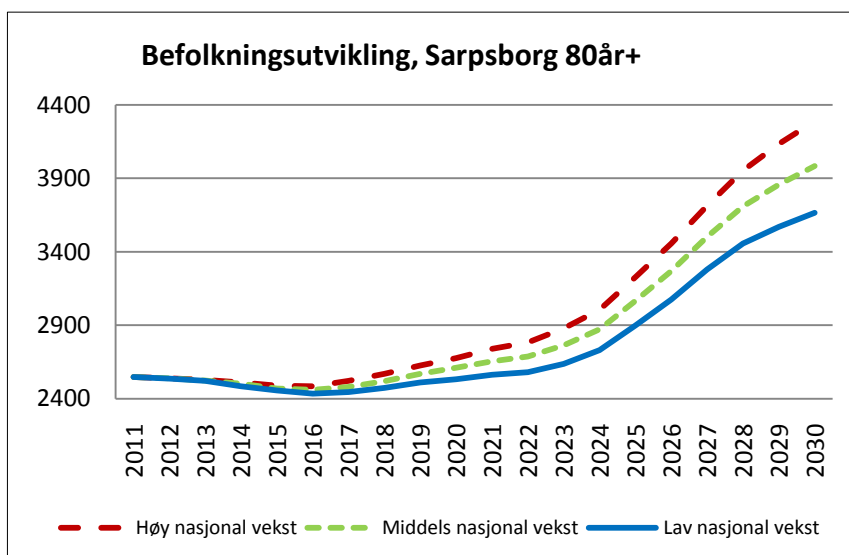
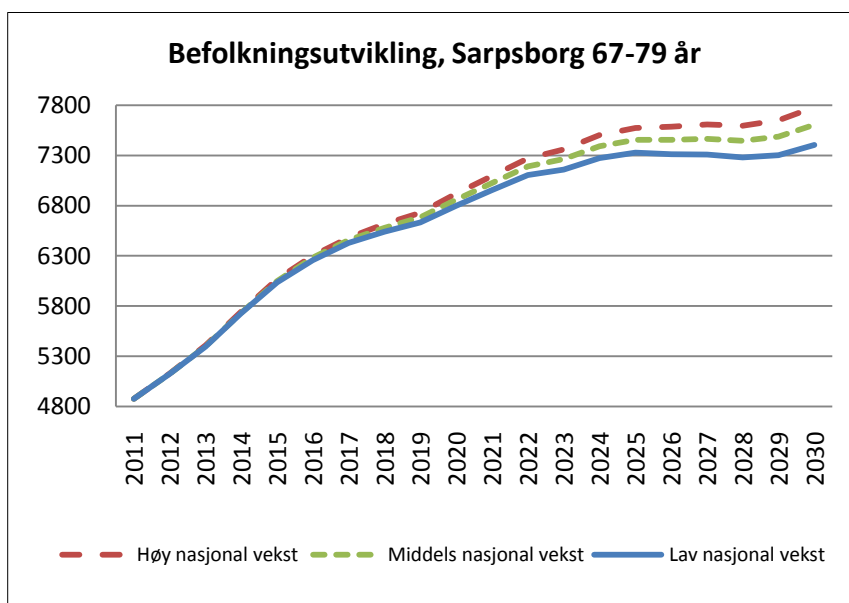
Strategisk prosess	De viktigste resultatene i 2012	De viktigste resultatene 2013-2015
Vedtatte planer		
Kommunedelplan for pleie- og omsorgstjenester 2007-2016	32 sykehjemsplasser og 48 boliger i bofellesskap er under bygging på Valaskjold. Bygging av resterende 32 nye sykehjemsplasser på Haugvoll er vedtatt. Nye omsorgsboliger i bofellesskap er under prosjektering. Ombygging av helsehuset er påbegynt. Pleie- og omsorgsplanen er rullert.	32 sykehjemsplasser og 48 boliger i bofellesskap er i drift på Valaskjold fra 01.01.14. Bygging av 32 nye sykehjemsplasser på Haugvoll er gjennomført. Nye omsorgsboliger i bofellesskap er under utbygging.
Smittevernplan 2008-2011	Planen er rullert.	
Rusmiddelpolitisk handlingsplan 2009-2012	Tiltak i planen som gjelder forebygging, risikoutsatte og rusmiddelavhengige grupper er gjennomført.	Planen er rullert.
Samlet mot vold i nære relasjoner - tiltaksplan 2009 - 2012	Tiltak i planen er gjennomført.	Planen er rullert.
Behovsanalyse av bo- og aktivitetstiltak til personer med psykisk utviklingshemning og autisme ved utflytting til egen bolig (2010-2016)	Forprosjekt for bygging av 12 nye boliger er gjennomført. Økt kapasitet i aktivitetstilbudet til psykisk utviklingshemmede er utredet.	12 nye boliger er i drift. Forprosjekt for øvrige 36 boliger er gjennomført. Lokaler er tilrettelagt for aktivitetstilbud.

Styringsdokument for opplæring og kompetanse i helse og omsorg (2011 – 2016)	Tiltak i styringsdokumentet er iverksatt.	
Planer som skal utarbeides		
Rullering av boligsosial handlingsplan	Gjennomført ved utarbeidelse av boligsosialt utviklingsprogram.	Prioriterte tiltak i boligsosialt utviklingsprogram er iverksatt.
Kommunedelplan for mangfold og inkludering	Planen er vedtatt.	Prioriterte tiltak er iverksatt.
Prosjekter/Enkelt saker		
Samhandlingsreformen (Nye Handlingsrom)	Vedtatte tiltak er gjennomført.	Vedtatte tiltak er gjennomført.
Utrede avlastningskontakter for hjemmeboende demente	Et individuelt tilpasset avlastningstilbud for pårørende til demente er utredet.	
Jobbe med grupper av barn og foreldre fremfor individuelle konsultasjoner. (Nye Handlingsrom)		Bedre ressursutnyttelse. Tjenesten mer tilpasset brukernes behov og ønsker.
Velferdsteknologi (Nye Handlingsrom)	Prøvd ut og innført ny velferdsteknologi.	Bedre ressursutnyttelse. Større kontroll for den enkelte bruker over egen situasjon.

Andre planforutsetninger

Demografi

Aldersgruppen 67-79 år forventes å øke betydelig fra 2012, men den store "eldrebølgen" kommer først når denne aldersgruppen kommer i omsorgstrengende alder fra omkring 2020. Dette vises ved at aldersgruppen 80-89 år vokser betydelig fra ca 2020. Gruppen over 90 år vil være relativt stabil i årene fremover, med en svak økning fram mot 2020.

Samhandlingsreformen

Samhandlingsreformen stiller store krav til videre utvikling av kommunehelsetjenesten.

Hovedintensjonen er å videreutvikle det forebyggende helsearbeidet for å redusere innleggelse i spesialisthelsetjenesten.

Reformen medfører overføring av oppgaver og ressurser til kommunen. Et tilstrekkelig antall heldøgns plasser er nødvendig for å løse utfordringene.

Økonomi

Drift

Fordeling driftsrammer (tall i mill. kr)					
	Bud 11	Bud 12	Bud 13	Bud 14	Bud 15
Kommuneområde helse og sosial					
Enhet bolig og omsorg	12,86	12,65	14,17	10,97	10,97
Enhet helse	62,53	125,72	136,72	142,47	142,47
Enhet forebyggende tjenester	41,65	44,04	44,04	44,04	44,04
Enhet kompetansesenter rus og psykiatri	39,17	42,11	42,01	42,01	42,01
Enhet kjøkken og kantine	11,35	11,37	11,37	11,37	11,37
NAV sosial	131,30	136,40	135,40	134,40	134,40
Omsorgstjenester	468,58	496,01	503,76	528,81	532,81
Boveiledning	195,98	209,19	220,39	221,19	221,19
Kommunesjef helse og sosial	1,81	1,52	-5,14	-16,96	-13,49
Sum kommuneområde helse og sosial	965,23	1079,01	1102,72	1118,30	1 125,77

De viktigste driftsprioriteringene

Tall i mill kr.

Viktigste endringer	2012	Kommentarer
Krisesenteret	- 1,00	Tilpasning av drift til forventet behov.
Omsorgslønn/saksbehandlingskompetanse	2,90	Øker til 4,1 mill. kr i løpet av planperioden på grunn av flere mottakere av omsorgslønn.
Trygghetsalarmer – samordning og styrking	0,80	Flere med kvalifisert behov skal få tildelt alarm.
Medfinansiering av behandling i sykehus	45,00	Stor usikkerhet om finansieringen. Øvrige tiltak i samhandlingsreformen må tilpasses kostnadsutviklingen.
19 plasser til utskrivningsklare pasienter i helsehuset.	11,35	Ytterligere 6 plasser etableres i 2014 og bevilgningen øker til 18,6 mill. kr.
Øvrige tiltak i helsehuset	3,05	Servicevert, dagtilbud, frisklivsentral, mestringskole og ulike ambulerende team. Øker til 8,75 mill. kr i planperioden.
Øvrige tiltak samhandlingsreformen	2,60	Pasientkoordinator, beredskapslege, observasjonssenger legevakt, kommuneoverlege. Øker til 6,9 mill. kr i planperioden.
Økt ramme hjemmetjenesten	1,80	For å ivareta økte behov spesielt på natt.
Drift av 48 omsorgsboliger i bofellesskap og 32 sykehjemsplasser på Valaskjold	0	Full drift fra 2014 lagt inn med 26,5 mill. kr. Etablering av sykehjemsplasser er et ledd i eneromsdekningen og er i hovedsak allerede finansiert. 48 omsorgsboliger i bofellesskap er volumøkning.
32 sykehjemsplasser på Haugvoll	0	Det er avsatt 4 mill. kr fra 2015 til forberedelse av oppstart i 2016.
12 omsorgsboliger i bofellesskap til psykisk utviklingshemmede på Kløvningsten.	0	Avsatt 12,3 mill. kr til drift fra 2013. Midler til drift av flere boliger vil bli innarbeidet i budsjettet i takt med videre utbygging.

Enhet bolig og omsorg

Det er lagt inn 2,9 mill. kr til omsorgslønn på grunn av flere mottakere fra høsten 2011, økt avlønning og styrking av saksbehandlingskompetanse.

Utgiftene til pasientskadeerstatning er økt med 1,0 mill. kr til forhøyet statlig forsikringspremie på grunn av økte forsikringsutbetalinger.

Inntektene av egenbetaling for sykehjem er oppjustert med 1,8 mill. kr i 2012.

Samhandlingsreformen

Kommunen vil få overført 62 mill. kr i 2012 til oppstart av samhandlingsreformen. 45 mill. kr er innarbeidet i budsjettet til medfinansiering av behandling i sykehus og alternative kompenserende tiltak. Det knytter seg stor usikkerhet til finansieringen av reformen, særlig knyttet opp mot medfinansieringen.

Øvrige midler er i hovedsak knyttet opp mot drift av helsehuset. Det er kritisk viktig at det er et tilstrekkelig antall korttidsplasser for å kunne ta i mot utskrivningsklare pasienter fra 01.01.12. Det er lagt inn midler til finansiering av 19 utskrivningsklare plasser i 2012, styrket legetjeneste, servicevert ved helsehuset, styrket dagtilbud med fysioterapi og rehabilitering, drift av frisklivsentral, mestringskole og ulike ambulerende team. Det er også innarbeidet midler til en pasientkoordinator ved sykehuset, en kommunelege for samhandlingsreformen og en beredskapsoverlege knyttet til legevakten. Om kommunens utgifter til medfinansiering blir høyere enn anslått, vil planlagte tiltak i helsehuset måtte utgå.

Investering

Investeringer (tall i mill. kr)					
	Tidl. bevilget	Bud 12	Bud 13	Bud 14	Bud 15
Kommuneområde helse og sosial					
Enhet bolig og omsorg					
Korttidshjelpemidler		0,30	0,40	0,50	0,50
Trygghetsalarmer		0,15	0,15	0,15	0,15

I 2013 legges det i tillegg opp til en mindre styrking av hjemmetjenestene, etablering av palliativt team og økt kvalitetskontroll. I 2014 er det lagt inn midler til ytterligere 6 korttidsplasser ved helsehuset.

Enhet NAV

Budsjettet for 2012 legger til grunn en forsiktig nedgang i utgiftene til økonomisk sosialhjelp. Normen for økonomisk sosialhjelp justeres opp til statens anbefalte normer.

Det er nødvendig å sette i verk ulike tiltak for å bedre resultatene av introduksjonsprogrammet. Tiltakene søkes finansiert innenfor enhetens totale økonomiske ramme.

Omsorgstjenester

Rammen for hjemmetjenestene er økt med 1,8 mill. kr på grunn av nye og mer omfattende oppgaver som følge av samhandlingsreformen.

Det er lagt inn midler til drift av 48 omsorgsboliger i bofellesskap og restfinansiering av 32 sykehjemsplasser på Valaskjold i 2014.

Drift av 32 nye plasser på Haugvoll iverksettes fra 2016.

Installering og oppfølging av trygghetsalarmer samordnes og styrkes med 0,8 mill. kr for å øke kvalitet og forebygging.

Boveiledning

Det er lagt inn driftsmidler til 12 omsorgsboliger i bofellesskap for psykisk utviklingshemmede på Kløvningsten fra 2013.

	Tidl. bevilget	Bud 12	Bud 13	Bud 14	Bud 15
Boligsosial handlingsplan/årsplan		25,00	15,00	15,00	15,00
Sum enhet bolig og omsorg	0,00	25,45	15,55	15,65	15,65
Enhet helse					
Håndholdte terminaler - PDA	1,35	1,20			
Velferdsteknologi		3,00			
Ny sentral trygghetsalarmer		1,00			
Sum enhet helse	0,00	5,20	0,00	0,00	0,00
Omsorgstjenester					
Inventar og utstyr		2,50	2,50	3,00	3,0
Nytt sykehjem og bofellesskap Valaskjold (32 og 48 plasser)	15,00	96,00	114,00		
Riving gamle Haugvoll	1,00	5,00			
32 nye sykehjemsplasser på Haugvoll			5,00	48,00	50,0
82 omsorgsboliger i bofellesskap		3,00	40,00	60,00	102,0
Avdelingskjøkken	6,70	13,50			
Helsehuset ombygging og utstyr		10,00			
Nødstrøm sykehjem		3,80	0,50	0,60	0,3
Villa Tindlund - økt bevilgning	27,20	2,80			
Sum omsorgstjenester	33,90	136,60	162,00	111,60	155,30
Boveiledning					
48 boliger i bofellesskap	10,00	35,00	25,00	25,00	25,00
Aktivitetssenter for psykisk utviklingshemmede		0,50	6,50		
Sum boveiledning	10,00	35,50	31,50	25,00	25,00
Sum kommuneområde helse og sosial		202,75	209,05	152,25	195,95

De viktigste investeringsprioriteringene

Enhet bolig og omsorg

Det er lagt inn midler til kjøp og bygging av boliger til bostedsløse og andre særskilt vanskeligstilte på boligmarkedet.

Antall trygghetsalarmer til hjemmeboende er økt for at alle som har et kvalifisert behov kan tildeles alarm.

Enhet helse

Det er avsatt midler til velferdsteknologi for egenmestring og økt trygghet og livskvalitet.

Samhandlingsreformen

Det er avsatt 10 mill. kr for å kunne påbegynne en nødvendig utbygging av

helsehuset. Videre utbyggingsbehov er under utredning.

Omsorgstjenester

Bygging av 32 sykehjemsplasser og 48 omsorgsboliger i bofellesskap på Valaskjold fullføres i løpet av 2013.

Det er budsjettet med bygging av 32 nye sykehjemsplasser på Haugvoll i planperioden. Riving av gamle Haugvoll må tilpasses denne fremdriftsplanen.

I planperioden er det også lagt inn investeringsmidler til ytterligere 82 leiligheter med heldøgns bemanning i bofellesskap for eldre. De er i økonomiplanen lagt inn fra 2013 med

slutføring i 2015. Det er knyttet usikkerhet til når i perioden investeringene faktisk kan realiseres. Driftsmidler for disse må innarbeides i budsjett fra 2016. Det forutsettes at dette finansieres gjennom økte rammeoverføringer og effektivisering innenfor kommuneområdet.

Bygging av avdelingskjøkken ved sykehjemmene vil bli fullført i 2012. Samme år vil også ombygging av helsehuset starte opp i samsvar med vedtatte planer.

Boveiledning

I samsvar med behovsanalysen er det lagt inn midler til bygging av totalt

12 omsorgsboliger til psykisk utviklingshemmede i 2012.

Videre er det lagt inn midler til bygging av ytterligere 36 leiligheter i bofellesskap for funksjonshemmede, også de med heldøgns bemanning. De er i økonomiplanen lagt inn fra 2013 med en slutføring i 2015. Det er usikkerhet rundt når i perioden disse kan realiseres. Midler til drift må innarbeides i budsjett og handlingsplan i samsvar med framdriften i hovedsak fra 2016.

Det er avsatt midler til utvidelse av aktivitetstilbudet til psykisk utviklingshemmede.

RESULTATOMRÅDER FOR KOMMUNEOMRÅDET

Måltavle helse og sosial						
Resultat-område	Mål 2012 – 2015	Måleindikatorer	Måle-metode	Resultat siste måling	Ambisjons-nivå 2012	Måle-hyppighet
Enhet bolig og omsorg						
Bruker	B 1 Gode tjenester	B 1.1 Opplevd kvalitet	BU	--	--	
		B 1.2 Antall personer med et kvalifisert behov for heldøgnsstilbud	LR	33	35	T
		B 1.3 Antall individuelle planer, fellesregistrering hele kommunen	LR	301	300	T
	B 2 Gode levekår	B 2.1 Antall bostedsløse ²³	LR	59	30	T
		B 2.2 Antall innvilgede startlån/boligtilskudd	LR	206	250	T
		B 2.3 Andel som får "fritid med bistand" og gruppetiltak som alternativ til individuell støttekontakt	LR	32 %	35 %	T
		B 2.4 Gjennomsnittlig botid på krisesenteret (døgn)	LR	22	30	T
Enhet helse						
Bruker	B 1 Gode tjenester	B 1.1 Opplevd kvalitet	BU	--	--	
		B 1.2 Andel klager legevakt	LR	0 %	< 0,1 %	T

²³ Bostedsløse i følge Husbankens definisjon registrert fortløpende ved NAV sosial.

		B 1.3 Antall ledige listeplasser hos fastleger	LR	1 512	> 1 000	T
		B 1.4 Antall pasienter som behandles i sykehjem i stedet for sykehus	LR	85	120	T
		B 1.5 Antall overliggerdøgn for utskrivningsklare pasienter fra sykehuset	LR	--	500	T
Enhet forebyggende tjenester						
Bruker	B 1 Gode tjenester	B 1.1 Opplevd kvalitet helsestasjon (skala 1-6)	BU	4,8	--	
	B 2 Godt oppvekstmiljø for barn og unge	B 2.1 Øke foreldrekompetansen; antall deltagere på kurs	LR	150	183	T
Enhet kompetansesenter rus og psykisk helse						
Bruker	B 1 Gode tjenester	B 1.1 Opplevd kvalitet (skala 1- 4)	BU	3,5	--	
	B 2 Helhetlige og samordnede tjenester	B 2.1 Antall brukere med individuelle planer	LR	144	150	T
		B 2.2 Antall brukere i ettervernet	LR	43	75	T
Enhet kjøkken og kantine						
Bruker	B 1 Gode tjenester	B 1.1 Opplevd kvalitet - brukerundersøkelse hjemmeboende, bofellesskap og sykehjem	BU	--	--	
		B 1.2 Antall porsjoner varmmat levert til hjemmeboende per mnd.	LR	4 571	4 700	T
Enhet NAV sosial						
Bruker	B 1 Gode tjenester	B 1.1 Opplevd kvalitet	BU	--	--	
		B 1.2 Gjennomsnittlig saksbehandlingstid på økonomisk sosialhjelp (uker)	LR	2,0	< 2,0	T
	B 2 Gode levekår	B 2.1 Andel av alle mottakere av økonomisk sosialhjelp under 25 år	LR	26 %	< 17 %	T
		B 2.2 Andel mottakere med sosialhjelp/introduksjonsstønning som hovedinntektskilde	LR	62,4 %	60 %	T
		B 2.3 Gjennomsnittlig stønadslengde mottakere 18-24 år (måneder)	LR	6,0	5,3	T

		B 2.4 Andel flyktninger i arbeid eller aktivitet etter endt introduksjonsprogram (siste 12 måneder)	LR	38 %	50 %	T
Omsorgstjenester						
Bruker	B 1 Gode tjenester	B 1.1 Opplevd kvalitet sykehjem (skala 1- 4)	BU	3,4	3,5	
		B 1.2 Opplevd kvalitet Bofellesskap (skala 1- 4)	BU	3,6	--	
		B 1.3 Opplevd kvalitet Hjemmetjeneste (skala 1- 4)	BU	3,5	--	
	B 2 Trygg og verdig omsorg	B 2.1 Antall avvik fra kvalitetsforskriften behandlet i kvalitetsutvalget	LR	2	0	T
Boveiledning						
Bruker	B 1 Gode tjenester	B 1.1 Opplevd kvalitet (skala 1- 4)	BU	3,5	--	
	B 2 Helhetlige og samordnede tjenester	B 2.1 Antall avvik fra kvalitetsforskriften behandlet i kvalitetsutvalget	LR	0	0	T
		B 2.2 Andel brukere med gjennomført ansvarsgruppe	LR	57 %	80 %	T

BU – Brukerundersøkelse
 LR – Lokal registrering
 DK – Datakilde

Målehyppighet:
 T – Hvert tertial
 T1 – 1. Tertial
 T2 – 2. Tertial
 T3 – 3. Tertial
 Å - Årlig

KOMMUNEOMRÅDE OPPVEKST

FAKTA OM KOMMUNEOMRÅDET

Enhet	Fakta	Utfordringer
Barnehager	Andel barn med barnehageplass 1- 5 år per 15.12.2010: 81,9 % Alle barn med rett til barnehageplass har fått tilbud. Søknader etter frist som ikke er gitt barnehageplass: 0 – 2 år: 145 3 – 5 år: 47	Driftseffektive barnehager. Mangfold i barnehagetilbud. Ivaretagelse av kravet om at alle som har rett til barnehageplass får tilbud.
Grunnskole, SFO og grunnskoleopplæring for voksne	Tall per 01.10.2011: 4 424 elever på barnetrinn og 2 022 elever på ungdomstrinn 1 700 elever i SFO og 250 voksne som får opplæring i norsk og samfunnskunnskap, 15 voksne som får grunnskoleopplæring og 36 voksne som får spesialundervisning	Skolekapasitet generelt. Omstillingsarbeid som gir markerte resultatforbedringer. Nye kompetansekrav på ungdomstrinnet og kompetansebehov generelt knyttet til omstillingsarbeidet.
Barnevern	Tall pr. 31.12.2010: Andel barn med hjelpetiltak: 321 Andel barn med omsorgstiltak: 106 Tall pr 30.06.2011: Antall barn registrert 501 herav: 129 barn på undersøkelse 259 barn med hjelpetiltak 113 barn med omsorgstiltak	Økende antall meldinger med påfølgende undersøkelse og hjelpetiltak. Ivaretagelse av lovens krav ifht. gjennomføring av undersøkelse. Økt fokus på tidlig innsats og endringstiltak for å unngå plassering utenfor hjemmet. Utrede muligheten for å legge til rette for alternative plasseringer i egen kommune.

INNSATSOMRÅDER

Kommuneområde oppvekst leverer tjenester etter lov om barnehager (barnehagetilbud i private og kommunale barnehager), etter opplæringsloven (Grunnskole, SFO, spesialpedagogiske tiltak for voksne, spesialpedagogiske tiltak i barnehage, eksamensrettet grunnskoleopplæring for voksne og opplæring i norsk og samfunnskunnskap for voksne minoritetsspråklige, PPT og Pedagogisk Fagsenter) og etter barnevernsloven med tiltak for utsatte barn.

Verdier og ledelse

Kommuneplanen fremholder nødvendigheten av planmessig arbeid for bedring av levekårene i Sarpsborg kommune. Virkemidler i slik levekårsforbedring er bl.a. at;

- Kommunen skal ha full barnehagedekning.
- Sarpsborgskolen skal bidra til at barn og unge opplever mestring og motiveres til videre utdanning
- Barn skal sikres en stabil oppvekst og rask hjelp – tidlig innsats

Gjennom Oppvekst- og utdanningspolitisk plattform har bystyret besluttet at det skal legges stor vekt på faglig utvikling av skoler og barnehager. Bystyrets vedtak innebærer en forsterking av det generelle kravet om at opplæringen skal tilpasses den enkelte elevs ferdigheter og forutsetninger.

Endret ressursgrunnlag forutsetter ytterligere forsterket fokus på omlegging

av arbeidsmåter, metoder og organiseringsformer i tjenesteområdene.

Strategiske prosesser

Strategisk prosess	De viktigste resultatene i 2012	De viktigste resultatene 2013-2015
Vedtatte planer		
Oppvekst- og utdanningspolitisk plattform	Barnehagene fremstår som gode arenaer for lek, læring, utforskning og medvirkning. Kvalitetsvurderingene viser klar forbedring av skolenes evne til å gi tilpasset opplæring. Kommunen har etablert et godt fungerende samarbeid med Østfold fylkeskommune om forbedring av grunnleggende ferdigheter.	Kvalitetsvurderinger i barnehagen og barnehagemyndighetens tilsyn viser en klar forbedring. Resultater i nasjonale prøver og eksamen er klart forbedret. Frafall i videregående skole er redusert.
Kommunedelplan for barnehageområdet 2011- 2023	Ny norm for barnehagegrupper og endret bemanning er gjennomført på 4 barnehager. Utbygging/påbygging av fire barnehager har startet opp.	Barnehagestrukturen er tilpasset krav til effektiv drift og kapasiteten er tilpasset retten til barnehageplass i samsvar med skolenes opptaksområder.
Skolekapasitetsplanen	Ny skole og fremtidig skolestruktur i sentrum er avklart. Kommunedelplan for skolekapasitet er påbegynt.	Ny sentrumsskole er ferdigstilt. Kommunedelplan for skolekapasitet er vedtatt.
Revidering av kommunal forskrift om skoleplassering (Nye Handlingsrom)	Revidering av opptaksområder er påbegynt.	Fremtidig skolestruktur er fastlagt og samordnet med kommuneplanens arealdel.
IKT-plan	IKT betraktes som en grunnleggende ferdighet og enhetene gjennomfører løpende utviklingsarbeid innenfor området.	De grunnleggende investeringene er gjennomført. IKT har en naturlig plass som grunnleggende ferdighet innenfor alle fag.
Planer som skal utarbeides		
Kommunedelplan for skolefritidsordningen (Nye Handlingsrom)	Kommunedelplanen er vedtatt og helhetlig opplæringstilbud er fastlagt og iverksatt. Leksehjelpsordningen inngår i kommunedelplanen.	Tilbudet er kvalitativt forbedret.
Funksjons- og arealplan for kommunale barnehager (Nye Handlingsrom)	Plan vedtatt som legger føringer for kommunale barnehagebygg.	Mangfold i barnehagetilbud.
Etablering av "barneby" (Nye Handlingsrom)	Kartlegge muligheten for å etablere barneby i egen regi eller i samarbeid med SOS barneby. Oppstart av planarbeid.	Barn og unge sikres stabil oppvekst i egen kommune.

Prosjekter/Enkelt saker		
Tverrfaglig samarbeid og tidlig innsats (Nye Handlingsrom)	Struktur for tverrfaglig samarbeid er etablert. Ambulerende team er opprettet.	Antall enkeltvedtak og omfang er redusert. Flere elever får sitt opplæringstilbud ved nærskolen.
Sammen om oppvekst	Revidert årshjul for overgang barnehage/barneskole, barneskole/ungdomsskole og ungdomsskole/videregående skole er iverksatt. Trekantsamtaler benyttes.	Gode overganger mellom hovedtrinnene. Økt medvirkning av barn og foreldre.
Kommunedelplan for barnehageområdet - Handlingsplan 2011 – 2014. (Nye Handlingsrom)	Behovet for nye barnehageplasser i planperioden er justert. Handlingsplan for perioden 2012 – 2015 er utarbeidet.	Barnehagekapasiteten er tilpasset etterspurt behov.
Klokkergårdveien familiesentral	Tiltaksutvikling med fokus på foreldrefunksjoner er videreført.	Barn/unge har fått en bedre hverdag og barnevernet oppnår færre plasseringer utenfor hjemmet.
Verbalvedtak i bystyret	Rådmannen vurderer helhetlig utbygging av idrettsarealer i forbindelse med arbeidet med ny sentrumsskole. Investering i Sarpsborghallen ses i sammenheng med dette.	
	Rådmannen bes i forbindelse med planleggingen av oppstart av audiopedagogisk tilbud om å utrede muligheten for å tilrettelegge for at dette tilbudet kan etableres som et ressurscenter for flere kommuner. Tilbudet skal rettes mot barn i barnehagealder og i grunnskolen i Sarpsborg, Utredningen skal også omfatte en avklaring av om deltidstilbud til hørselshemmede elever som ferem til nå er gitt av Skådalen kompetansesenter kan inngå som element i et fremtidig ressurscenter i Sarpsborg kommune. Nedsatt arbeidsgruppe suppleres med en foreldrerepresentant.	

Andre planforutsetninger

Demografi

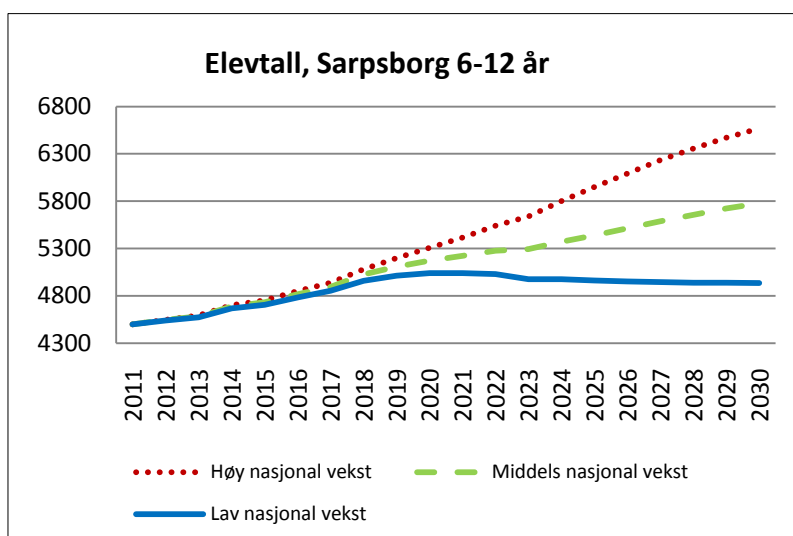
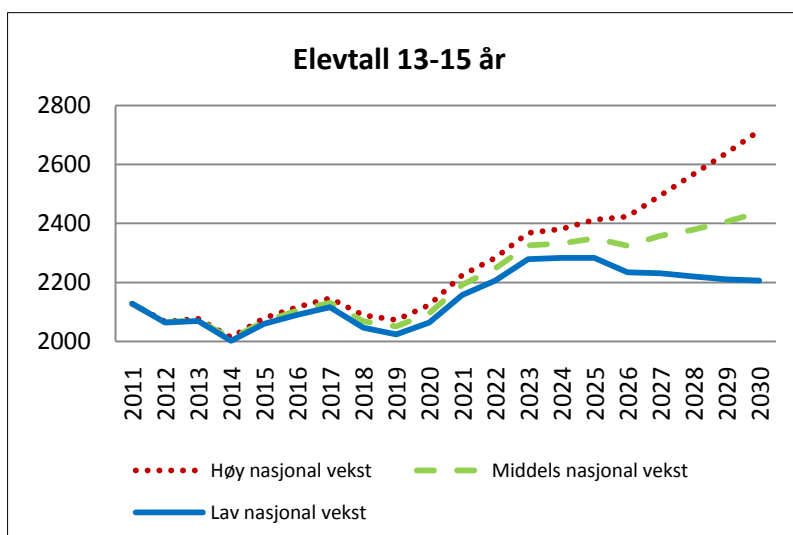
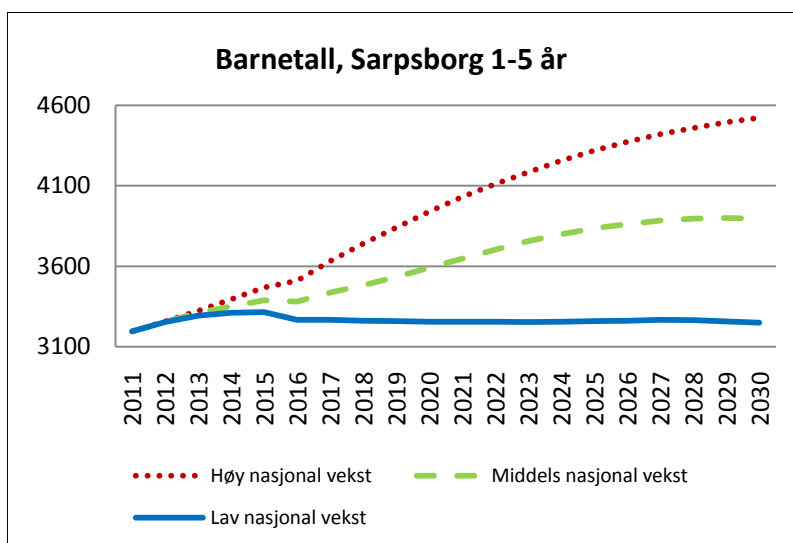
Nye prognoser fra SSB forsterker trenden med elevtallsvekst i grunnskolen i Sarpsborg. Tallene er for 2011 ikke brutt ned på kretsnivå.

Barnetall 1-5 år viser en økning fra 3 196 i 2011 til 3 388 i 2015. Elevtallet i aldersgruppa 6-12 år viser en økning fra 4 499 til 4 731 i samme tidsrom. Elevtallet i aldersgruppa 13-15 år viser en nedgang fra 2 128 til 2 067 i samme tidsrom. Den langsiktige utvikling viser likevel en økning i elevtallet også for denne elevgruppa.

Denne tendensen forsterker behovet for fokus på kapasitetsutvidelser og vurdering av fremtidig skolestruktur. Vurdering av opptaksområder og fokus på driftseffektive skoler vil også være virkemidler her.

Det er stor søknad om barnehageplass. Ved bortfall av kontantstøtten forventes det en økt etterspørsel på ca 150 barnehageplasser. Det kan bli en utfordring fremover å sørge for balanse mellom behov og antall barnehageplasser (over-/underkapasitet).

Det forutsettes at kommunens planmessige arbeid med kvalitetsutvikling av tjenestetilbudet innen oppvekstområdet videreføres. Tidlig innsats og tidlig inngripen gjennom tverrfaglig samarbeid og innsats vil være av stor betydning i en tid med redusert ressurstilfang.

Økonomi

Drift

Fordeling driftsrammer (tall i mill. kr)					
	Bud 11	Bud 12	Bud 13	Bud 14	Bud 15
Kommuneområde oppvekst					
Enhet utvikling	240,85	246,46	238,66	234,16	234,16
Enhet barnevern	69,82	72,87	72,87	72,87	72,87
Barnehager	66,51	69,82	71,62	81,02	81,02
Skoler (inkl enhet språk-og vo.senteret og spes.ped. tiltak)	483,20	511,86	511,86	511,86	511,86
Kommunesjef oppvekst	1,85	1,63	-3,89	-13,65	-10,79
Sum kommuneområde oppvekst	862,22	902,63	891,13	886,26	889,12

De viktigste driftsprioriteringene

Tall i mill. kr

Viktigste endringer	2012	Kommentarer
Kostnadsøkninger til gjesteelever	5,00	Økningene knyttes til bl.a. økt antall elever i private skoler og fosterhjemsplasserte barn i andre kommuner.
Kostnadsøkninger skyss	5,00	Kostnadsøkningene er knyttet til endrede regler for grunnskoleskyss for elever i forsterkede avdelinger og for SFO-tilbudet til disse elevene.
Innføring av valgfag på ungdomstrinnet	0,50	Innføres fra høsten 2012 og vil få helårseffekt fra 2013.
Videreutdanning grunnskolen	1,10	Økende til 1,8 mill. kr i perioden.
Kostnadsøkninger barnehager knyttet til nye barnehageplasser	2,00	I løpet av perioden er det planlagt etablering av nye barnehageplasser både i kommunal og ikke-kommunal regi. Kostnadsøkninger i perioden øker til 11,0 mill. kr. Antallet nye plasser i kommunale barnehager øker med 175.
Kostnadsreduksjoner knyttet til ny bemanningsnorm i barnehage	-3,10	Kostnadsreduksjonene øker i perioden i takt med utbygging av nye kommunale barnehager og nedlegging av små, ineffektive barnehager til ca. 14,0 mill. kr.

Grunnskole, SFO og voksenopplæring

Østfold fylkeskommune har endret regelverket for skoleskyss for elever med funksjonshemming, noe som medfører en kostnadsøkning for kommunen. Antall gjesteelever (barn hjemmehørende i Sarpsborg med skoletilbud i annen kommune) har økt betydelig i omfang og det er en tydelig trend at elever med særskilte behov flytter til privatskoler utenfor Sarpsborg. Disse to forholdene er i liten grad styrbare for kommunen og fører

til en betydelig merkostnad i 2012. Det blir igangsatt et arbeid med sikte på å finne frem til tiltak som kan snu utviklingen i forhold til gjesteelever.

Grunnskolen står foran merkbare utfordringer som innebærer at skolen må etablere nye arbeidsformer samtidig som læringsarbeidet må vektlegges. Dette er en krevende øvelse da skolens handlingsrom innenfor lovverkets bestemmelser er relativt begrenset.

Prosjektet "Nye handlingsrom" peker på nødvendigheten av å vurdere driftseffektiviserende tiltak i skolene, og at disse gjennomføres på en måte som i minst mulig grad forringer kvaliteten i læringsarbeidet. Ved å legge til rette for mer fleksibel ressursbruk med bl.a. varierende størrelse på elevgruppene vil lærerressursene kunne utnyttes mer effektivt. Dette vil kunne øke skolenes handlingsrom og gi økonomisk innsparing. Det betinger en viss investering for å legge til rette for mer funksjonelle skolearealer. Revurdering av opptaks- og utjevningssområdene er også et virkemiddel for å kunne utnytte skoleanlegg og ressurser mer effektivt. I løpet av handlingsplanperioden er det nødvendig å foreta en samlet vurdering av skolestrukturen i Sarpsborg kommune.

Det skal fortsatt legges betydelig vekt på omstillingsarbeid. Bemanningsreduksjoner må gjennomføres på en slik måte at kompetansen i så stor grad som mulig beholdes i skolen. Det må fortsatt styres målrettet mot å redusere andelen ufaglært arbeidskraft.

Melding til Stortinget nr.18 "Læring og fellesskap" og melding nr. 22 "Motivasjon-Mestring-Muligheter i ungdomstrinnet" stiller nye kompetansekrav til personalet, spesielt i PP-tjenesten og på ungdomstrinnet. For ungdomstrinnet vil også utvidelse av timetall/innføring av valgfag fra høsten 2012 kreve målrettet endringsarbeid og nye arbeidsformer. Det er i budsjettet tatt høyde for merutgifter knyttet til valgfag og til videre- og etterutdanning i et begrenset omfang (1,1 mill. kr økende til 1,8 mill. kr for etter- og videreutdanning).

Ambisjonsnivået for læringsresultatene er satt svært høyt. Dette høye ambisjonsnivået må oppfattes å være en offensiv målsetting som det arbeides metodisk, målbevisst og langsiktig for å oppnå.

Barnehage

I Kommunedelplan barnehage anslås det å være behov for å etablere ca 250 nye barnehageplasser i løpet av 2014. Det er tidligere også vedtatt å vurdere driftseffektiviteten i kommunale barnehager. Nåværende budsjett og handlingsplan legger derfor opp til en svært offensiv satsing innenfor barnehageområdet. Det planlegges omfattende strukturendringer ved å bygge nye driftseffektive barnehager som skal erstatte de små, ineffektive barnehagene og som i tillegg skal gi rom for den nødvendige volumøkningen. Det er også avsatt midler til forventet økning av volumet i ikke-kommunale barnehager. Gjennom denne offensive satsingen vil det etableres 175 nye barnehageplasser i planperioden.

Effektiviseringstiltakene i de kommunale barnehagene innebærer samtidig reduksjoner i tilskuddene til de ikke-kommunale barnehagene da tilskuddene til disse skal beregnes med grunnlag i de samlede kostnadene til drift av kommunale barnehager. I slutten av perioden vil den planlagte strukturendringen medføre at tilskuddet til ikke-kommunale barnehager reduseres med i alt 10 – 12 mill. kr (basert på samme plassvolum som i 2011).

Barnevern

Barnevernet er viet stort fokus fra sentrale myndigheter og det er varslet at øremerkede statlige midler videreføres i 2012. Barnevernet har økt fokus på tverrfaglig samarbeid i førstelinjetjenesten og videreutvikling av forebyggende tiltak i kommunal regi. Klokkergårdsveien familiesenter er et særskilt satsningsområde.

Ytterligere systematisering av arbeidet med undersøkelse for å unngå fristoversittelser er et satsningsområde. Barn skal sikres rask hjelp og foreldre skal i størst mulig grad settes i stand til å mestre omsorgsoppgavene.

Investering

Investeringer (tall i mill. kr)					
	Tidl. bevilget	Bud 12	Bud 13	Bud 14	Bud 15
Kommuneområde oppvekst					
Skoler					
Ny sentrumsskole	30,00	50,00	160,00		
Kapasitetsøkning og utbedring Sandbakken skole	20,00	10,00			
IKT-planen skoler og barnehager	13,50	3,50	3,50	3,50	3,50
Kapasitetstiltak skole generelt	5,00	3,00	6,00	6,00	6,00
Sum skoler		66,50	169,50	9,50	9,50
Barnehager					
Ny barnehage - Kulås inkl. mottaksbarnehage	1,0	30,00	5,00		
Rehabilitering av barnehager		3,00	1,00		
Utbygging og rehabilitering Vestvold barnhage		18,50			
Ny barnehage Tindlund			23,00		
Ny barnehage Hafslundsøy		6,00	30,00		
Ny permanent barnehage Sandbakken		10,00	22,00		
Ny barnehage Guslundåsen				18,00	18,00
Utskifting lekeapparater (skoler og barnehager)	0,00	0,50	0,50	0,50	0,50
Sum barnehager		68,00	81,50	18,50	18,50
Barnevern					
Oppgradering av familiesenter		2,00	1,00		
Sum barnevern		2,00	1,00	0,00	0,00
Sum kommuneområde oppvekst		136,50	252,00	28,00	28,00

De viktigste investeringsprioriteringene

Barnehage

Det er stort behov for etablering av nye barnehageplasser for å kunne innfri rettigheten til barnehageplass bl.a. med bakgrunn i opphør av kontantstøtte for 2-åringer. I tillegg til nye barnehageplasser er det, med grunnlag i handlingsplan 2011 – 2014 gjennomført en utredning av effektiviseringstiltak i kommunalt eide barnehager.

Det er planlagt etablering av helt nye barnehager i Kulås, på Hafslundsøy og i Guslundåsen. Vestvold barnehage og Tindlund barnehage vil bli utbygd, mens det på Sandbakken vil bli etablert en permanent og større barnehage til erstatning for dagens midlertidige

barnehage. Barnehagene Vingulmork, Mottaksbarnehagen, Alvimhaugen, Baterød, Varteig, Skogholtet, Mobakken, Hesthaugen, nåværende Hafslundsøy og nåværende Guslundåsen foreslås til gjengjeld lagt ned. Totalt vil dette, kombinert med mindre endringer ved enkelte barnehager, gi rundt 175 flere barnehageplasser enn i dag.

Grunnskole, SFO og voksenopplæring

Arbeid med lokalisering og prosjektering av ny barneskole i sentrum startet på nytt høsten 2011 etter masseutglidning på tidligere valgt tomt. Det prosjekteres barneskole i sentrum for et elevtall på ca. 550 elever som skal kunne dekke fremtidig elevtallsvekst innenfor Sandesundsveien skoles opptaksområde. Samtidig skal

planlagt utbygging kunne avlaste Lande og Kurland barneskoler.

Det planlegges etablert fra høsten 2012 opplæringstilbud/audiotilbud til elever med nedsatt hørsel hjemmehørende i Sarpsborg kommune. Per i dag kjøpes slikt opplæringstilbud i Fredrikstad kommune. Organisering og omfang utredes nærmere, men det vil bli behov for lokaler til en baseavdeling. Etablering kan foregå ved å ta i bruk fristilte mindre barnehagebygg.

Elevtallsprognosene tilsier behov for kapasitetsøkning på grunnskoleområdet årlig i handlingsplanperioden og det er

behov for å foreta en planmessig omgjøring av skoleanlegg med sikte på å gi grunnlag for mer driftseffektive organiseringsformer i grunnskolen. Fristilte barnehagebygg vil bli vurdert i forhold til kapasitetsøkende tiltak i skolene.

Barnevern

Ved å utbedre barnevernets lokaliteter til familiesenter, medfører dette at fokus på forebyggende tiltak og endringstiltak fremfor plassering utenfor hjemmet opprettholdes. Dette medfører også at kommunen kan kjøpe færre private og/eller statlige barneverntjenester. Det foretas vurderinger av om familiesenteret kan etableres i andre lokaler.

RESULTATOMRÅDER FOR KOMMUNEOMRÅDET

Måltavle oppvekst							
Resultat-område	Mål 2012 – 2015	Måleindikatorer	Måle-metode	Resultat siste måling	Ambisjons-nivå 2012	Måle-hyppighet	
Barnehager							
Bruker	B 1 Gode tjenester	B 1.1 Opplevd kvalitet	BU	--	4,9 ²⁴	Å	
	B 2 Barn mestrer	B 2.1 Lek og samspill	LR	--	--		
		B 2.2 Språkutvikling		--	--		
		B 2.3 Sosial kompetanse		--	--		
	B 3 Et utviklende læringsmiljø	B 3.1 Trivsel	LR	--	--		
		B 3.2 Medvirkning		--	--		
		B 3.3 Mobbing		--	--		
	Grunnskole, SFO og voksenopplæring						
	Bruker	B 1 Gode tjenester	B 1.1 Opplevd kvalitet skole ²⁵	BU	3,8	4,5	T2
B 1.2 Opplevd kvalitet SFO			BU	4,3	4,5	Å	
B 2 Barn og unge mestrer		B 2.1 Leseferdighet 2. trinn i kritisk sone	DK	12,3 %	8,5 %	T2	
		B 2.2 Leseferdighet 5. trinn	DK	1,9	2,1	T3	
		B 2.3 Regneferdighet 2. tr. i kritisk sone	DK	11,5 %	5 %	T2	
		B 2.4 Regneferdighet 5. tr	DK	2,0	2,2	T3	
		B 2.5 Motivasjon for læring 7. trinn	DK	4,3	4,6	T2	
		B 2.6 Grunnskolepoeng	DK	37,2	38,4	T2	
		B 2.7 Eksamensresultat skr.	DK	3,25	3,5	T2	
		B 2.8.1 Leseferdighet 8. tr.	DK	2,8	3,0	T3	
		B 2.8.2 Leseferdighet 9. tr	DK	3,3	3,4	T3	
		B 2.9.1 Regneferdighet 8. tr.	DK	2,9	3,1	T3	
		B 2.9.2 Regneferdighet 9. tr.	DK	3,1	3,2	T3	
B 2.10 Motivasjon for læring 10. trinn		DK	3,9	4,2	T2		
B 2.11 Overgang til VG opplæring		DK	95,4 %	98 %	T2 ²⁶		
B 2.12.1 IMDI test skriftlig		LR	58 %	65 %	T3		

²⁴ Nasjonalt gjennomsnitt 2010

²⁵ Hentet fra området "Dialog og medvirkning" fra foreldreundersøkelsen – U-dir

²⁶ Resultat 2010

		B 2.12.2 IMDI test muntlig (Norsk og samf. kunnskap voksne minoritetsspr.)	LR	87 %	90 %	T3
	B 3 Et utviklende læringsmiljø	B 3.1 Trivsel med lærerne 7. trinn	DK	4,2	4,5	T2
		B 3.2 Mobbing 7. trinn	DK	1,5	1,0	T2
		B 3.3 Veiledning i fagene 7. trinn	DK	3,4	3,8	T2
		B 3.4 Trivsel med lærerne 10. trinn	DK	3,9	4,2	T2
		B 3.5 Mobbing 10. trinn	DK	1,4	1,0	T2
		B 3.6 Veiledning i fagene 10. trinn	DK	3,2	3,5	T2
Barnevern						
Bruker	B 1 Gode tjenester	B 1.1 Opplevd kvalitet	BU	--	4,2	Å
	B 2 Tidlig innsats ²⁷	B 2.1 Nye undersøkelser	DK	175	200	T2, T3
		B 2.2 Fristoversittelse undersøkelse	DK	26,3 %	0	T2, T3
		B 2.3 Hjelpetiltak i hjemmet	DK	259	275	T2, T3
		B 2.4 Barn under omsorg	DK	103	95	T2, T3
	B 3 Gode levekår	B 3.1 Barn med undersøkelse ifht. antall innb. 0-17 år	DK	2,7 % ²⁸	2,9 %	T2
B 3.2 Andel barn med barnevernstiltak ifht. innbyggere 0-17 år		DK	3,6 % ²⁹	3,6 %	T2	

BU – Brukerundersøkelse
 LR – Lokal registrering
 DK – Datakilde

Målehyppighet:
 T – Hvert tertial
 T1 – 1. Tertial
 T2 – 2. Tertial
 T3 – 3. Tertial
 Å - Årlig

²⁷ Måling to ganger pr år for alle indikatorer under Barnevern B2 tidlig innsats

²⁸ 3,6 % på landsbasis

²⁹ 4,5 % på landsbasis

KOMMUNEOMRÅDE SAMFUNN, ØKONOMI OG KULTUR

FAKTA OM KOMMUNEOMRÅDET

Enhet	Fakta	Utfordringer
Felles Enhet plan og samfunnsutvikling og Enhet økonomi	<p>Har sammen med Enhet økonomi et overordnet ansvar for utvikling og implementering av kommunens plan-, styrings- og rapporteringssystem.</p> <p>Samordner, koordinere, leder og initierer planer og oppgaver innen kommuneplanlegging.</p> <p>Er støttefunksjoner overfor kommuneområder og enheter innenfor planarbeid.</p>	<p>Videreutvikle og implementere kommunens plan- og styringssystem. Ha god oversikt over befolkningsendringer, næringsutvikling, levekår og folkehelse.</p>
Enhet økonomi	<p>Har sammen med Enhet plan og samfunnsutvikling et overordnet ansvar for utvikling og implementering av kommunens plan-, styrings- og rapporteringssystem.</p> <p>Koordinerer kommunens plan og budsjettarbeid.</p> <p>Er støttefunksjoner overfor kommuneområder og enheter, spesielt innenfor økonomi og innkjøp.</p> <p>Avlegger regnskap.</p> <p>Forestå kommunens finansforvaltning.</p> <p>Overordnet ansvar for internkontroll.</p>	<p>Ta ut effektiviseringspotensialet av nye IKT-systemer innenfor økonomi, innkjøp, virksomhetsstyring og internkontroll i alle deler av kommunen.</p> <p>Kontinuerlig effektivisere driften av enheten for å kunne håndtere et stadig større volum innenfor regnskap.</p>
Enhet plan og samfunnsutvikling	<p>Har sammen med Enhet økonomi et overordnet ansvar for utvikling og implementering av kommunens plan-, styrings- og rapporteringssystem.</p> <p>Samordner, koordinere, leder og initierer planer og oppgaver innen kommuneplanlegging.</p> <p>Er støttefunksjoner overfor kommuneområder og enheter innenfor planarbeid.</p> <p>Er pådriver, følger opp og ruller planstrategi og kommuneplanens samfunnsdel. Koordinerer og initierer planarbeid lokalt og regionalt.</p> <p>Utarbeider areal- og transportplaner som ivaretar både utbyggings- og vernebehov, samt behovet for miljøvennlige og effektive kommunikasjonsløsninger. Saksbehandle områdeplaner og detalplaner</p>	<p>Videreutvikle og implementere kommunens plan- og styringssystem. Ha god oversikt over befolkningsendringer, næringsutvikling, levekår og folkehelse.</p> <p>Styrke kommunens samfunnsutviklerrolle gjennom planlegging og eksternt samarbeid.</p> <p>Helhetlige samferdselsløsninger som tar hensyn til miljø, sentrumsutvikling og næringsliv. Levende bysentrum. Fortetting med kvalitet og være pådriver i</p>

	<p>Saksbehandler, initierer og koordinerer kommunens miljøarbeid. Utarbeider og bidrar til gjennomføring av kommunens miljøplaner.</p> <p>Initierer og koordinerer kommunens folkehelsearbeid. Bidrar til å sikre levekårs- og folkehelseperspektivet i kommunens planer.</p>	<p>transformasjonsprosesser. Sikre tilstrekkelige og attraktive arealer for bolig og næring. Ha areal- og planberedskap for å utnytte muligheter som følge av nytt sykehus. Styrke kunnskaps- og kulturbasert næringsutvikling.</p> <p>Møte miljø- og klimautfordringen og realisere målsetninger i klima- og energiplan og prosjekt Framtidens byer – utvikle byer med lavest mulig klimagassutslipp og godt bymiljø.</p> <p>Kunnskapsbygging, samhandling og fokus på helsefremmende og forebyggende innsats, særlig overfor barn og unge. Mobilisering av det frivillige folkehelsearbeidet. Gode systemer for innbyggermedvirkning i planer og prosjekter, særlig barn og unge og svake grupper.</p>
<p>Enhet kultur</p>	<p>Produserer, utvikler og formidler kultur og fritidstilbud for alle innbyggere, men med hovedfokus på barn og unge. Herunder drift og utvikling av Aktivitetshuset EPA og kommunens fritidsklubber.</p> <p>Drift av hovedbibliotek, områdebibliotek og filialer.</p> <p>Enhetens hovedsatsninger inngår som en del av Sarpsborg tusenårsjubileum i 2016.</p> <p>Sarpsborg har mange kulturminner, parker og friområder.</p> <p>Drift og utvikling av kulturskolen med de fire fagområdene musikk, billedkunst, dans og drama.</p>	<p>Sørge for å utvikle et godt samarbeid mellom ulike kulturaktører, næringsliv og enkeltpersoner. Skape gode møteplasser og arenaer for produksjon og formidling av kultur og fritidstilbud. Fremme brukermedvirkning.</p> <p>Justere bibliotekets tjenester i forhold til den nye mediehverdagen og publikums endrede behov og krav.</p> <p>Større arrangementer som Olavsdagene og Litteraturuka utvikles for å inngå som en del av feiringen for så etter 2016 igjen å fremstå som solide enkeltarrangementer. Landsmønstringen for Ungdommens kultur mønstring (UKM) legges til Sarpsborg i 2016.</p> <p>Ved egen tiltak og i samarbeid med andre sørge for god informasjon, formidling og skjøtsel.</p> <p>Utvikle og legge til rette for å kunne imøtekomme brukernes ønsker og behov. I tillegg til kulturskolens kjernevirksomhet er samarbeidet med eksterne aktører og utvikling av prosjekter knyttet til SFO og grunnskolen viktig.</p>

	Tilskudd til lag, foreninger og andre.	Bruke tilskuddsordningene som aktivt verktøy for å fremme kulturpolitiske mål.
Enhet byjubileet	<p>Har ansvaret for å koordinere planlegging og gjennomføring av tusenårsjubileet og er å anse som en stabsfunksjon/sekretariat for tusenårsjubileets styringskomité (jubileumskomiteen). Jubileumskomiteen har overordnet ansvar for å foreberede og gjennomføre byjubiléet og har selvstendig myndighet innenfor eget budsjett og handlingsprogram vedtatt av bystyret.</p> <p>Tusenårsjubileet skal sørge for en vellykket og synlig feiring i 2016. I tillegg skal jubileet med utgangspunkt i en stolt historie bidra til at Sarpsborg blir et bedre sted å bo, jobbe og besøke i 2016 og etterpå.</p>	<p>Det viktigste suksesskriteriet for tusenårsjubileet vil være å skape eierskap til jubileet hos eksterne og interne aktører. Involvering og organisering av arbeidet er derfor viktig suksessfaktorer.</p> <p>For at tusenårsjubileet skal skape varige verdier må man gjøre mer enn å arrangere en stor fest i 2016. I tråd med forprosjektrapporten til jubileet vil man derfor jobbe med utgangspunkt i følgende fire fokusområder fest, historie, byutvikling og synliggjøring.</p>
Enhet kemner	Avlegge regnskap for skatt og påse at skatter og krav som blir utlignet/fastsett innkreves og at tiltak mot skatte- og avgiftsunndragelse iverksettes.	Samordne Skattedirektoratets visjon: "Et samfunn der alle gjør opp for seg". Det vil kreve at vi er profesjonelle, imøtekommende og nytenkende.

INNSATSOMRÅDER

Verdier og ledelse

Kommuneplan 2011-2023.

Sarpsborg – der barn og unge lykkes

Sarpsborg skal oppleves som en kultur-, idretts- og aktivitetsby. Sarpsborg sentrum skal være attraktivt og levende. Sarpsborg skal være en attraktiv by å bosette seg i for barnefamilier. Sarpsborg skal ha spennende og allsidige jobbmuligheter og næringslivet og kommunen skal være attraktiv for faglært arbeidskraft og arbeidskraft med høyere utdanning. Næringslivet og kommunen skal tilby arbeid til alle grupper av arbeidssøkende. Helsefremmende og forebyggende tiltak skal ha en sentral plass i arbeidet for å bedre levekår. Innbyggerne skal ha mulighet til å leve et meningsfylt liv uavhengig av funksjonsevne. Sarpsborg skal ha miljøvennlige bo-, transport og arbeidsforhold. Sarpsborg-samfunnet skal ha lavt energiforbruk og bruke fornybar energi. Sarpsborg-samfunnet skal produsere lite avfall og være gode på gjenvinning.

Kommuneplanens arealdel 2011-2020

Det skal være et klart skille by-land og byspredning skal unngås. Fortetting skal skje med kvalitet, og den skal bevare/styrke eksisterende bomiljøkvaliteter. Barn og unge skal ha tilstrekkelige og gode leke- og aktivitetsområder. Barneskolen skal utgjøre et naturlig tyngdepunkt i lokalsamfunnet. Tilgang på arealer må være tilstrekkelig og tilfredsstillende ulike utbyggingsbehov. Det skal sikres sammenhengende grønnstruktur i byområdet og tettstedene med forbindelser til de omkringliggende markaområdene.

Sentrumsplan 2004-2016

Det skal utvikles en levende, attraktiv og vakker bykjerne. Bykjernen skal styrkes som møteplass slik at sentrum blir et attraktivt sted å bo og arbeide, samt å motta service-, kultur- og fritidstilbud. Det skal skape gode betingelser for varehandel og næringsutvikling, utvikles

en attraktiv gågate og et nytt, attraktivt Sarpsborg Torg. Barneskole, bibliotek og kulturhus skal lokaliseres i en byutvikling som genererer liv. Barn og unge skal sikres tilstrekkelige og egnede arealer. Det skal sikres sammenhengende grønnstrukturer og hovedtrafikk-gater skal videreutvikles med trekker og allégater.

Kystsonenplan 2007-2020

Kystsonenplanen skal bidra til å opprettholde og forbedre mulighetene for å utøve det allmenne friluftslivet i kystsonen. Det skal utformes virkemidler som er forutsigbare og som forenkler saksbehandlingen. Nedbygging og forringelse av viktige landskapstyper og områder skal forhindres.

Framtidsbyen, avtale for perioden 2008-2014

Sarpsborg deltar som en av 13 byer i samarbeidsprogrammet Framtidens byer. Målet er å redusere klimagassutslipp, forbedre det fysiske bymiljøet og tilpasse seg klimaendringer. Satsingsområdene er:

1. Areal- og transport: Fokus på utbyggingsmønster, bymiljø og tilrettelegging av miljøvennlig transport.
2. Energibruk i bygg: Energieffektivisering og mer bruk av fornybar energi kan bidra til reduksjon av klimagassutslipp. Fokus på framtidrettede bygg gjennom pilotprosjekter.
3. Forbruksmønster og avfall: Forbruk har i økende grad bidratt til klimagassutslipp og det må settes fokus både på egenproduksjon og import.
4. Tilpasning til klimaendringer: Gode tilpasninger kan redusere skader, for eksempel ved flom og ras. Klimascenarier er en forutsetning.

Kommunen, som sentral part sammen med innbyggere og næringsliv, må avklare sin rolle som samfunnsutvikler, tjenesteprodusent, planmyndighet og eiendomsbesitter.

Kommunedelplan for klima- og energi 2011-2020

Klima- og energiplanen utgjør fundamentet for kommunens strategiske og konkrete arbeid for å bedre bymiljøet og redusere

Sarpsborgsamfunnet utslipp av klimagasser. Den beskriver strategier og tiltak for å nå målene. Fem innsatsområder er fokusert. Det ene er kunnskapsbygging og holdningsskapende arbeid. De fire andre sammenfaller med satsingene i Framtidens byer. Planens handlingsdel for 2011 – 2014 følges opp gjennom en rekke planer og oppgaver som ulike kommuneområder har ansvar for.

Partnerskapsavtalen Østfoldhelse 2010-2014

- Redusere den totale risikobelastningen og gjennom helsefremmende arbeid oppnå positive resultater for den enkelte og samfunnet.
- Fremme helhetstenkning der helsefremmende og forebyggende strategier og aktiviteter inngår i all planlegging.
- Skape grunnlag for samarbeid på tvers av sektorer, nivåer og profesjoner.
- Mobilisere nærmiljøene til innsats.
- Utvikle praktiske metoder i folkehelsearbeidet. Bygge opp kunnskap. Dokumentere effekt av innsats.

Kommunedelplan kultur (2008-2016)

Planen beskriver kulturlivet, viser ambisjoner og muligheter. Den stadfester at kultur skal være et bærende element i utviklingen av Sarpsborg mot 2016. Kommunen skal ha et rikt og variert kulturliv.

Kommunedelplan for fysisk aktivitet i Sarpsborg (2005-2016)

Planen omtaler den overordnede målsetting og utvikling. Planen beskriver det langsiktige behovet for tiltak for å legge til rette for fysisk aktivitet både i organisert regi gjennom blant annet idretten og i uorganiserte former.

Kommunedelplan for kulturminner i Sarpsborg kommune – nyere kulturminner (2005-2016)

Planen gir kommunen det nødvendige verktøy i arbeidet med å forvalte vår kulturarv, forankrer kulturminnevern som tema og setter fokus på viktigheten av at Sarpsborgs innbyggere får økt bevissthet og kunnskap om kulturminner og hva dette

representerer av verdier for samfunnet og den enkelte sarping.

Strategier og tiltak for Sarpsborg kommunes kulturtilbud til barn og unge KULT (2011)

Det settes fokus på aktuelle strategier for å utvikle gode kulturtiltak for barn og unge i Sarpsborg.

Den kulturelle skolesekken i Sarpsborg (KISS)

Gjennom kommunens satsning på den kulturelle skolesekken får alle grunnskoleelevene uansett sosial og økonomisk bakgrunn møte profesjonell kunst og kultur.

Skatteinnkreving – virksomhetsplan

Kemner i egenskap av skatteoppkrever utarbeider virksomhetsplaner som oversendes Skatt Øst hvert år. Så langt det passer samordnes disse planene med strategier for innfordring av kommunale krav. I strategiene som utarbeides legges det vekt på:

- Åpenhet
- Brukervennlig offentlig sektor
- Kvalitetskultur
- Kompetansemiljø

I alt arbeid som utføres på kemnerkontoret blir kommunens identitet og overordnede mål vektlagt.

Strategiske prosesser

Strategisk prosess	De viktigste resultatene i 2012	De viktigste resultatene 2013-2015
Vedtatte planer		
Planstrategi, vedtatt 2010	Grunnlag for kommuneplanen, inkl. arealplan.	
Planstrategi 2012-2015 (Nye Handlingsrom)	Avklarer muligheter, utfordringer og planbehov i bystyreperioden herunder om kommuneplanens samfunnsdel 2011-2023 skal revideres eller videreføres fram til neste bystyreperiode.	
Kommuneplanens samfunnsdel 2011-2023	Resultater som følge av prioriteringer i HP.	Resultater som følge av prioriteringer i HP.
Kommuneplanens arealdel 2011-2020 (Nye Handlingsrom) Kommuneplanens arealdel 2014-2023, inkludert: <ul style="list-style-type: none"> • Avklare funksjonen til Hafslundområdet i et helhetlig byutviklingsperspektiv • Kystsonen, inkludert Høysandområdet	God bolig- og næringsutvikling som bidrar til konsentrert byutvikling. Planprogram for revidering av arealplan og kystsonenplan er vedtatt.	God bolig- og næringsutvikling som bidrar til konsentrert byutvikling. Kommuneplanens arealdel og kystsonenplanen er vedtatt. Arealdelen inneholder tilstrekkelige og attraktive utbyggingsområder som følger opp kommunens ambisjoner om befolkningsvekst, miljøvennlige transportløsninger, levende sentrum, gode rekreasjonsområder og langsiktig jordvernstrategi. Kystsonenplanen gir større forutsigbarhet, gir rammer for utvikling av småbåthavner, verner sårbare områder og ivaretar bedre allmenn tilgjengelighet. Utvikling av Høysandområdet er avklart.

Kommunedelplan kystsonen 2007-2020	Jf. kommuneplanens arealdel over. Høysand inngår i rulleringen.	
Framtidsbyen Sarpsborg og Kommunedelplan for klima og energi 2011-2020	Miljø- og klimaregnskap inkludert indikatorer er utarbeidet. Miljøledelse/miljøsertifisering er gjennomført. Miljøarrangementer er gjennomført. Økt kunnskap og bevissthet internt og eksternt.	Prioriterte tiltak er iverksatt. Sees i sammenheng med oppfølging av klima- og energiplanen.
Kommunedelplan sentrum 2004-2016 Kommunedelplan sentrum 2012-2023	Redskap for håndtering av fortetningsprosjekter, næringsutvikling, estetikk og vern. Ny plan er vedtatt.	Redskap for håndtering av fortetningsprosjekter, næringsutvikling, estetikk og vern. Økt aktivitet i sentrum. Redskap for håndtering av fortetting, transformasjon, lokalisering av handel, næring og service. Bidra til levekårsforbedringer og god estetikk. Virkemidler for gjennomføring av plan og kommunens rolle som katalysator og koordinator for sentrumsutvikling er avklart.
Trafikksikkerhetsplan 2010-2013	Prioriterte tiltak iverksatt.	Prioriterte tiltak iverksatt. Rullering av TS-plan 2010-2013 igangsatt. Ny planperiode 2014-2017. Behovet for en helhetlig gang- og sykkelveiplan vurderes inn i dette arbeidet.
Kommunedelplan for kultur	Kommunedelplan kultur er ferdig revidert og vedtatt av bystyret.	Kommunedelplan kultur er en svært viktig premissleverandør for by- og samfunnsutviklingen i Sarpsborg. Planens mål og strategier er gjennom konkrete tiltak implementert i de ulike kommuneområdene.
Kommunedelplan for kulturminner	Arbeidet med revidering av kommunedelplan kulturminner er startet opp.	Kommunedelplan kulturminner er ferdig revidert og vedtatt av bystyret. Kulturminner er vedlikeholdt i henhold til vedtatt plan. Skilting er oppdatert.
Kommunedelplan for fysisk aktivitet	Kommunedelplan for fysisk aktivitet er revidert og vedtatt av bystyret.	Etablert et kvalitetsmessig bedre styringsverktøy for utvikling/utbedring av idretts- og aktivitetsanlegg.
Forvaltningsplan for Øketangen	Laget sti langs friområdene som er knyttet til Kyststien.	Fullført opparbeidelsen og forbedre adkomstveien til området.
Utviklingsplan for Sandvika	Flyttet lekeområdet og opparbeide ny parkeringsplass.	Utviklet området til et attraktivt friområde og badeplass.
Skjøtselsplan for Kjerring holmen	Etablert samarbeidsavtale med Nedre Glomma Turistforening.	Tilrettelagt området til bruk for skoler, foreninger og enkeltpersoner.
Landskapsplan for Torsbekkdalen	Planen foreligger og er ferdig behandlet.	Torsbekkdalen er utviklet til en representativ innfartsåre med gang og sykkelstier og aktivitetsmuligheter.
Planer som skal utarbeides		
Kommunedelplan for	Arbeid igangsatt.	Planen inneholder mål og strategier

folkehelse 2013-2023 (Nye Handlingsrom)		for lokal folkehelsesatsing. Redskap for å fremme folkehelse og imøtekomme nytt lovverk.
Kommunedelplan for miljø (Nye Handlingsrom)		Tiltaket vurderes opp mot andre prioriterte oppgaver og ressursbruk.
Prosjekter/enkeltsaker		
Bypakke Nedre Glomma	Realisering av bypakka er forberedt.	Innføring av bypakka er igangsatt.
5-årig samarbeidsavtale for areal- og transportutviklingen i Nedre Glomma	Samarbeidsavtalen er fulgt opp: <ul style="list-style-type: none"> • Det er søkt om 4-årig avtale om belønningsmidler for bedre kollektivtransport og mindre bilbruk. • Det er gjennomført regional handels- og lokaliseringsanalyse for næringsarealer. • Felles parkeringspolitikk er under utforming. 	Belønningsavtale med staten er fulgt opp gjennom planer og tiltak.
Sykkelveiplan, helhetlig		Behovet for en helhetlig sykkelveiplan som ser hovedveisykkelnettet og det øvrige sykkelnettet i sammenheng er vurdert i sammenheng med oppstart av ny trafikksikkerhetsplan.
Utnytte mulighetene ved nytt sykehus på Kalnes.	Nettverket "Helsebyen Sarpsborg" i samarbeid med Vekst i Sarpsborg er etablert. Utviklingsmiljø for velferdsteknologi i samarbeid med bl.a. sykehuset er etablert.	Flyttemotivundersøkelsen og bransjeanalysen er fulgt opp gjennom planer og tiltak, herunder arealplan. Nettverket "Helsebyen Sarpsborg" videreutvikles. Positiv tilflytting og nyetableringer.
Strategier for kompetanse- og næringsutvikling, (Nye Handlingsrom)		Igangsettes. Bidra til god sammenheng mellom utdanningstilbud og næringslivets kompetansebehov.
Strategier for samarbeid med private	Tiltaket vurderes opp mot andre prioriterte oppgaver og ressursbruk.	
Vannforvaltning; oppfølging av EUs vannrammedirektiv	Forslag til miljømål for vannforekomstene i Sarpsborg (og i øvrige deler av vannområdet Glomma Sør) basert på karakteriseringsarbeidet som ble gjennomført 2011 er utarbeidet.	Vannområdet startet arbeidet i 2010 og følger framdriften fastsatt i Vannforskriften der forvaltningsplan med tiltaksprogram skal vedtas i 2015, Målet om god vannkvalitet skal være nådd innen 2021.
Strategisk støykartlegging (etter forurensingsforskriften kap. 5 og retningslinjer for behandling av støy i arealplanlegging (T-1442)). Samarbeid med Fredrikstad	Innendørs og utendørs støykartlegging er utført innen 30.06.12 og støykart foreligger. Kartleggingen oppdateres hvert 5. år.	Handlingsplaner for å redusere støyplager foreligger senest 30.06.13 (lovpålagt). Handlingsplanene oppdateres hvert 5. år.

Utbyggingsavtaler	Bruk av utbyggingsavtaler er vedtatt.	Muliggjør raskere gjennomføring av tiltak.
Helhetlig boligpolitikk, (Nye Handlingsrom)	Helhetlig boligpolitisk utredning som ser boligutvikling i en strategisk sammenheng er vedtatt. Som en del av denne er det i samarbeid med Husbanken utarbeidet et treårig utviklingsprogram for styrking av den boligsosiale innsatsen for vanskeligstilte på boligmarkedet. Virkemidler for gjennomføring, bl.a. kommunens rolle som strategisk eiendomsutvikler er avklart.	Varierte tomte- og boligtilbud som ivaretar etterspørsel til ulike grupper og bidrar til positiv tilflytting.
Frivillighetsmelding	Meldingen vedtatt. (Den kommer bl.a som en følge av ny folkehelselov).	Politikk for kommunens samarbeid med frivillig sektor iverksettes.
Grønnstruktur - utredning	Vedtatt som faglig grunnlagsdokument for revidering av kommuneplanens arealdel.	GIS-løsning av grønnstrukturutredningen foreligger. Verktøy ved reguleringsplanlegging og byggesaksbehandling.
Levekårskartlegging på sonenivå (Nye Handlingsrom)	Tiltak iverksatt.	Arbeid med ny levekårskartlegging på sonenivå iverksettes.
Detaljprosjekt gågate	Detaljprosjekt foreligger. Plan for gjennomføring utarbeidet.	Gjennomføring av planen iverksatt.
Åpen arkitekt-konkurranse for utvikling av Østre bydel	Tilbudsgrunnlag for arkitektkonkurranse er utarbeidet.	Konkurranse avholdt. Områdeplan utarbeidet på grunnlag av denne. Tiltak igangsatt.
Innkjøpsstrategi	En innkjøpsstrategi for Sarpsborg kommune er vedtatt.	Strategien er kjent og satt i verk på alle nivå i kommunen.
Nytt bibliotek og kulturhus	Lokalisering er avklart og prosjektering gjennomført.	Fond som grunnlag for egenkapital i nytt kulturhus/bibliotek er etablert.
Oppfølging av avtale om skjøtsel av kulturminner	Skjøtselsavtalen er fulgt opp.	God tilgjengelighet og relevant informasjon ved kulturminnene er etablert.
Nasjonalt sirkussenter og nasjonalt sirkusmuseum i Sarpsborg	Mulighetene for fast lokalisering av Sirkuslandsbyen Cirkus Xanti og etablering av et nasjonalt sirkusmuseum gjennom samarbeid med Østfold fylkeskommune, Fredrikstad kommune. Østfoldmuseet og Borgarsyssel museum er avklart.	
Etablering av fast festivalområde for Olavsdagene	Lokaliseringen av et eventuelt fast festivalområde for Olavsdagene er avklart.	Eventuelt fast etableringen ses i sammenheng med Kulås Amfi og opprusting av Kulås.
Tilskuddsordningene gjennomgås	Dagens tilskuddsordninger til idrett og kultur er evaluert.	Tilskuddsordningene fremmer valgte prioriteringer i kommunens planverk.

Etablere en ungdomsside på facebook	Med bakgrunn i vedtatt kommunikasjonsplan etablert facebookside for ungdom med basis i aktivitetene ved Aktivitetshuset, fritidsklubbene og biblioteket.	Ungdomssiden på facebook skal også brukes til å nå ut med annen informasjon til ungdom og være en kanal for dialog mellom kommunen og ungdom.
Skisse for framtidig utvikling av Glengshølen	Skissen foreligger og er ferdig behandlet.	Området er videreutviklet til bruk for barn, ungdom og voksne.
Felles utvikling av Sarpsborg by (Nye Handlingsrom)	Nye arbeidsformer og organisasjonsstruktur mellom kommunen og eksterne aktører som bl.a. Visit Sarpsborg, Vekst i Sarpsborg og Sarpsborg sentrum er vurdert.	Sarpsborg er en attraktiv by å bo og jobbe i og besøke.
Verbalvedtak i bystyret	Rådmannen utreder skateanlegg i Glengshølen og ved området ved Skjeberg administrasjonsbygg.	
	Rådmannen utreder mulig lokalisering og utforming av minnesmerke for ofrene etter terrorhandlingene 22.07.11. Sak fremmes til politisk behandling.	
	Etter at ny sentrumsplan er vedtatt utarbeider rådmannen forslag til et sett av tiltak for å påvirke utviklingen i Østre bydel på en positiv måte. Saken fremmes til politisk behandling.	
	Rådmannen vurderer mulighetene for en opprustning av Kulås Amfi og Kulåsparken til lavere kostnad enn det beløp som er avsatt.	
	Sarpsborg kommune igangsetter arbeidet med en Næringsutviklingsplan.	

Andre planforutsetninger

Befolkningsvekst bidrar til økt utbyggingsbehov og derved økt etterspørsel etter kommunale tjenester som blant annet behandling av planer.

Ny plan- og bygningslov stiller større krav til planprosesser og medvirkning og derved mer ressurskrevende planprosesser.

Økonomi

Drift

Fordeling driftsrammer (tall i mill. kr)					
	Bud 11	Bud 12	Bud 13	Bud 14	Bud 15
Kommuneområde samfunn, økonomi, kultur					
Enhet økonomi	16,84	17,44	17,44	17,44	17,44
Enhet kemner	11,61	12,58	13,08	12,58	12,58
Enhet plan og samfunnsutvikling	18,56	18,66	19,51	19,21	18,11
Enhet Kultur	46,74	40,77	40,62	40,87	40,92
Kirken	22,74	23,48	22,28	22,28	22,28
Byjubiléet		1,52	1,52	2,02	2,52
Kommunesjef samfunn, økonomi og kultur	2,23	2,30	1,58	0,30	0,67
Sum kommuneområde samfunn, økonomi og kultur	90,27	116,74	116,02	114,69	114,52

De viktigste driftsprioriteringene

Tall i mill. kr

Viktigste endringer	2012	Kommentarer
Kommuneplanens arealdel – støykartlegging	0,15	Tiltaket er lovpålagt i forbindelse med arealplanprosessen.
Økonomi – Økt avsetning til ” Tap på krav”	0,70	Større samsvar med faktisk situasjon. Posten reduseres fra 2014.
Kemner – økt kapasitet til innfordring	0,50	Det er lagt inn 1,0 mill. kr i økte inntekter, jf. Nye Handlingsrom.
Kultur – kultur- og aktivitetstilbud barn og unge (”KULT”).	0,40	Tiltak for å gjennomføre planlagte aktiviteter.
Kultur- økt elevavgift kulturskolen	-0,15	Økningen tilsvarer nivå for sammenliknbare kommuner.

Enhet plan og samfunnsutvikling

Helhetlige samferdselsløsninger er sentralt for næringsliv og miljø. Det er derfor viktig å videreføre arbeidet med bypakke for Sarpsborg, få fram tiltak som utløser statlige belønningsmidler og videreutvikle det regionale samarbeidet gjennom den 5-årige samarbeidsavtalen om areal- og transportutviklingen i Nedre Glomma.

Tiltak for å bedre miljøet og redusere klimagassutslipp er sentralt i Framtidens byer og klimaplanen. Det avsettes 0,1 mill. kr til deltakelse i klimanettverk, mens det avsettes 0,15 mill. kr til støykartlegging.

Arbeidet med å avklare muligheter for tilflytting og næringsutvikling som følge av nytt sykehus må fortsette. Dette og

utforming av en helhetlig boligpolitikk som dekker ulike boligbehov og bidrar til en ønsket tilflytting, vil være sentrale grunnlag når det skal tilrettelegges for bolig og næring i kommuneplanens arealdel 2013-2023.

Sentrumsplanens rolle i byutviklingen er viktig. Styrking av sentrum som arena for nærings- og kulturliv er et mål og opprusting av sentrum fram mot byjubiléet er sentralt, herunder opprusting av gågata og utvikling av de østre bydeler. Muligheter ligger i ulike statlige satsinger/programmer og det vil i handlingsplanperioden være viktig å vurdere disse i sammenheng med kommunens satsing på byutvikling. Det

avsettes 1,0 mill. kr til detaljprosjekt for gågata.

Eksternt samarbeid, både med frivillige, næringslivet og kompetansemiljøer er viktig. Frivillighetsmelding skal utarbeides. Støtte til Vekst i Sarpsborg og Inspiria videreføres for en ny periode med samme beløp som tidligere.

Det er søkt om til sammen 0,15 mill. kr i økt bevilgning fra Sarpsborg Frivilligsentral og Frivilligsentral Øst. Det er ikke lagt inn

Enhet økonomi

Arbeidet med innføringen av nytt ERP-system med funksjonalitet for regnskap, fakturering, lønn m.m. avsluttes 31.12.11. Et IKT-basert internkontrollsystem vil være satt i drift i hele kommunene i løpet av 2011. De nye systemene vil gi bedre og mer effektive løsninger samt bedre internkontroll, men effektiviseringspotensialet må tas ut over tid.

Budsjettposten for "tap på krav" er tidligere satt for lavt i forhold til reelle tap i en kommune på Sarpsborgs størrelse og er derfor økt fra 0,3 til 1,0 mill. kr.

Enhet kultur

Planen skal stimulere til etablering og utvikling av ulike kunst- og kulturmiljø hvor mangfold og inkludering står sentralt.

Gjennom revisjon av kommunedelplan for fysisk aktivitet skal det i samarbeid med idrettsrådet utvikles et bedre verktøy for utbedring og utvikling av idretts- og aktivitetsanlegg.

Olavsdagene og Litteraturuka skal i likhet med andre arrangementer utvikles slik at de blir en del av byens tusenårsfeiring for deretter å framstå som solide enkeltarrangement.

Det skal samarbeides med ulike ungdomsmiljøer for å bygge opp disse slik at de både før og etter tusenårsjubileet bidrar til et mangfold innenfor kulturlivet.

Økningen i tilskudd til Borgarsyssel museum for handlingsplanperioden 2011-

2014 er videreført også for 2015. Det samme gjelder vedtaket om økt tilskudd til kulturhuset Gleng.

Det er satt av 0,38 mill. kr til kjøp av ny løypemaskin.

Det er lagt inn en økning i satsene ved kulturskolen utover lønns- og prisvekst. De nye satsene blir på nivå med sammenlignbare kommuner.

Det er i driftsbudsjettet ikke funnet rom for å imøtekomme Sarpsborg sang- og musikkforums søknad om økt tilskudd til kor og korps i forbindelse med 17. mai. Det er heller ikke lagt inn stimuleringsstilskudd til ungdomstiltak, jf. KULT 2011 – "Strategier og tiltak for Sarpsborg kommunes kulturtilbud til barn og unge". Midler til oppgradering og utskiftning av utstyr på Aktivitetshuset EPA, i fritidsklubbene og kulturskolen er videreført på samme nivå som i 2011.

Byjubiléet

Sekretariatet for byjubiléet ble etablert i 2011 og fungerer som stabsfunksjon/sekretariat for planlegging og gjennomføring av tusenårsjubiléet. I 2012 vil fokuset være å igangsette, opprettholde og koordinere delprosjekter innenfor fokusområdene fest, byutvikling, historie og synliggjøring. Videre vil fokuset på markedsføring og profilering av jubiléet bli trappet i løpet av 2012.

Enhet kemner

Enheten vil fortsatt bruke mye tid på tilpassning av nytt faktureringssystem i den daglige driften. Tidligere reduksjon i driftsrammen har resultert i økte restanser og tap på krav. Det er lagt inn en permanent styrking av innfordringskapasiteten med 0,5 mill. kr i 2012 og en ytterligere, midlertidig opptrapping til 1,0 mill. kr i 2013. Det er samtidig lagt inn 1,0 mill. kr i økte inntekter.

Kirken

Tilskuddet til kirken er videreført på dagens nivå justert for lønns- og prisvekst. Det er ikke funnet rom for å imøtekomme Tune Menighetsråds søknad om

økonomisk støtte til bygging av nytt menighetscenter i Tune.

Investering

Investeringer (tall i mill. kr)					
	Tidl. bevilget	Bud 12	Bud 13	Bud 14	Bud 15
Kommuneområde samfunn, økonomi og kultur					
Enhet kultur					
Opprusting av parker og plasser	2,50	1,50	1,50	1,50	1,50
Sparta Amfi utskifting av kjøleanlegg og asbestsanering	2,00	23,00			
Folkets Hus utbedringer	5,00	1,00			
Friidrettsanlegg - Kalnes	8,00	27,20			
Sarpsborg stadion, tribune/garderobebygg - fasiliteter for fotball, bandy med mer		15,00	15,00		
Kunstisbanen - tilstandsvurdering		0,20			
Skjeberghallen - nytt gulv		1,10			
Kulås Amfi	6,00			8,00	15,00
Ventilasjon ved Sarpsborg bibliotek		0,30	2,80		
Nytt kunstgress Sarpsborg stadion					4,00
Opprustning kulturminner - Eidet		0,10			
Tilbygg styrkerom Sarpsborghallen		5,50			
Opprusting Verdensteateret		3,50			
Publikumsarealer Sparta Amfi			6,00		
Kirkelig fellesråd					
Opparbeiding av gravlund Hafslund	12,75	9,25			
Erverv av grunn Hafslund	3,00				
Maskiner og utstyr	0,50	0,50	0,50	0,50	
Opparbeide nytt areal Ingedal		0,25	1,50	2,00	
Restaurering av grønne arealer og kulturminner		0,15	0,15	0,15	0,15
Driftsbygninger Tune					4,00
Utvidelser Tune, nordøst				4,00	
Utredning av Hafslund kirke					0,50
Nytt menighetscenter Tune		1,00	1,00		
Sum enhet kultur	39,75	89,55	28,45	16,15	25,15
Sum kommuneområde samfunn, økonomi og kultur		89,55	28,45	16,15	25,15

De viktigste investeringsprioriteringene

Enhet kultur

Så snart lokalisering av nytt bibliotek og kulturhus er avklart må videre planlegging og prosjektering starte. Prosjektet betyr et stort økonomisk løft for kommunen. Det er tidligere avsatt 20 mill. kr på fond til

bygging av nytt bibliotek og kulturhus. Det er omdisponert 10,0 mill. kr fra fond investeringer til fond for bygging av nytt kulturhus og bibliotek.

Det er avsatt midler til utbedringer i tilknytning til tømmertunnelen og

tilhørende bygninger i Eidet for å ivareta og sikre dette kulturminnet.

Opprusting av Verdensteateret omfatter ventilering og universell utforming.

Opprustingen av Kulås Amfi er forskjøvet ut i handlingsplanperioden, det er avsatt midler til dette i utsatt til 2014 og 2015 slik at Kulås Amfi kan stå ferdig restaurert til tusenårsjubileet i 2016.

Av hensyn til arbeidsmiljø og inneklima for brukerne er det nødvendig å etablere nytt ventilasjonsanlegg i Sarpsborg hovedbibliotek. Ved etablering av et nytt bibliotek og kulturhus vil denne bygningen bli brukt til andre formål og investeringen i nytt ventilasjonsanlegget dermed ha bruksverdi ut over det tidsrommet Sarpsborg biblioteket er lokalisert der.

Opprustingen av parker og plasser videreføres. Hovedfokus til nå har vært Kulåsparken, Sandvika og en del lekeplasser. Planer for opprusting i Glengshølen vil bli utarbeidet i 2012 og påfølgende arbeid igangsatt i.

Det er igangsatt arbeid med en landskapsplan for Torsbekkdalen. Forslag om bevilgninger til tiltak vil bli fremmet når handlingsplan for Torsbekkdalen foreligger.

Det er avsatt midler til asbestsanering i tillegg til å skifte ut fryseanlegget på Sparta Amfi. I forbindelse med disse arbeidene vil isflata bli senket slik at anlegget blir universelt utformet. Arbeidene planlegges gjennomført sommeren 2012.

Det er lagt inn midler til fullfinansiering av nytt friidrettsanlegg lokalisert til Kalnes videregående skole.

Det er i handlingsplanperioden avsatt midler til utbygging av publikums- og garderobekapasitet m.m. ved Sarpsborg stadion slik at anlegget kan godkjennes for spill i eliteserie og 1. divisjon. Garderober og eventuelle andre rom som etableres forutsettes benyttet også av brukerne av kunstisbanen. Det er lagt inn midler til utskifting av kunstgresset på Sarpsborg stadion i 2015, dette på grunn av kravene til kvalitet på kunstgress ved spill på toppnivå.

Skjeberghallen stod ferdig i 1976/77 og det er ikke foretatt noen utbedringer av gulvet siden den gang. Gulvet i hallen er fullstendig nedslitt og må skiftes, det er derfor lagt inn midler til dette på budsjettet for 2012.

Det er lagt opp til en ytterligere standardheving av Sarpsborghallen ved å bygge styrkerom i tilknytning til hallen.

Det er i bystyresak 28/11 vedtatt å opparbeide et fond på 100,0 mill. kr før byggestart i 2015. Over kommunens driftsbudsjett er det i planperioden avsatt 10,0 mill.kr hvert år til formålet. I tillegg er det lagt opp til at inntektene fra salg av Sandbæk gård på om lag 15,0 mill. kr skal avsettes til prosjektet.

Kirken

Investeringsbudsjettet er i tråd med Kirkelig fellesråd i Sarpsborg sine prioriteringer. Det er for hele handlingsplanperioden lagt inn midler til restaurering av grønne arealer og kulturminner. I siste del av handlingsplanperioden er det lagt inn midler til henholdsvis utvidelser i tilknytning til nordøstre del av Tune kirkegård og driftsbygning i Tune.

RESULTATOMRÅDER FOR KOMMUNEOMRÅDET

Måltavle kommuneområde samfunn, økonomi og kultur						
Resultat-område	Mål 2012 – 2015	Måleindikatorer	Måle-metode	Resultat siste måling	Ambisjons-nivå 2012	Måle-hyppighet
Enhet plan og samfunnsutvikling						
Bruker	B.1 God forvaltningspraksis	B.1.1 Reguleringsplaner	LR ³⁰	55	< 50 uker	T
	B.2 Godt miljø	B.2.1 Vannkvalitet iht. SFTs klassifiseringssystem.	LR	Nokså dårlig	God	Å
Enhet Kultur						
Bruker	B.1 Gode tjenester	B.1.1 Opplevd kvalitet	BU	--	--	
		B.1.2 Brukermedvirkning (andel fritidsklubber med klubbstyre)	LR ³¹	100 %	100 %	Å
		B.1.3 Antall produksjoner i egen regi der brukere deltar i planleggingen	LR	--	50 %	T
	B.2 Aktuelle og attraktive tjenester	B.2.1 Besøksdekning fritidsklubber	LR ³²	--	20 %	Å
		B.2.2 Antall besøkende biblioteket	LR ³³	160 000	160 000	Å
		B.2.3 Bibliotekbrukere på Internett		101 000	5 % økning	Å
		B.2.4 Andel skoleelever som benytter kulturskolens tilbud	LR	10 %	10 %	T

BU – Brukerundersøkelse

LR – Lokal registrering

DK – Datakilde

Målehyppighet:

T – Hvert tertial

T1 – 1. Tertial

T2 – 2. Tertial

T3 – 3. Tertial

Å – Årlig

³⁰ Fra byggesaksrapport

³¹ Andel fritidsklubber som har klubbstyre

³² Andel grunnskoleelever som deltar i fritidsklubber (måles kun 3. tertial)

³³ Besøksstatistikk/brukerfrekvens (måles kun 3. tertial)

KOMMUNEOMRÅDE HR

FAKTA OM KOMMUNEOMRÅDET

Enhet	Fakta	Utfordringer
Enhet Arbeidsgiver	<p>Drift, rådgivning, strategi og utvikling innenfor følgende fagområder:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Lønns- og personalsaker - Lønnsforhandlinger, tariff og avtaleverk - Lønnsutbetalinger og fraværsadministrasjon - Omstilling, attføring - HMS, Inkluderende Arbeidsliv - Opplæring, kompetanse og rekruttering - Lærlingordningen - Kommuneadvokaten - Overformynderiet 	<p>Utvikling av arbeidsgiverpolitikken og implementering av nytt verdsett i Sarpsborg kommune.</p> <p>Sykefraværsoppfølging med analyse, tiltak og støtte/rådgiving til enhetene.</p> <p>Bistå kommunens enheter i omstilling, rekruttering og utvikling av nødvendig kompetanse for å møte krav og forventninger som stilles til kommunens tjenester.</p> <p>Opplæring for ledere og ansatte i fagområder innenfor HR, opplæring i datasystemet HRM med tilhørende moduler.</p> <p>I større grad bistå ledere i vanskelige personalsaker og utfordringer innen HR-området.</p> <p>Øke kommunens kompetanse innen turnus og redusere uønsket deltid.</p>
Enhet kommunikasjon og service	<p>Drift, rådgivning, strategi og utvikling innenfor følgende fagområder:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Informasjon, kommunikasjon, omdømme - IKT-drift og IKT-strategi - Servicetorg - Sentralarkiv, dokumenthåndtering - Sekretariat og støttefunksjon for rådmann, ordfører og politiske komitéer 	<p>Forvalte målene og iverksette tiltakene besluttet i Kommunedelplan kommunikasjon.</p> <p>Bidra til å fremme og utvikle kommunens positive omdømme.</p> <p>Videreutvikle internett- og intranettløsningene.</p> <p>Etablere FEIDE³⁴ og skoledomene for effektiv drift av elev-PCer.</p> <p>Bidra til bedre tjenester til innbyggerne og folkevalgte gjennom døgnåpen forvaltning, selvbetjeningsløsninger, servicetorg og papirløse politikere.</p> <p>Følge lovpålagte krav om forskriftsmessig journalføring og arkivering av dokumenter.</p>

³⁴ Feide er Kunnskapsdepartementets valgte løsning for sikker identifisering av ansatte og elever i utdanningssektoren.

INNSATSOMRÅDER

Verdier og ledelse

Sarpsborg kommunes arbeidsgiverpolitikk skal tydeliggjøre lederansvar, gi medarbeiderne tillit og myndighet og bidra til at kommunens målsettinger er i fokus. Kommunen skal satse på systemer som bidrar til nytenkning, fleksibilitet og endringsberedskap.

Utøvelse av arbeidsgiverpolitikken skal være helhetlig og framtidsrettet basert på de fire hovedområdene ledelse, medvirkning, kompetanse og belønning.

Det er etablert overordnet verdsett for kommunen. Gjennom dette verdisset blir det tydelig hvilke forventninger vi skal ha til hverandre som kollegaer og ledere og hva som skal kjennetegne oss som organisasjon både internt og eksternt. Verdiene skal fungere som "brobygger" mellom kommunens visjon og arbeidet i det enkelte fagområdet.

Verdiene er:

- Framtidsrettet
- Åpen
- Respektfull
- Troverdigg

Strategiske prosesser

Strategisk prosess	De viktigste resultatene i 2012	De viktigste resultatene 2013-2015
Vedtatte planer		
Kommunedelplan kommunikasjon	Tiltak som beskrevet i kommunedelplanen er iverksatt.	Tiltak iverksatt som beskrevet i kommunedelplanen. Foreta en revidering av planen i 2015.
Planer som skal utarbeides		
Prosjekter/enkelt saker		
Vurdere organisering av HMS-ressurser og tiltak for økt nærvær (Nye Handlingsrom)	Organisert og igangsatt delprosjekter som skal bidra til økt nærvær i Sarpsborg kommune.	Delprosjekter evaluert og organisering eventuelt endret. Forsterket innsats som skal bidra til økt nærvær i Sarpsborg kommune.
Evaluering av oppgaver og arbeidsdeling i forhold til behovet for administrative støttefunksjoner i kommunen (Nye Handlingsrom)	En gjennomgang av oppgavefordeling, ressursbruk og forventninger er gjennomført.	Eventuelle tiltak/endringer på bakgrunn av evaluering og gjennomgang er startet opp.
Utvikling av ny arbeidsgiverpolitikk og verdsett	Sak er behandlet i bystyret vinteren 2012. Implementering i enhetene er gjennomført.	
Økt turnuskompetanse og redusert deltid (Nye Handlingsrom)	Alternative turnusordninger/prosjekter er utprøvd. Reduksjon av uønsket deltid.	Alternative turnusordninger/prosjekter er utprøvd. Reduksjon av uønsket deltid.
Elektroniske tjenester til innbyggerne	Alle skjemaer er gjort elektroniske.	Effektive arbeidsprosesser er implementert.
Elektronisk kommunikasjon med folkevalgte	Flest mulig politiske møter er elektroniske.	

Profilering av Sarpsborg by (Nye Handlingsrom)	Samarbeid er innledet med eksterne aktører for en felles profilering av Sarpsborg som et godt sted å bo, jobbe og besøke.	Felles profilering av Sarpsborg som et godt sted å bo, jobbe og besøke er iverksatt.
Forbedret servicegrad i Sarpsborg kommune	Prosjekt er etablert.	Service mot innbyggerne er forbedret.
Verbalvedtak i bystyret	Tiltak for å redusere sykefravær prioriteres innenfor eksisterende budsjetttrammer. Rådmannen vurderer om det er sannsynlig at endring av bemanningsnorm, turnuser og stillingsstørrelser innen kommuneområde helse og sosial kan ha effekt på sykefraværet.	

Andre planforutsetninger

Nedenfor gjengis noen nøkkeltall og utviklingstrekk innenfor HR-området og

som igjen må ses i sammenheng med utfordringene innenfor feltet.

Utviklingstrekk innenfor arbeidsgiverområdet

Fast ansatte	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Årsverk	2 680	2 682	2 691	2 788	2 915	3 064	3 021	2 952
Antall ansatte	3 544	3 526	3 557	3 760	3 921	4 132	4 073	3 849
Gj.sn. stillingsstørr. %	75,6	76,1	75,6	74,1	74,3	74,2	74,2	76,7
Sykefravær	10,4	8,6	8,5	8,7	8,6	8,6	8,8	9,2

Antall årsverk og antall fast ansatte i Sarpsborg kommune steg jevnt frem til 2008. Fra 2009 ser vi at antall årsverk og antall ansatte er redusert. Dette er en forventet nedgang og et resultat av tiltak vedtatt i Handlingsrom 2016. Sykefraværet økte betydelig fra 2009 til 2010 og tendensen er ytterligere økning i sykefraværet i 1. tertial 2011. Bystyret har bedt rådmann om å forsterke arbeidet med oppfølging av sykefraværet, og det er satt inn ekstra ressurser for å analysere årsakene til økningen og å sette inn tiltak for å redusere sykefraværet.

Heltid fremfor deltid blir et satsingsområde for enheten i også 2012.

Kompetansestrategi mot 2020 – "En strategi for å rekruttere, beholde og utvikle medarbeidere i Sarpsborg kommune" er knyttet opp mot hovedutfordringene med å sikre kompetent arbeidskraft i kommunen framover og sikre en nødvendig utvikling og innovasjon i kommunen i tråd med

demografiske endringer vi står overfor i årene som kommer.

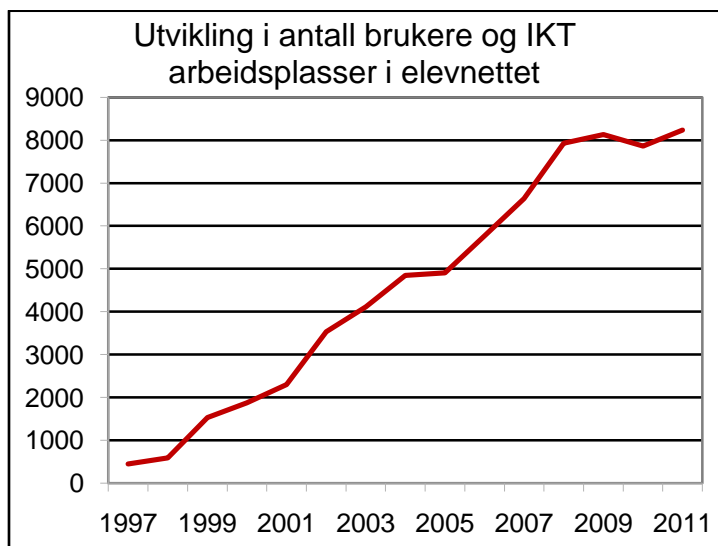
Utviklingstrekk innenfor kommunikasjon og service

Antall publikumshenvendelser til kommunen øker fra år til år. Det forventes 152 000 telefonhenvendelser til servicetorget i år, mot 136 000 i 2010. Etter lansering av facebook august 2010, er det blitt besvart over 1 000 meldinger fra våre brukere. Det jobbes aktivt for å dreie publikumshenvendelsene fra telefon og personlig oppmøte til nettbasert kommunikasjon.

Sarpsborg kommune lanserte en ny og moderne internettportal 16.06.11. Denne oppfattes som mer innbydende og lettere å orientere seg i enn den tidligere portalen. Ved lansering av ny portal ble det innført helelektroniske løsninger for noen søknadsskjemaer. Omfanget trappes opp betydelig i 2012.

En omdømmeundersøkelse underbygger at byutvikling er viktig for å øke Sarpsborgs attraktivitet. Det jobbes også for å beslutte hvilke andre identitetsbærere som skal prege omdømmearbeidet i tiden framover.

IKT er ett av de viktigste effektiviseringsverktøyene i Sarpsborg kommune og det er i budsjettet lagt inn betydelige effektiviseringsgevinster knyttet til IKT. Antallet IKT-brukere i kommunen er høyt, men noenlunde stabilt (se figur på neste side).

Økonomi

Drift

Fordeling driftsrammer (tall i mill. kr)					
	Bud 11	Bud 12	Bud 13	Bud 14	Bud 15
Kommuneområde HR					
Enhet arbeidsgiver	50,38	53,70	52,50	51,80	50,10
Enhet kommunikasjon og service	57,84	62,23	63,78	61,63	63,98
Kommunesjef HR	1,31	0,85	0,13	-1,16	-0,78
Sum kommuneområde HR	109,53	116,78	116,41	112,27	113,30

De viktigste driftsprioriteringene

Tall i mill. kr

Viktigste endringer	2012	Kommentarer
IKT-effektivisering	-0,50	Gjelder papirløse politikere, ERP og nye telefoniløsninger. Øker til -2,55 mill. kr i 2015 og kommer i tillegg til IKT-effektivisering for hele kommunen.
Utgifter folkevalgte	0,5	I henhold til ny politisk styringsstruktur.
Lærlinger	0,70	Økte kostnader for å opprettholde vedtatt ambisjon på 70 lærlinger.
Yrkesskadeforsikring	0,50	Premien økt på grunn av alderssammensetning.
Lønnsutgifter til omstilling	-2,00	Nedgang i utg. til omstilling i tråd med vedtatt HP.

Enhet kommunikasjon og service

Bedre og mer effektive IKT-verktøy er fortsatt et satsingsområde. Dette gjelder både eksternt mot innbyggerne (blant annet gjennom den nye internettportalen) og internt gjennom bedre flyt i dokumentasjonen.

Annonsekostnadene øker med 0,4 mill. kr, men det jobbes med å etablere en strategi som skal sørge for at kommunen får mest mulig igjen for pengene.

I forbindelse med ny politisk styringsstruktur samles alle utgifter til folkevalgte i Kommuneområde HR. Selv om det blir færre utvalg enn tidligere, fører utvidet bruk av frikjøp og økte møtegodtgjørelser til en liten økning i totalkostnadene. Det er ikke avsatt egne midler til disposisjon for komiteene til tillegg til plan- og økonomiutvalget (tidligere formannskapetets tilleggsbevilgningskonto).

Helsereformen vil kreve økt støtte fra Team IKT drift, tilsvarende 0,5 mill. kr i 2012.

Effektuttak beskrevet i Handlingsrom 2016 gjennomføres. Nye Handlingsrom har initiert ytterligere tiltak.

Enhet arbeidsgiver

Tiltakene i Handlingsrom 2016 videreføres innenfor alle kommuneområder. Dette gir fortsatt utfordringer knyttet til omorganisering, nedbemanning og omplassering av overtallige. Det ser likevel ut til at utgiftene kan holdes omtrent innenfor det som er forutsatt i vedtatt HP, dvs. 1,8 mill. kr lavere i 2012 i forhold til 2011.

Det er behov for å heve kommunens kompetanse og sette mer ressurser inn på arbeidstids- og turnusplanlegging. Det er

også behov for å videreføre arbeidet med å gi medarbeiderne mulighet til å redusere uønsket deltid. Arbeidet prioriteres innenfor vedtatt budsjetttramme. Sykefraværet er fortsatt høyt og det må derfor fokuseres på økt nærvær og oppfølging av ansatte både gjennom vurdering av organisering av HMS-ressursene, forbedrede rutiner og utprøving av forebyggende tiltak. Endrede regler fra 01.07.11 medfører økte kostnader anslått til 0,3 mill. kr for kommunen knyttet til medarbeidere som prøves ut i alternative stillinger.

Rekruttering og kompetansebehov for hele kommunen må følges opp med felles rekrutteringstiltak, profilering av kommunen som arbeidsgiver og felles fokus på omdømmebygging. Det vil fortsatt være ambisiøse mål for bruk av lærlinger, spesielt innenfor helsefag. Videre må eksisterende kompetanse i organisasjonen videreutvikles gjennom opplæring og utviklingstiltak, for å møte framtidige utfordringer. For å opprettholde nåværende antall lærlinger øker kostnadene med 0,7 mill. kr.

Kommunens andel av OU-midler som innbetales til KS er basert på den totale lønsmassen i KS-området. Sarpsborgs andel har økt betydelig mer enn lønns- og prisveksten de siste årene (10-15 %). Dette har skapt et etterslep på flere hundre tusen kroner.

Det er stadig flere oppnevnelser av hjelpeverger for brukere som ikke har midler til å betale godtgjøring til hjelpeverger selv. Dette utgjør en kostnad for kommunen. Flere tunge brukere med komplekse behov medfører også at det i større grad må benyttes advokater som hjelpeverger. Dette trekker opp kostnadene ytterligere. I sum er dette anslått å utgjøre om lag 0,3 mill. kr.

Investering

Investeringer (tall i mill. kr)					
	Tidl. bevilget	Bud 12	Bud 13	Bud 14	Bud 15
Kommuneområde HR					
Enhet kommunikasjon og service					
Videreutbygging av IKT kommunikasjon		3,30	1,00	1,00	1,00
Fornyelse og oppgradering IKT utstyr		1,60	2,40	6,10	6,10
IKT som effektiviseringsverktøy		5,90	3,40	3,40	1,70
Elektroniske tjenester og publikumsservice		2,30	1,10	0,70	0,70
Kommunedelplan kommunikasjon		2,30	1,70	1,40	1,20
Sun enhet kommunikasjon og service	0,00	15,40	9,60	12,60	10,70
Sum kommuneområde HR		15,40	9,60	12,60	10,70

De viktigste investeringsprioriteringene

Enhet kommunikasjon og service

Det vil være et fortsatt fokus på investeringer som effektiviserer arbeidsprosessene, så som papirløse politikere, elektroniske skjemaer og internt dokumenthåndteringssystem. Den nye internettportalen skal videreutvikles.

Det investeres i nytt telefoniutstyr som vil gi betydelige reduksjoner i driftsutgiftene.

Gjennom Nye handlingsrom tas det høyde for å gjennomføre ytterligere tiltak – deriblant innføring av et system for bedre kundebehandling (CRM) og mer effektiv internkommunikasjon.

Kommunedelplan kommunikasjon ble vedtatt av bystyret sommeren 2011 og vedtaket følges opp blant annet gjennom etablering av digitale torg og ny profilering av Sarpsborg kommune som skal gi et uttrykk som harmonerer bedre med våre verdier.

KOMMUNEOMRÅDE TEKNISK

FAKTA OM KOMMUNEOMRÅDET

Enhet	Fakta	Utfordringer
Enhet byggservice	<p>Drift og vedlikehold av kommunens bygningsmasse på ca. 270 000 m².</p> <p>Drift av kommunens 3 vaskerier.</p>	<p>Opprettholde verdien og en forskriftsmessig standard på eiendommene innenfor tilgjengelige ressurser.</p> <p>Gjennomføre ENØK-tiltak for å redusere energiforbruket.</p> <p>Opprettholde produksjonen av rent tøy frem til nytt vaskeri er bygget.</p>
Enhet eiendom	<p>Forvalte eierskapet av kommunens bygninger, grunneiendommer og leiekontrakter. Forestå inn- og utleie av arealer og kjøp og salg av grunn-eiendommer og bygg.</p> <p>Gjennomfører bygge- og rehabiliteringsprosjekter for nærmere 1,0 mrd. kr i planperioden.</p>	<p>Sikre tilstrekkelig kapasitet og kompetanse for å gjennomføre de prosjekter bystyret vedtar og ivareta kommunens eiendommer.</p>
Enhet kommunal-teknikk	<p>Enheten har drift- og vedlikeholdsansvar for veisystemer, veilys, parkering, idrettsanlegg, grøntområder, ledningssystemer for vann og avløp, behandlingsanlegg for vann og avløp, avfall, verksted, transportplanlegging og brann- og feiervesen.</p> <p>Enheten har også ansvar for saksbehandling og veiledning innen rørleggerarbeider, påslipp, hjemmekompostering, skilting, parkering m.m. samt utarbeidelse av forskrifter innen fagområdene.</p>	<p>Utarbeide ny kommunedelplan vei, vann og avløp (VVA).</p> <p>Gjennomføre avfallsplan.</p> <p>Kvalitetssikre kommunens avgiftsregister (KOMTEK).</p> <p>Avløpsløsninger fra spredt bebyggelse.</p> <p>Rehabilitering/nybygg av Baterød vannverk og Alvim renseanlegg.</p> <p>Håndtering av ekstremvær (nedbør).</p>
Enhet byggesak, landbruk og kart	<p>Påser at plan- og bygningslovgivningen overholdes gjennom saksbehandling av byggesøknader, tilsyn med byggevirksomheten og ulovlighetsoppfølging.</p> <p>Bidrar til å sikre verdiskapning og bærekraftig forvaltning av jord- og skogressursene. Behandler lovsaker etter landbrukslovgivningen, fiskeforvaltning og biologisk mangfold, miljøvern m.m.</p> <p>Behandler delingssøknader etter plan- og bygningslov. Oppgaver etter matrikkel- og eierseksjoneringslov. Sørger for nødvendig kart og flyfoto.</p>	<p>Å overholde lovpålagte svarfrister på søknader og ha en forsvarlig svartid på søknader uten slike frister. Ivareta tilsynskrav etter plan- og bygningsloven.</p> <p>Redusere forurensning til jord, luft og vann. Å gi tilstrekkelig bidrag til verdiskapning i landbruket. Bidra til utarbeidelse og gjennomføring av kommunens miljøplaner.</p> <p>Overholde lovpålagte frister for søknadsbehandling og utførelse av oppmålingsarbeider.</p>

INNSATSOMRÅDER

Verdier og ledelse

Kommuneplan 2011-2020

Sarpsborg skal være en foregangskommune når det gjelder oppvekstvilkår for barn og unge. Sarpsborg skal være en attraktiv kommune for etablering og drift av variert næringsvirksomhet. Kommunen skal tilby og tilrettelegge konkurransedyktige næringsarealer. Sarpsborg skal tilby attraktive boområder. Sarpsborg skal bevare og utvikle sine rekreasjonsområder.

Sentrumsplan 2004-2016

Det skal utvikle en attraktiv gågate og et nytt Sarpsborg Torg samt sikres tilstrekkelige og egnede arealer for barn og unge. Ny(e) barneskoler, bibliotek og kulturhus skal utnyttes i en byutvikling som generer liv.

Kystsoneplanen 2007-2020

Planen skal sikre friluftsområder for allmennheten.

Framtidsbyen, avtale for perioden 2009-2014 mellom staten, KS og kommunen

Sarpsborg kommune skal utvikles som en miljøby med lavest mulig klimagassutslipp og godt bymiljø. Satsingsområdene som legger føringer for kommuneområde teknisk er:

- Energibruk i bygg: Energieffektivisering og mer bruk av fornybar energi kan bidra til reduksjon av klimagassutslipp.
- Forbruksmønster og avfall: Forbruk har i bidratt i økende grad til klimagass-

utslipp og det må settes fokus både på egenproduksjon og import.

- Tilpasning til klimaendringer: Gode tilpasninger kan redusere skader, for eksempel ved flom og ras. Klimascenarioer er en forutsetning.

Hovedplan for vann 2005 - 2016

Formålet med planen er å sikre levering av vann av god kvalitet, i tilstrekkelige mengder og til en akseptabel pris.

Hovedplan avløp og vannmiljø 2006 - 2016

Innbyggerne skal ha tilgang på rene og innbydende vassdrag og sjøområder med biologisk mangfold og som er velegnet for sunn rekreasjon.

Hovedplan for avfall 2005 - 2016

Planen har som mål å bidra til at skader fra avfall på mennesker, natur og miljø blir så små som mulig. Avfallsproblemene skal løses gjennom virkemidler som sikrer en samfunnsøkonomisk god balanse mellom omfanget av avfall som genereres og avfall som gjenvinnes, forbrennes og deponeres.

Landbruksplanen (vedtatt 2001)

- Landbruket skal videreutvikles som en markedsorientert næring basert på en bærekraftig ressursforvaltning der kjerneområder ivaretas.
- I perioden 2007 – 2020 skal det nasjonale målet om å halvere omdisponeringen av jordressurser gjennomføres.

Strategiske prosesser

Strategisk prosess	De viktigste resultatene i 2012	De viktigste resultatene 2013-2015
Vedtatte planer		
Kriseplan	Kriseplanprosjektets del 1 er revidert og valg av strategi og elektronisk system er foretatt.	Kriseplan er revidert og overføring til elektronisk system for kriseplanlegging og håndtering (DSB-CIM) er gjennomført.
Landbruksplanen - vedtatt 2001		Revidert i slutten av perioden.

Planer som skal utarbeides		
VAR-plan (nå VVA-plan)	Etter at planprogrammet for VAR-plan ble vedtatt høsten 2010, har en sett at VA-delen bør ses i sammenheng med plan for vei og ny arealplan. Innspill om renovasjon/avfall som er kommet inn lar seg innarbeide innenfor gjeldende hovedplan for avfall. Det er laget et høringsutkast for et planprogram for vei, vannforsyning og avløp. I samme sak ble lagt fram et oppdatert handlingsprogram for hovedplan for avfall.	VVA-plan vedtatt.
Universell utforming i bymiljø	Ledelinjer og varsel- og oppmerksomhetsfelt på og rundt torget er opparbeidet. Utkast til retningslinjer er utarbeidet.	Plan for universell utforming er utarbeidet.
Prosjekter/enkelsaker		
Plastsortering	Gjennomført	
Sorteringsanlegg Gatedalen miljøanlegg, modernisering	Ferdigstilt	
Rehabilitering Baterød vannverk fase 2	Slutført	
Rehabilitering Alvim renseanlegg	Under utførelse	Slutført i 2013.
Opprustning av gågata	Detaljprosjektert	Etappevis opprustet. Koordinert med omlegging av vann og avløpsnett.
ENØK-investeringer (Nye Handlingsrom)	Energiforbruket er redusert	Energiforbruket er redusert.
Bygging av nytt vaskeri	Ferdigstilt	
Rehabilitering av bygg for å imøtekomme forskriftskrav	De mest nødvendige tiltak for å tilfredsstille dagens krav er gjennomført.	Løpende oppgradert iht. enhver tid gjeldende forskriftskrav.
Analyse av alle kommunale eiendommer for utvikling og salg	Grunnlag for politisk sluttbehandling av de eiendommer som skal selges, herunder eiendommer fra BNE (Borg Næring og Eiendom) foreligger.	Eiendommer er utviklet og solgt basert på utredning og vedtak i 2012.
Verbalvedtak i bystyret	Rådmannen vurderer ytterligere møblering og belysning av torget. Videre vurderes retningslinjer for og organisering av utleie og bruk av torget og gågata. Saken fremmes til politisk behandling.	
	Rådmannen utreder innføring av progressive satser på parkering fra 2013.	

	Arbeidet med regulering for ny skole og barnehage samt idrettshall på Sandbakken prioriteres.	
	Rådmannen vurderer betalingssetter og vilkår for levering av avfall for lag og foreninger samt ikke-kommersielle aktører i forbindelse med loppemarked og andre former for gjenbruk. Saken fremmes til politisk behandling.	
	Rådmannen utarbeider en oversikt over arealer kommunen selv disponerer, inkludert leide arealer. Det fremmes i 2012 en sak til politisk behandling med sikte på å redusere arealer og kostnader med særlig vekt på avvikling av leieforhold.	
	Innenfor budsjetttrammene prioriteres innsats mot ulovlig boforhold som kan utgjøre en fare for personers helse og sikkerhet. Videre prioriteres å få bukt med forsøpling.	
	Rådmannen utreder alternativer for opprustning av gågata innenfor de rammer som framgår av handlingsplanen.	
	Rådmannen utreder mulighet for salg av eiendommer utover det som ligger i handlingsplanen.	
	Rådmannen bes så langt som mulig å framskynde den planlagte utbyggingen på Sarpsborg stadion med sikte på å øke publikumskapasiteten for deler av sesongen 2012. Videre utredes fjerning av tak på kampavgift for toppidretten i lys av de investeringene som er gjort og skal gjøres på Sarpsborg stadion og Sparta Amfi.	

Andre planforutsetninger

Nye lover og forskrifter stiller stadig sterkere krav til bygg og eiendommer. Eksempelvis slår kravene til universell utforming inn når man bygger nytt. Ved større rehabiliteringsjobber får også forskriftene tilbakevirkende kraft.

Borg Næring og eiendom er et heleid kommunalt AS som eier relativt store arealer i Sarpsborg. Selskapet administreres av kommuneområde teknisk. Inntil selskapets oppgaveområde er overført til kommunale organer, skal kommuneområde teknisk ivareta selskapets funksjoner.

Økonomi

Drift

Fordeling driftsrammer (tall i mill. kr)					
	Bud 11	Bud 12	Bud 13	Bud 14	Bud 15
Kommuneområde teknisk					
Enhet eiendom	1,66	1,10	0,90	0,90	0,90
Enhet byggservice	155,32	158,25	159,55	162,05	161,95
Enhet kommunalteknikk	-3,47	3,88	-3,71	-9,92	-13,67
Enhet byggesak, landbruk og kart	11,44	12,22	12,12	12,12	12,12
Kommunesjef teknisk	3,69	3,44	2,34	0,38	0,95
Sum kommuneområde teknisk	168,65	178,89	171,20	165,53	162,25

De viktigste driftsprioriteringene

Tall i mill. kr

Viktigste endringer	2012	Kommentarer
Øking av parkeringsgebyr	-0,60	Gebyrøking for å oppfylle målsetting om mindre bilbruk og bedre rullering av p-plasser som et ledd i belønningsordningen under Framtidens byer.
Økt brøyteberedskap/økte krav	0,40	Bedre vaktberedskap, raskere responstid.
Reduksjon av vedlikehold asfalt	-2,50	Omfordeling av budsjettmidler for bl.a. å styrke brøyteberedskap og brannberedskap. Det gjenstår fortsatt 2,5 mill. kr på driftsbudsjettet og 10 mill. kr på investeringsbudsjett for oppbygging og asfaltering.
Tilpasning til brannforskriften vedrørende brannberedskap	1,80	Nødvendig oppjustering av budsjettet for å dekke faktisk beredskapsbehov.
Ressursøkning til ulovlighetsoppfølging innenfor byggesak	0,50	Økning av kapasitet til å følge opp ulovligheter etter plan- og bygningsloven. Dekkes delvis opp ved gebyr for ulovligheter.

Enhet byggservice

Gjennomføring av ENØK-tiltak for å redusere forbruket har stort fokus i perioden. Flere nye bygg skal forvaltes, driftes og vedlikeholdes (FDV). Bygningsmassens tilstand kunne vært bedre. En stadig større andel av vedlikeholdsbudsjettet brukes til akutte tiltak.

Enhet eiendom

Sarpsborg kommune står foran store investeringer i perioden innenfor helse/sosial, oppvekst og kultur. Enhet eiendom har byggherreansvaret i for byggeprosjekter på opp mot 1,0 mrd. kr samlet i planperioden. Det er viktig for enheten å sikre riktig kapasitet og

kompetanse for å ivareta disse byggeprosjektene på en god måte. Enhet eiendom skal forvalte nye arealer.

Enhet kommunalteknikk

Forebyggende og operativt arbeid prioriteres for å møte økt nedbør.

Det vil bli innført ny vintervedlikeholdsmodell hvor kommunen deles i 4 brøyte-/strøroder. Kommunen brøyter/strør selv i sentrum, mens eksterne entreprenører har utførelse på de resterende tre rodene.

Ny kommunedelplan vei, vann og avløp vil bli fremmet for politisk behandling i 2012.

Kommunens avgiftsregister skal kvalitetssikres for å sikre at alle som mottar tjenester fra kommunen betaler for disse.

Parkeringsavgiftene økes fra kr 15 til kr 18 per time.

Enhet byggesak, kart og landbruk

Målet er at lovpålagte frister skal overholdes. Svartiden på

dispensasjonssøknader etter plan- og bygningsloven skal reduseres. Kvalitetssikringssystemet for tilskuddsforvaltning i landbruket skal forbedres og oppdateres og det skal fremskaffe faktagrunnlag for revidering av landbruksplanen.

Det er en målsetting å redusere restansene for oppmålingsaker.

Investering

Investeringer (tall i mill. kr)					
	Tidl. bevilget	Bud 12	Bud 13	Bud 14	Bud 15
Kommuneområde teknisk					
Enhet eiendom					
Rehabilitering og sikring av bygg, inkl. brannoppgradering og tiltak mot radon	17,90	2,70	3,50	3,00	3,00
Brannoppgradering	67,25	6,50			
ENØK-investeringer	11,30	7,00	10,00	4,00	1,00
Universell utforming kommunale bygg	1,00	2,00	2,00	2,00	2,00
Nytt vaskeri		18,50			
Utskifting/tilpassing utelys kommunale bygg		0,50	0,60		
Isprepareringsmaskin stadion			1,20		
Oppgradering og utvikling av administrasjonsbygg		5,00			
Utbygging Ravneberget fengsel		3,00	1,00		
Inspiria Science Center - økt bevilgning til nedgraving av kabel og kjøp av tomt		7,00			
Innløsning av festetomt Sparta Amfi		4,00			
Ventilasjonsanlegg Tune administrasjonsbygg bygg 2		1,50			
Sum enhet eiendom		57,70	18,30	9,00	6,00
Enhet kommunalteknikk					
Vannledningsnett		3,00	15,00	30,00	30,00
Isesjø vannverk		3,00			
Avløpsnett		3,00	15,00	35,00	35,00
Biler og maskiner		2,90	0,80	4,90	2,50
Gatedalen miljøanlegg deponigass - utbedring/nye gassbrønner	1,50	1,50			
Biler og maskiner renovasjon		0,30	0,30		
Opprustning gågata		1,00	5,00	5,00	5,00
Rehabilitering av p-plasser og p-automater	3,25	1,00		2,00	
Veilys - oppgradering av kommunale gatelys	13,00	3,00	5,50	6,00	6,00
Veilys - tilrettelegging for privat overtagelse	0,00	2,50			
Universell utforming i bysentrum inkl. bussholdeplasser	1,00	2,70	1,00	1,00	1,00
Oppgradering veier	10,00	10,00	10,00	10,00	10,00

	Tidl. bevilget	Bud 12	Bud 13	Bud 14	Bud 15
Trafikksikkerhetstiltak - trygge skoleveier/nærtiltak		1,00	1,00	1,00	1,00
Trafikksikkerhetstiltak - fartsbegrensende tiltak	3,00	3,50	3,50	3,50	3,50
Gang og sykkelveier inkl. gatelys	5,00	5,00	5,00	5,00	5,00
Etablering av drosjeholdeplass		0,20			
Feiervesenet biler	0,60	0,30	0,30	0,30	
Biler og maskiner beredskap		4,00	7,00	3,70	0,40
Biler maskiner og annet teknisk utstyr	12,50	8,70	8,30	5,60	5,30
Biler		10,00			
PDA i biler		0,30	0,12	0,12	0,12
Sum enhet kommunalteknikk		66,90	77,82	113,12	104,82
Enhet byggesak, landbruk og kart					
Utstyr kart og oppmåling	0,20	1,00		0,60	
Sum enhet byggesak, landbruk og kart		1,00	0,00	0,60	0,00
Sum kommuneområde teknisk		125,60	96,12	122,72	110,82

De viktigste investeringsprioriteringene

Enhet eiendom

Det er innarbeidet salgsinntekter fra fast eiendom i perioden som vil bidra til delfinansiering av investeringer i bygg og anlegg.

Arbeidet med ENØK-investeringer fortsetter for å redusere energiforbruket. Det vil være et fortløpende fokus på kartlegging og oppgradering av tekniske anlegg, samt å sikre byggene forskriftsmessig.

Det arbeides for at nytt vaskeri skal bli ferdigstilt så snart som mulig i 2012.

Det er avsatt midler til opprusting og utvikling av eksisterende administrasjonsbygg, spesielt i Tune og Skjeberg, med sikte på å avvikle flest mulig eksterne leieforhold.

Enhet kommunalteknikk

Det skal gjennomføres rehabilitering/nybygg av Baterød vannverk og Alvim renseanlegg. Isesjø vannverk oppgraderes for drift i 3-5 år.

Investering for overføring av eierskap til veilys langs private veier sluttføres i 2012.

Vurdere etablering av kommunale ledninger i spredt bebyggelse som et alternativ til enkeltanlegg.

Det legges opp til at trafikksikkerhetstiltakene i vedtatt i plan gjennomføres.

Det er budsjettert med utskifting av institusjonsbiler samt nye biler til hjemmetjenesten.

RESULTATOMRÅDER FOR KOMMUNEOMRÅDET

Måltavle kommuneområde teknisk						
Resultat-område	Mål 2012 – 2015	Måleindikatorer	Måle-metode	Resultat siste måling	Ambisjons-nivå 2012	Måle-hyppighet
Enhet kommunalteknikk						
Bruker	B 1 Gode tjenester	B 1.1 Opplevd kvalitet renovasjon	BU	4,7	5,1	
	B 2 Hygienisk trygt, godt og nok vann	B 2.1 Antall alvorlige avvik fra drikkevannsforskriften (tiltakstype A)	LR	Endret indikator	0	Å
		B 2.2 Antall timer avbrudd per år per innbygger	LR	0,3	< 1	Å
	B 3 Gode avløpssystemer	B 3.1 Antall tilbakeslag (kloakk i kjeller)	LR	9	< 10	Å
	B 4 Fungerende innsamling av husholdingsavfall	B 4.1 Antall klager / antall tømminger	LR ³⁵	0,03 %	0,1 %	Å
	B 5 Godt tilbud om levering av avfall	B 5.1 Antall som leverer til Gatedalen	LR	46 219	46 000	Å
	B 6 Godt brann- og ulykkesforebyggende arbeid	B 6.1 Andel feiing og tilsyn bolig	LR	91 %	100 %	Å
		B 6.2 Antall timer målrettet informasjonsarbeid til skoler o.a.	LR	1 800	2 000	Å
		B 6.3 Andel tilsyn med særskilte brannobjekter (§ 13 bygg)	LR	73 %	100 %	Å
	B 7 God og trygg fremkommelighet på veinettet	B 7.1 Trafikkulykker på kommunale veier m/personskade pr. år	DK	24	< 15	Å
Enhet byggesak, landbruk og kart						
Bruker	B 1 Gode tjenester	B 1.1 Opplevd kvalitet – Byggesaksbehandlingen Skogforvaltningen	BU	4,2 5,2	--	--
	B 2 God forvaltningspraksis	B 2.1 Byggesøknader, 3 ukers frist	LR ³⁶	3,6 uker	< 3 uker	Å
		B 2.2 Byggesøknader, 12 ukers frist	LR ³⁷	7,1 uke	< 12 uker	Å

³⁵ Gemini melding

³⁶ Fra byggesaksrapport

³⁷ Fra byggesaksrapport

		B 2.3 Klager som omgjøres av høyere instans i bygge- og delingssaker, antall	LR	0	< 3	Å
		B 2.4 Tilsyn med foretak	LR		>15	Å
		B 2.5 Ulovlighetsoppfølging kystsonen – antall avsluttede saker	LR		10	Å
		B 2.6 Ulovlighetsoppfølging unntatt kystsonen – antall avsluttede saker	LR		10	Å
		B 2.7 Delingssaker, 12 ukers frist	LR ³⁸	4 uker	< 5 uker	Å
		B 2.8 Målebrev/midl. forretning		24 uker	< 16 uker	Å
		B 2.9 Klager som omgjøres av høyere instans i bygge- og delingssaker, antall		0	0 stk	Å

BU – Brukerundersøkelse
LR – Lokal registrering
DK – Datakilde

Målehyppighet:
T – Hvert tertial
T1 – 1. Tertial
T2 – 2. Tertial
T3 – 3. Tertial
Å - Årlig

³⁸ Fra byggesaksrapport

RÅDMANN

Økonomi

Drift

Fordeling driftsrammer (tall i mill. kr)					
	Bud 11	Bud 12	Bud 13	Bud 14	Bud 15
Rådmann	20,04	2,29	-16,80	-26,70	-26,69
Sum rådmann	20,04	2,29	-16,80	-26,70	-26,69

De viktigste driftsprioriteringene

Bystyret vedtok i 2009 at Sarpsborg kommune skulle slutte seg til en felles kommunal oppreisningsordning i Østfold for personer som har vært utsatt for overgrep eller omsorgssvikt under barnevernets omsorg før 01.01.93. Østfoldkommunene har sluttet seg til felles prinsipper og et felles sekretariat for ordningen i fylkeskommunen. Søknadsfristen for ordningen utløper 01.02.12. Det er utbetalt 8,7 mill. kr i 2010. For 2011 er det budsjettert med 20,0 mill. kr mens det for 2012 er avsatt 7,0 mill. kr. Til sammen er det dermed tatt høyde for en samlet erstatning på 35,7 mill. kr. Det

er fortsatt stor usikkerhet knyttet til omfanget av utbetalingene under denne ordningen.

Kommunen har de siste tre årene investert betydelige i nye IKT-systemer for å effektivisere driften av hele kommunen. Et effektuttak av disse investeringene ble fordelt på hele driftsorganisasjonen med 4,1 mill. kr 2010, økende til 12,4 mill. kr i 2011. Effektuttaket trappes ytterligere opp med 7,7 mill. kr i 2012.

Det er avsatt 2,0 mill. kr til plan- og økonomiutvalgets tilleggsbevilgningskonto.

AVGIFTER, GEBYRER OG EGENBETALINGER

Fra 1. mai 2011 utgjør grunnbeløpet i folketrygden (G) kr 79 216. Neste regulering vil skje fra 01.05.12. Enkelte av betalingssatsene er fastsatt i forhold til grunnbeløpet i Folketrygden. Beløpsgrensene reguleres i samsvar med endringer i G (en gang i året).

Kommuneområde helse- og sosial

- a) Egenandeler for hjemmehjelp, vaktmestertjenester og opplærings tjenester hjemlet i Lov om kommunale helse- og omsorgstjenester m.m. av 24.06.11:

Beløpsgrenser	Abb. grense i t/mnd.	Abb. pris per mnd i 2011	Timepris i 2011	Abb. pris per mnd i 2012	Timepris i 2012
Inntekt <2G	3	165	55	-170 ³⁹	55
Inntekt 2G-3G	10 timer	1 265	135	1 305	140
Inntekt 3G-4G	15	2 810	208	2 900	215
Inntekt 4G-5G	15	4 015	280	4 145	290
Inntekt >5G	15	4 520	310	4 665	320
Vaktmestertjeneste	0 timer		310		320

Tabellen er utarbeidet i forhold til grunnbeløpet i folketrygden (G). Beløpsgrensene reguleres i samsvar med G (en gang i året).

- b) Korttidsopphold i henhold til forskrift p.t. kr 133 per dag³⁹
- c) Trygghetsalarm kr 200 per mnd.
- d) Priser på mat:

Betaling for mat (stk. pris inkl. transport)	2011	2012
Frokost	24	25
Middag	79	82
Grøt	36	36
Aftens	24	25
Kaffe	11	11
Tjenester til beboere i bofellesskap og bosenter (priser per måned)		
Frokost	615	635
Middag	2 235	2 305
Aftens	615	635

- e) Vederlag for opphold i institusjoner m.v. følger gjeldende forskrifter.

³⁹ Reguleres iht. maksimalbeløpet i forskrift

- f) Takster/egenandeler for legetjenester er i forhold til sentrale signaler/føringer.
- g) Egenandel vaksinekontor: kr 175
- h) Gebyr for transport til dagsentertjenester:
For eldre – tur/retur: kr 54
For psykisk utviklingshemmede – tur/retur: kr 27
- i) Godtgjøring av avlastere og støttekontakter oppjusteres med 3,25 %.
- j) Timegodtgjøring for omsorgslønn økes med 7 % utover vanlig lønns- og prisjustering på 3,25 %. Ny timesats utgjør kr 102.
- k) Husleiene i kommunalt disponerte boliger økes med 3,25 %.
- l) Betaling av strøm ved bofellesskapene økes 3,25 %.
- m) Veiledende satser for økonomisk sosialhjelp følger statens veiledende norm.

Kommuneområde oppvekst

a) Barnehager

Betalingene følger maksprisbestemmelsene som er statlig regulert. Betalingen gjelder per måned og innkreves 11 ganger i året.

	2011 (pris per mnd.)	2012 (pris per mnd.)
Bruttoinntekt over 3G (makspris)	2 330	2 330
Foreldre med bruttoinntekt under 3G og som ikke mottar støtte til barnetilsyn, kan søke kommunen om redusert betaling.	1 420	1 420
Foreldre med årsinntekt under 2G, og som ikke mottar støtte til barnetilsyn, kan søke kommunen om redusert betaling	630	630
Betaling for kost	170	175
Gebyr for forsinket henting (per påbegynt halvtime)	170	175
Kjøp av enkelt dager (per dag)	170	175
Betaling for deltidsplasser	i forhold til plassens størrelse	i forhold til plassens størrelse
Søskenmoderasjon for barn nr. 2	30 %	30 %
Søskenmoderasjon for barn nr. 3 ->	50 %	50 %

Søskenmoderasjonsordningen og oppholdsbetaling for familier med lav betalingsevne gjelder også for privat barnehageplass i Sarpsborg kommune. Fastsetting av oppholdsbetaling for familier med lav betalingsevne skjer etter fremlagt dokumentasjon av inntekter og/eller at det ikke er gitt stønad til barnetilsyn. Inntektsgrensene, som er knyttet til grunnbeløpet i Folketrygden, justeres ved oppstart av nytt barnehageår.

b) Skolefritidsordningen (SFO)

Betalingen gjelder per måned og innkreves 11 ganger i året for alle deltakere i ordningen.

	2011 (pris per mnd.)	2012 (pris per mnd.)
Bruttoinntekt over 3G	1 750	1 810
Bruttoinntekt inntil 3G betaler 60 % av ordinær pris (Foreldre med bruttoinntekt under 3G og som ikke mottar støtte til barnetilsyn, kan søke kommunen om redusert betaling).	1 050	1 085
Foreldre med årsinntekt under 2G og som ikke mottar støtte til barnetilsyn, betaler 40 % av ordinær pris. (Fastsetting av oppholdsbetaling for familier med lav betalingsevne skjer etter fremlagt dokumentasjon av inntekter. Inntektsgrensene som er knyttet til grunnbeløpet i Folketrygden, justeres ved oppstart av nytt skoleår.)	700	725
Betaling for kost	Inkl. i priser	Inkl. i priser
Betaling for deltidsplasser	i forhold til plassens størrelse	I forhold til plassens størrelse
Bruk av bare morgentilbudet (mat er ikke inkl. Innteksregulert som ovenfor)	740	765
Kjøp av enkeltdager	180	185
Gebyr for forsinket henting (per påbegynt halvtime)	220	225
Søskenmoderasjon for barn nr. 2	20 % av samlet sum	20 % av samlet sum
Søskenmoderasjon for barn nr. 3	50 %	50 %

Kommuneområde samfunn, økonomi og kultur

- a) Med arrangement/kamp menes arrangementer og kamper.
Med voksen mens alle senior-, old boys- og bedriftslag. Junior og yngre lag regnes som barn.

Sted, tider etc.	2011	2011	2012	2012
Alle satser per time	Voksen	Barn	Voksen	Barn
SPARTA AMFI OG UNGDOMSHALLEN				
Mandag - fredag før kl 15.00 Gratis for Sarpsborgs grunnskoler, maks 100 personer	229	88	240	90
Mandag - fredag kl 15.00 - 23.00, lørdager og søndager	770	88	800	90
Arrangement/kamp	770	234	800	240
SARPSBORG STADION OG OPSUNDBANEN				
Kunstisbanen				
Mandag - fredag før kl 16.00 Gratis for Sarpsborgs grunnskoler	229	88	240	90
Mandag - fredag kl 16.00 - 22.00, lørdager og søndager	645	88	670	90
Arrangement/kamp	645	234	670	240
Naturgress- og grusbaner				
Leie av bane	140	88	145	90
Leie av bane til arrangement/kamp	432	234	450	240
Kunstgress Sarpsborg stadion				
Leie av bane Gratis for Sarpsborgs grunnskoler	770	374	800	385
FLERBRUKSHALLER				
Sarpsborghallen, Skjeberghallen, Tindlundhallen, Grålumhallen, Kalneshallen				
En håndballbane til trening	229	88	240	90
En håndballbane til arrangement/kamp	432	234	450	240
SVØMMEHALLER				
Sarpsborghallen, enkeltbesøk	50		50	20
Sarpsborghallen, enkeltbesøk, honnør, student, vernepliktig		20	20	20
Sarpsborghallen, foreninger/idrettslag - hele hallen	229	88	240	90
Sarpsborghallen, foreninger/idrettslag - 2 baner	114	47	120	50
Sarpsborghallen arrangement	432	234	450	240
Bassengene ved Tindlund, Kurland, Lande og Sandbakken - foreninger/idrettslag	114	47	120	50
GYMNASTIKKSALER				
Gjelder ved gymsalene ved grunnskolene og 1/3-hallen på Kalnes	50	Gratis	50	

Følgende særskilte bestemmelser gjelder:

Når det er avsatt tider til publikumsgåing i Sparta Amfi, Ungdomshallen og kunstisbanen på Sarpsborg stadion er dette gratis.

Aktivitetsdager i høst-, vinter- og sommerferie på kunngjorte tidspunkter er barn og ungdoms bruk av ishallene og bandybanen gratis.

Leietakere fra andre kommuner og kommersielle aktører betaler 100 % høyere satser.

b) Kampavgift

1. Kampavgift betales ved anleggene Sparta Amfi og Sarpsborg Stadion
2. Avgiften betales når det spilles sluttspill, cupkamper og serie i 1. divisjon eller høyere divisjoner (eliteserie, tippeliga, eller lignende). Ved spill i lavere divisjoner hvor laget krever ekstra vaktmestertjeneste betales også avgift.

Avgiften betales også ved spesielle arrangement som for eksempel landskamp, konserter m.m.

3. Avgiften betales med 15 % av brutto billettinntekter.

	2011	2012
For hovedbanen (kunstgresset) på Sarpsborg stadion og Sparta Amfi gjelder følgende minstepriser:	2 570	2 660

Minsteprisene brukes når 15 % av brutto billettinntekter ikke overstiger dette beløpet.

Maksimalgrense kampavgift per sesong (ekskl. sluttspill):

Taket for kampavgifter i Sparta Amfi og Sarpsborg stadion heves fra kr. 325 000 til kr 340 000. Taket gjelder ikke sluttspill da dette fører til økte utgifter for kommunen på grunn av lenger sesong.

4. Leietakere fra andre kommuner og kommersielle aktører betaler 100 % høyere satser.

c) Kulturskolen:

Elevavgift	2011	2012
Familieinntekt større enn 3G	2 425	2 800
Familieinntekt mindre enn 3G	1 455	1 680
Søskenmoderasjon for det yngste barnet (betalingssats)	60 %	60 %
Flerinstrumentmoderasjon (betalingssats)	60 %	60 %
Instrumentavgift	400	410
For instrumenter som lånes uten undervisningsplass (leie per år)	560	580

d) Bibliotek:

Avgifter, betaling for erstatting av media og purreavgifter innkreves etter selvkostprinsippet.

e) Kirken:

Tekst	2011	2012
Utenbys begravelse/kremasjon	4 000	4 100
Leie av kirkebygg ved begravelse/bisettelse	735	750
Leie av kirkebygg ved begravelse/ bisettelse – for innbyggere fra andre kommuner	1 230	1 250
Urneforsendelse	370	385
Urnedsettelse – utenbys	675	690
Gravfesteavgift – kistegrav	180	185
Gravfesteavgift – urnegrav	145	150
Fjerning av gravminne inkl. mva.	390	410
Bolting av gravminne inkl. mva.	460	480
Oppretting av gravminne inkl. mva.	555	575
Andre tjenester, pris pr. time inkl. mva. + materialer	350	370

f) Reguleringsplaner:

Gebyr for behandling av private reguleringsplaner økes med 3,25 %.

Kommuneområde teknisk

Tjenester som ikke er merverdiavgiftspliktige:

- a) Gebyr for behandling av delingssaker etter plan og bygningsloven økes med 3,25%.
- b) Gebyr for behandling av byggesaker etter plan og bygningsloven økes i gjennomsnitt med 3,25 %.
- c) Gebyr etter matrikkelloven (oppmålingsgebyr) økes i gjennomsnitt med 3,25 %.
- d) Gebyr for husplassering betales etter medgått tid (600 kr. timen).
- e) Gebyr etter lov om eierseksjonering:
Gebyret fastsettes lik 5 ganger rettsgebyret - med befarung.
Gebyret fastsettes lik 3 ganger rettsgebyret - uten befarung.
- f) Gebyr for kontroll og tilsyn av separate renseanlegg:
For behandling av tillatelser etter forskrift om utslipp fra separate renseanlegg vedtatt i medhold av forurensningsloven, betales ett gebyr jfr. forskriftens § 11-4:
For bolig og fritidsbebyggelse økes fra kr 4 300 til kr 4 440 per renseanlegg.
- g) Gebyr for behandling av delingssaker etter jordloven kr 750 (fastsettes av staten).
- h) Konesjonsgebyr:
Gebyr 3 promille av første kr 1 000 000.
Gebyr 2 promille av overskytende maks kr 15 000 per søknad. Minimum kr 750 per søknad.

- i) Fellingsavgifter:
Fellingsavgift for elg for voksent dyr (makspris) økes fra kr 470 til kr 490
Fellingsavgift for elg for kalv (makspris) økes fra kr 270 til kr 280
- j) Behandlingsgebyr – opprydding i forurenset grunn (jfr. § 2-12 i forurensingsloven):
Gebyr for behandling av saker og tilsyn i forbindelse med opprydding i forurenset grunn økes fra kr 4 300 til kr 4 440.
- k) Behandlingsgebyr- avfall i byggesaker (avfallsforskriften § 15-9):
Gebyr for behandling av innsendte avfallsplaner i samsvar med forskrift økes fra Kr 1 620 til kr 1 680.

- l) Leiepris ved bruk av veiareal samt fortau til byggearbeid:

Tidsperiode/uke	2011	2012
0- 2 Pris per m ² /uke	0	0
3-29 Pris per m ² /uke	10	11
30-52 Pris per m ² /uke	12	13
53--> Pris per m ² /uke	14	15

Minimums leiepris fra og med 3. uke økes fra kr 920 til kr 1 000.

- m) Torgleie:

Leieperiode	2011	2012
Pr. dag	200	210
Pr. uke	660	680
Pr. mnd.	1 300	1 350
Pr. ½ år	2 200	2 270
Pr. år	4 400	4 540

Torghandlere som benytter torget hele eller halve året til sin virksomhet har gratis leie etter søknad.
Kommune fører tilsyn med praktiseringen.

- n) Gravearbeid og arbeidstillatelse i gater, veier og plasser:

Kostnadstype/ Veiklasse	Minimums- beløp kr		Tillegg i kr per m ²							
			1– 20 m ²		21 – 50 m ²		51 – 500m ²		Over 500m ²	
			2011	2012	2011	2012	2011	2012	2011	2012
Kontrollgebyr	2 020	2 090			44	46	20	21	Etter avtale	Etter avtale
Verdiforringelse samleveier	280	290	32	33	25	26	17	18	15	16
Verdiforringelse boligvei	280	290	25	26	17	18	13	14	9	10
Verdiforringelse G/S-vei og fortau	280	290	17	18	13	14	8	9	7	8

o) Utarbeidelse av skilt og sperreplaner:

	Liten		Mellomstor		Stor		Omfattende	
	2011	2012	2011	2012	2011	2012	2011	2012
Skilt og sperreplaner	350	360	570	590	1 150	1190	Etter avtale	Etter avtale

Tjenester som er merverdiavgiftspliktige:

p) Vann og avløp (ekskl. mva.):

Avgiftstype	2011	2012
Fastgebyr for vann per boenhet	465	526
Variabelt gebyr for vann per m ³	6,39	7,22
Fastgebyr avløp per boenhet	651	579
Variabelt gebyr for avløp per m ³	9,90	8,81
Oppmøtegebyr ved manglende avlesning av vannmåler	1 000	1000
Tilknytingsgebyr for vann og avløp fastsettes til:		
Per gebyrpliktig eiendom, vann	100	250
Per gebyrpliktig eiendom, avløp	100	250
Vannmålergebyr per år	200	200
Slamtømmegebyr økes med	4 %	3,25 %

q) Renovasjonsgebyr

Pris for husholdning (ekskl. mva.) – selvkost:

Avgiftstype	2011	2012
Fastgebyr, husholdningsrenovasjon	752	804
Variabelt gebyr kr per liter (mest utbredt 130 ltr.)	4,40	4,71
Fradrag for hjemmekompostering etter avtale	160	160
Renovasjonsgebyr fritidsbolig	510	552

Periode for renovasjon for fritidsbolig i 2011 var 18. april-7. oktober. I 2012 vil den være fra 2. april-5. oktober.

Pris for næringskunder ekskl. mva (utenfor selvkostområde):

Avfallstype	2011	2012
Fastgebyr, per bedrift	515	532
Variabelt gebyr, restavfall per ltr.	5,44	5,60
Variabelt gebyr, papir per ltr.	1,16	1,20

Pris for både husholdning (selvkost) og næringskunder (utenfor selvkostområde) ekskl. mva:

Avfallstype	2011	2012
Gebyr for bytting av avfallsbeholder	100	100
Gebyr for bytting av container	500	500
Ekstrahenting liten beholder	150	150
Ekstrahenting stor beholder	220	220
Ekstrahenting container	600	600
Ekstrasekk	20	20

Hentetillegg: Abonnenter som ønsker å få hentet beholderne ut over 3 meter fra veien betaler ekstra avgift etter følgende satser:

Volum	Avstand (pris per avstand)									
	< 10 m		< 20 m		< 30 m		< 40 m		< 50 m	
	2011	2012	2011	2012	2011	2012	2011	2012	2011	2012
Beholder m 2 hjul (130l.-370l.)	140	144	280	288	380	392	500	516	620	640
Beholder med 4 hjul (660l. – 750l.)	320	332	720	744	1 120	1156	1 460	1508	1 880	1 942

Bevegelseshemmede kan etter søknad få innvilget økt henteavstand uten merkostnad. Legeattest skal vedlegges søknad og behandles av helse og sosial.

r) Levering av grovavfall til Gatedalen miljøanlegg per kg:

Avgiftstype	Avgift 2011 inkl. sluttbehandlings – avgift	Avgift 2012 inkl. sluttbehandlings - avgift
Sortert avfall til gjenvinning (papp, papir, metaller, plastemballasje, sortert EE-avfall, hageavfall fra husholdninger, farlig avfall fra husholdninger, ren jord/leire/sand fra husholdninger)	0	0
Trevirke (ikke impregnert)	0,58	0,60
Septikkslam	0,20	0,21
Hageavfall, næring	0,70	0,80
Farlig avfall fra næring (unntatt impregnert trevirke og eternitt som går som annet avfall)	ny	10,00
PCB vinduer	1,10	1,25
Usortert avfall (etter avtale med kommunen)	ny	2,00
Annet avfall	1,48	1,52

For leveranser av restavfall levert med bil uten henger med totalvekt < 3500 kg betales kr 40 ekskl. mva.

- Iht. vedtatt hovedplan for avfall er det ønskelig at omfanget av ombruk økes. Som et virkemiddel for å oppnå dette gis rådmannen etter nærmere retningslinjer fullmakt til å tillate gratis levering av rester fra loppemarked arrangert av og for frivillige organisasjoner for barn og unge i Sarpsborg.
- Rådmannen gis fullmakt til å kunne avtale pris med innsamlere av næringsavfall.
- Rådmannen gis fullmakt til å avtale levering av usortert avfall.
- Dersom den statlige sluttbehandlingsavgiften endres vesentlig, gis rådmannen fullmakt til å justere prisene for avfall som har sluttbehandlingsavgift tilsvarende.
- Minstepriis for fakturering av avfall levert etter vekt settes til kr 300 ekskl. mva.

s) Brann:

Feiegebyr fastsettes til kr 300 per pipeløp (2011 – kr 289)

t) Parkering:

Tid: Mandag – fredag kl. 08.00 – 16.00, lørdag kl. 08.00 – 14.00:

(Alle kommunale parkeringsplasser)	2011	2012
Parkeringsavgift korttidsleie per time inkl. mva.	15	18
Parkeringsavgift langtidsleie per dag inkl. mva.	50	60
Parkeringsleie (per plass) per ½ år inkl. mva.	2 400	2600
Parkeringsleie (per plass) per år inkl. mva.	4 800	5100
Bruk av parkeringsplasser i forbindelse med byggearbeider med mer inkl. mva.	120 per dag 420 per uke 1 250 per mnd. 5 300 per år	125 per dag 450 per uke 1 350 per mnd. 5 600 per år

u) Leie av sandkasser og strøsand:

Tjeneste	2011	2012
Leie av strøsandkasse	530	550
Avtale om påfyll – inntil 3 ganger påfyllinger/sesong	730	760
Ekstra påfyll utover 3 påfyllinger	470	490

v) Utleiepriser for kommunale bygg per gang (ikke mva. pliktig på utleie):

Utleiepriser for kommunale bygg (gjelder per gang).		2011	2012
Fritznerbakken aktivitetssenter	Hver del	190	200
	Alle deler	580	600
	Alle deler helg		1 200
Lande bo senter	Hver del:	190	200
	Alle deler:	580	600
	Alle dager helg		1 200
Vestvold: Hele bygget	Ukedag	1 100	600
	Helg		1 200
Varteig rådhus	Kjøkken	125	130
	Grupperom	125	130
	Peisestue	320	330
	Kommunestyresal	525	545
	Hele huset	820	850
Ullerøy leirskole Dag/døgn	Dag/døgn:	1 310	1 500
	Helg:	2 650	3 000
	Uke:	4 000	4 500
Vaskeritjenesten			
Vask av tøy til hjemmeboende		200	210

Andre betalingssatser

Alle andre betalingssatser som ikke er særskilt fastsatt økes med 3,25 %.

VEDLEGG

Budsjettskjema 1A (tall i mill. kr)						
	R - 10	Bud 11	Bud 12	Bud 13	Bud 14	Bud 15
Skatt på inntekt og formue	-975,9	-916,7	-978,1	-987,9	-997,7	-1 007,7
Ordinært rammetilskudd	-763,9	-1 194,6	-1 313,0	-1 337,3	-1 356,6	-1 370,0
Skatt på eiendom	-111,0	-130,8	-132,0	-142,0	-152,0	-152,0
Konsesjonskraftinntekter		-2,6	-2,6	-2,6	-2,6	-2,6
Andre generelle statstilskudd:	-257,9					
Flyktningetilskudd		-29,2	-29,2	-29,2	-29,2	-29,2
Kompensasjonstilskudd - skole, pleie og omsorg, kirken		-15,1	-14,5	-14,2	-13,8	-12,9
Ressurskrevende tjenester		-70,0	-59,6	-59,6	-59,6	-59,6
Mva kompensasjon		-44,9	-89,0	-101,0	-39,0	-47,0
Sum frie disponible inntekter	-2 108,7	-2 403,9	-2 617,9	-2 673,8	-2 650,5	-2 681,0
Renteinntekter	-34,2	-45,4	-51,0	-48,8	-47,8	-46,4
Aksjeutbytte	-31,0	-26,5	-26,5	-26,5	-26,7	-26,8
Gevinst finansielle instrumenter	-19,4					
Renteutgifter, provisjoner og andre finansutgifter	95,3	108,1	130,4	149,2	161,8	175,5
Tap finansielle instrumenter	1,2					
Avdrag på lån	95,0	110,2	116,3	135,7	151,6	150,6
Netto finansinntekter/-utgifter	106,9	146,4	169,2	209,6	238,9	253,0
Dekning av tidligere års regnskapsmessig merforbruk						
Til ubundne avsetninger	18,3		10,0			
Til bundne avsetninger	26,1					
Bruk av tidligere års regnskapsmessig mindreforbruk	-9,8					
Bruk av ubundne avsetninger	-22,9	-22,5	-13,5	-0,5	-0,5	
Bruk av bundne avsetninger	-11,0					
Netto avsetninger	0,7	-22,5	-3,5	-0,5	-0,5	0,0
Overført til investeringsbudsjettet	11,5	23,7	53,0	81,0	39,0	47,0
Til fordeling drift	-1 989,6	-2 256,3	-2 399,2	-2 383,7	-2 373,1	-2 381,1
Fordelt drift	1 918,1	2 227,9	2 399,25	2 383,68	2 373,15	2 381,1
Merforbruk/mindreforbruk	-71,5	-28,4	0,0	0,0	0,0	0,0

Bruk av fond i drift (tall i mill. kr)					
	Bud 11	Bud 12	Bud 13	Bud 14	Bud 15
Ubundne avsetninger					
Barnevern oppreisning	-12,00	-3,00			
Borgarsyssel	-0,50	-0,50	-0,50	-0,50	
Kulturhus		-10,00			
Bruk av ubundne avsetninger	-12,50	-13,50	-0,50	-0,50	0,00

Avsetninger til fond i drift (tall i mill. kr)					
	Bud 11	Bud 12	Bud 13	Bud 14	Bud 15
Ubundne avsetninger					
Kulturhus		10,00			
Bruk av ubundne avsetninger	0,00	10,00	0,00	0,00	0,00

Noter:

Note 1 – skatteanslaget:

Budsjetterte skatteinntekter følger anslaget i statsbudsjettet for 2012. For årene 2013 – 2015 er det lagt inn en årlig realvekst i skatteinntektene på 1 %.

Note 2 – andre fiskale inntekter:

Inntekten fra salg av konsesjonskraft er basert på kjent kraftmengde og estimert pris.

Note 3 – generelle statstilskudd:

Anslaget er gjort ut fra de signaler som fremkommer i statsbudsjettet og annet materiale, informasjon fra departementene og kommunens egen vurdering.

Note 4 – angivelse av forventet utbytte fra kommunale selskaper m.v.:

Anslaget er basert på tidligere års utbetalinger og forventninger om fremtidige utbetalinger fra selskapene.

Note 5 – avsetninger til fond:

Det vises til tabell under budsjettskjema 1A og 1B.

Note 6 – bruk av fond:

Det vises til tabell under budsjettskjema 1A, 1B og 2A.

Budsjettskjema 1B - Fordeling driftsrammer (tall i mill. kr)

	Bud 11	Bud 12	Bud 13	Bud 14	Bud 15
Kommuneområde helse og sosial					
Enhet bolig og omsorg	12,86	12,65	14,17	10,97	10,97
Enhet helse	62,53	125,72	136,72	142,47	142,47
Enhet forebyggende tjenester	41,65	44,04	44,04	44,04	44,04
Enhet kompetansesenter rus og psykiatri	39,17	42,11	42,01	42,01	42,01
Enhet kjøkken og kantine	11,35	11,37	11,37	11,37	11,37
NAV sosial	131,30	136,40	135,40	134,40	134,40
Omsorgstjenester	468,58	496,01	503,76	528,81	532,81
Boveiledning	195,98	209,19	220,39	221,19	221,19
Kommunesjef helse og sosial	1,81	1,52	-5,14	-16,96	-13,49
Sum kommuneområde helse og sosial	965,23	1079,01	1102,72	1118,30	1 125,77
Kommuneområde oppvekst					
Enhet utvikling	240,85	246,46	238,66	234,16	234,16
Enhet barnevern	69,82	72,87	72,87	72,87	72,87
Barnehager	66,51	69,82	71,62	81,02	81,02
Skoler (inkl enhet språk- og vo.senteret og spes.ped. tiltak)	483,20	511,86	511,86	511,86	511,86
Kommunesjef oppvekst	1,85	1,63	-3,89	-13,65	-10,79
Sum kommuneområde oppvekst	862,22	902,63	891,13	886,26	889,12
Kommuneområde samfunn, økonomi og kultur					
Enhet økonomi	16,84	17,44	17,44	17,44	17,44
Enhet kemner	11,61	12,58	13,08	12,58	12,58
Enhet plan og samfunnsutvikling	18,56	18,66	19,51	19,21	18,11
Enhet Kultur	46,74	40,77	40,62	40,87	40,92
Kirken	22,74	23,48	22,28	22,28	22,28
Byjubiléet		1,52	1,52	2,02	2,52
Kommunesjef samfunn, økonomi og kultur	2,23	2,30	1,58	0,30	0,67
Sum kommuneomr.samf., økonomi og kultur	90,27	116,74	116,02	114,69	114,52
Kommuneområde HR					
Enhet arbeidsgiver	50,38	53,70	52,50	51,80	50,10
Enhet kommunikasjon og service	57,84	62,23	63,78	61,63	63,98
Kommunesjef HR	1,31	0,85	0,13	-1,16	-0,78
Sum kommuneområde HR	109,53	116,78	116,41	112,27	113,30
Kommuneområde teknisk					
Enhet eiendom	1,66	1,10	0,90	0,90	0,90
Enhet byggservice	155,32	158,25	159,55	162,05	161,95
Enhet kommunalteknikk	-3,47	3,88	-3,71	-9,92	-13,67
Enhet byggesak, landbruk og kart	11,44	12,22	12,12	12,12	12,12
Kommunesjef teknisk	3,69	3,44	2,34	0,38	0,95
Sum kommuneområde teknisk	168,65	178,89	171,20	165,53	162,25

	Bud 11	Bud 12	Bud 13	Bud 14	Bud 15
Rådmann	20,04	2,29	-16,80	-26,70	-26,69
Sum rådmann	20,04	2,29	-16,80	-26,70	-26,69
Reserverte tilleggsbevilgninger	11,96	1,90	2,00	2,00	2,00
Tap på fordringer		1,01	1,01	0,80	0,80
Sum fordelt til drift	2 227,88	2 399,25	2 383,68	2 373,15	2 381,08

Bruk av fond i drift (tall i mill. kr)					
	Bud 11	Bud 12	Bud 13	Bud 14	Bud 15
Bruk av ubundne avsetninger					
Bruk av kulturfond til løypemaskin		-3,80			
Bruk av ubundne avsetninger		-3,80	0,00	0,00	0,00
Bruk av bundne avsetninger					
Vannforsyning		-3,00	-1,11	0,00	0,00
Avløp		-9,29	-6,29	-6,24	-6,20
Husholdningsrenovasjon		-3,00	-0,63	0,01	0,01
Bruk av bundne avsetninger		-15,29	-8,03	-6,23	-6,19
Til bundne avsetninger					
Renovasjon		0,10	0,10	0,10	0,10
Til bundne avsetninger		0,10	0,10	0,10	0,10

Budsjettskjema 2A (tall i mill. kr)

	Regnskap 2010	Budsjett 2011	Budsjett 2012	Budsjett 2013	Budsjett 2014	Budsjett 2015
Investeringer i anleggsmidler	408,06	383,55	569,80	595,22	331,72	370,62
Utlån og forskutteringer	83,08	105,70	115,70	125,70	135,70	145,70
Avdrag på lån	58,80	35,00	93,00	134,00	177,40	126,40
Avsetninger	36,84					
Årets finansieringsbehov	586,77	524,25	778,50	854,92	644,82	642,72
Bruk av lånemidler	-447,20	-400,89	-678,80	-665,22	-401,72	-480,62
Inntekter fra salg av anleggsmidler	-4,00	-1,00	-1,00	-50,00	-60,00	-30,00
Tilskudd til investeringer	-9,49	-43,70		-13,00	-98,40	-39,40
Mottatte avdrag på utlån og refusjoner	-43,75	-35,00	-40,00	-40,00	-40,00	-40,00
Andre inntekter	-1,94					
Sum ekstern finansiering	-506,37	-480,59	-719,80	-768,22	-600,12	-590,02
Overført fra driftsregnskapet	-11,49	-23,66	-53,00	-81,00	-39,00	-47,00
Bruk av avsetninger	-68,91	-20,00	-5,70	-5,70	-5,70	-5,70
Sum finansiering	-586,77	-524,25	-778,50	-854,92	-644,82	-642,72
Udekket/udisponert	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00

Bruk av fond investeringer (tall i mill. kr)

	Bud 12	Bud 13	Bud 14	Bud 15
Bruk av ubundne investeringsfond				
Egenkapitalinnskudd KLP	5,70	5,70	5,70	5,70
Bruk av ubundne investeringsfond	5,70	5,70	5,70	5,70

Budsjettskjema 2B - investeringer (tall i mill. kr)

	Tidl. bevilget	Bud 12	Bud 13	Bud 14	Bud 15
Kommuneområde helse og sosial					
Enhet bolig og omsorg					
Korttidshjelpemidler		0,30	0,40	0,50	0,50
Trygghetsalarmer		0,15	0,15	0,15	0,15
Boligsosial handlingsplan/årsplan		25,0	15,0	15,0	15,0
Sum enhet bolig og omsorg	0,00	25,45	15,55	15,65	15,65
Enhet helse					
Håndholdte terminaler - PDA	1,35	1,20			
Velferdsteknologi		3,00			
Ny sentral trygghetsalarmer		1,00			
Sum enhet helse	0,00	5,20	0,00	0,00	0,00
Omsorgstjenester					
Inventar og utstyr		2,50	2,50	3,00	3,0
Nytt sykehjem og bofellesskap Valaskjold (32 og 48 plasser)	15,00	96,00	114,00		
Riving gamle Haugvoll	1,00	5,00			
32 nye sykehjemsplasser på Haugvoll			5,00	48,00	50,0
82 omsorgsboliger i bofellesskap		3,00	40,00	60,00	102,0
Avdelingskjøkken	6,70	13,50			
Helsehuset ombygging og utstyr		10,00			
Nødstrøm sykehjem		3,80	0,50	0,60	0,3
Villa Tindlund - økt bevilgning	27,20	2,80			
Sum omsorgstjenester	33,90	136,60	162,00	111,60	155,30
Boveiledning					
48 boliger i bofellesskap	10,00	35,00	25,00	25,00	25,00
Aktivitetssenter for psykisk utviklingshemmede		0,50	6,50		
Sum boveiledning	10,00	35,50	31,50	25,00	25,00
Kommuneområde oppvekst					
Skoler					
Ny sentrumsskole	30,00	50,00	160,00		
Kapasitetsøkning og utbedring Sandbakken skole	20,00	10,00			
IKT-plan skoler og barnehager	13,50	3,50	3,50	3,50	3,50
Kapasitetstiltak skole generelt	5,00	3,00	6,00	6,00	6,00
Sum skoler		66,50	169,50	9,50	9,50
Barnehager					
Ny barnehage - Kulås inkl. mottaksbarnehage	1,0	30,00	5,00		
Rehabilitering av barnehager		3,00	1,00		
Utbygging og rehabilitering Vestvold barnhage		18,50			
Ny barnehage Tindlund			23,00		

	Tidl. bevilget	Bud 12	Bud 13	Bud 14	Bud 15
Ny barnehage Hafslundsøy		6,00	30,00		
Ny permanent barnehage Sandbakken		10,00	22,00		
Ny barnehage Guslundåsen				18,00	18,00
Utskifting lekeapparater (skoler og barnehager)	0,00	0,50	0,50	0,50	0,50
Sum barnehager		68,00	81,50	18,50	18,50
Barnevern					
Oppgradering av familiesenter		2,00	1,00		
Sum barnevern		2,00	1,00	0,00	0,00
Kommuneområde samfunn, økonomi og kultur					
Enhet kultur					
Opprusting av parker og plasser	2,50	1,50	1,50	1,50	1,50
Sparta Amfi utskifting av kjøleanlegg og asbestsanering	2,00	23,00			
Folkets Hus utbedringer	5,00	1,00			
Friidrettsanlegg - Kalnes	8,00	27,20			
Sarpsborg stadion, tribune/garderoobebygg - fasiliteter for fotball, bandy med mer		15,00	15,00		
Kunstisbanen - tilstandsvurdering		0,20			
Skjeberghallen - nytt gulv		1,10			
Kulås Amfi	6,00			8,00	15,00
Ventilasjon ved Sarpsborg bibliotek		0,30	2,80		
Nytt kunstgress Sarpsborg stadion					4,00
Opprustning kulturminner - Eidet		0,10			
Tilbygg styrkerom Sarpsborghallen		5,50			
Opprusting Verdensteateret		3,50			
Publikumsarealer Sparta Amfi			6,00		
Kirkelig fellestråd					
Opparbeiding av gravlund Hafslund	12,75	9,25			
Maskiner og utstyr	0,50	0,50	0,50	0,50	
Opparbeide nytt areal Ingedal		0,25	1,50	2,00	
Restaurering av grønne arealer og kulturminner		0,15	0,15	0,15	0,15
Driftsbygninger Tune					4,00
Utvidelser Tune, nordøst				4,00	
Utredning av Hafslund kirke					0,50
Nytt menighetssenter Tune		1,00	1,00		
Sum enhet kultur	38,95	89,55	28,45	16,15	25,15
Kommuneområde HR					
Enhet kommunikasjon og service					
Videreutbygging av IKT kommunikasjon		3,30	1,00	1,00	1,00
Fornyelse og oppgradering IKT utstyr		1,60	2,40	6,10	6,10
IKT som effektiviseringsverktøy		5,90	3,40	3,40	1,70
Elektroniske tjenester og publikumsservice		2,30	1,10	0,70	0,70

	Tidl. bevilget	Bud 12	Bud 13	Bud 14	Bud 15
Kommunedelplan kommunikasjon		2,30	1,70	1,40	1,20
Sum enhet kommunikasjon og service	0,00	15,40	9,60	12,60	10,70
Kommuneområde teknisk					
Enhet eiendom					
Rehabilitering og sikring av bygg, inkl. brannoppgradering og tiltak mot radon	17,90	2,70	3,50	3,00	3,00
Brannoppgradering	67,25	6,50			
ENØK-investeringer	11,30	7,00	10,00	4,00	1,00
Universell utforming kommunale bygg	1,00	2,00	2,00	2,00	2,00
Nytt vaskeri		18,50			
Utskifting/tilpassing utelys kommunale bygg		0,50	0,60		
Isprepareringsmaskin stadion			1,20		
Oppgradering og utvikling av administrasjonsbygg		5,00			
Utbygging Ravneberget fengsel		3,00	1,00		
Inspira Science Center - økt bevilgning til nedgraving av kabel og kjøp av tomt		7,00			
Innløsning av festetomt Sparta Amfi		4,00			
Ventilasjonsanlegg Tune administrasjonsbygg		1,50			
Sum enhet eiendom		57,70	18,30	9,00	6,00
Enhet kommunalteknikk					
Vannledningsnett		3,00	15,00	30,00	30,00
Isesjø vannverk		3,00			
Avløpsnett		3,00	15,00	35,00	35,00
Biler og maskiner		2,90	0,80	4,90	2,50
Gatedalen miljøanlegg deponigass - utbedring/nye gassbrønner	1,50	1,50			
Biler og maskiner renovasjon		0,30	0,30		
Opprustning gågata		1,00	5,00	5,00	5,00
Rehabilitering av p-plasser og p-automater	3,25	1,00		2,00	
Veilys - oppgradering av kommunale gatelys	13,00	3,00	5,50	6,00	6,00
Veilys - tilrettelegging for privat overtagelse	0,00	2,50			
Universell utforming i bysentrum inkl. bussholdeplasser	1,00	2,70	1,00	1,00	1,00
Oppgradering veier	10,00	10,00	10,00	10,00	10,00
Trafikksikkerhetstiltak - trygge skoleveier/nærtiltak		1,00	1,00	1,00	1,00
Trafikksikkerhetstiltak - fartsbegrensende tiltak	3,00	3,50	3,50	3,50	3,50
Gang og sykkelveier inkl. gatelys	5,00	5,00	5,00	5,00	5,00
Etablering av drosjeholdeplass		0,20			
Feiervesenet biler	0,60	0,30	0,30	0,30	
Biler og maskiner beredskap		4,00	7,00	3,70	0,40
Biler maskiner og annet teknisk utstyr	12,50	8,70	8,30	5,60	5,30
Biler		10,00			
PDA i biler		0,30	0,12	0,12	0,12
Sum enhet kommunalteknikk		66,90	77,82	113,12	104,82

	Tidl. bevilget	Bud 12	Bud 13	Bud 14	Bud 15
Enhet byggesak, landbruk og kart					
Utstyr kart og oppmåling	0,20	1,00		0,60	
Sum enhet byggesak, landbruk og kart		1,00	0,00	0,60	0,00
Sum investeringer					
		569,80	595,22	331,72	370,62

Kommunale gebyrer 2012-2015 (tall i mill. kr)

Vann	2012	2013	2014	2015
Driftskostnader	30,76	30,91	31,06	31,21
Direkte kostnader	28,16	28,31	28,46	28,61
Indirekte kostnader	2,60	2,60	2,60	2,60
Kapitalkostnader	19,54	21,33	23,31	25,35
Kalkulerte avskrivninger	8,65	11,48	12,21	12,94
Kalkulerte renter	10,89	9,85	11,11	12,94
Selvkost	50,30	52,23	54,37	56,56
Gebyrinntekter	-47,30	-51,12	-54,37	-56,56
Avsetning /bruk av fond	-3,00	-1,11	0,00	0,00
Sum inntekter	-50,30	-52,23	-54,37	-56,56
Resultat	0,00	0,00	0,00	0,00

Avløp	2012	2013	2014	2015
Driftskostnader	34,13	34,28	34,43	34,58
Direkte kostnader	31,10	31,25	31,40	31,55
Indirekte kostnader	3,03	3,03	3,03	3,03
Kapitalkostnader	24,25	30,41	34,05	35,81
Kalkulerte avskrivninger	13,66	16,68	18,31	18,77
Kalkulerte renter	10,59	13,72	15,74	17,05
Selvkost	58,38	64,68	68,48	70,39
Gebyrinntekter	-49,09	-58,39	-62,24	-64,19
Avsetning/bruk av fond	-9,29	-6,29	-6,24	-6,20
Sum inntekter	-58,38	-64,68	-68,48	-70,39
Resultat	0,00	0,00	0,00	0,00

Renovasjon	2012	2013	2014	2015
Driftskostnader	39,92	39,92	40,02	39,92
Direkte kostnader	38,24	38,24	38,24	38,24
Indirekte kostnader	1,68	1,68	1,78	1,68
Kapitalkostnader	1,44	1,57	1,56	1,62
Kalkulerte avskrivninger	1,08	1,15	1,15	1,14
Kalkulerte renter	0,36	0,42	0,41	0,38
Selvkost	41,36	41,49	41,58	41,54
Gebyrinntekter	-38,36	-40,86	-41,58	-41,54
Avsetning/bruk av fond	-3,00	-0,63	0,00	0,00
Sum inntekter	-41,36	-41,49	-41,58	-41,54
Resultat	0,00	0,00	0,00	0,00

Feiing	2012	2013	2014	2015
Driftskostnader	5,50	5,50	5,50	5,50
Direkte kostnader	4,66	4,66	4,66	4,66
Indirekte kostnader	0,84	0,84	0,84	0,84
Kapitalkostnader	0,15	0,16	0,18	0,22
Kalkulerte avskrivninger	0,12	0,13	0,14	0,17
Kalkulerte renter	0,03	0,04	0,04	0,05
Selvkost	5,65	5,66	5,68	5,72
Gebyrinntekter	-5,65	-5,66	-5,68	-5,72
Avsetning/bruk av fond	0,00	0,00	0,00	0,00
Sum inntekter	-5,65	-5,66	-5,68	-5,72
Resultat	0,00	0,00	0,00	0,00

Kommunale gebyrendringer fra 2011 til 2012

Gebyrene for en standard bolig med stipulert forbruk på 200 m³ og en boenhet (ekskl. mva)		
Beskrivelsen	2011	2012
Vanngebyr, fast	465	526
Vanngebyr, variabelt	1 278	1 444
Avløpsgebyr, fast	651	579
Avløpsgebyr, variabelt	1 980	1 762
Renovasjonsgebyr, fast	752	804
Renovasjonsgebyr variabelt(130 liter)	574	612
Feiegebyr	289	300
Sum	5 989	6 027
Økning fra 2011 til 2012		1,01 %

Gebyrene for en standard bolig med stipulert forbruk på 200 m³ og en boenhet (ekskl. mva.).

Økonomisk oversikt - drift (tall i mill. kr)						
	R - 10	Bud 11	Bud 12	Bud 13	Bud 14	Bud 15
Brukerbetalinger	-102,29	-94,87	-99,79	-100,46	-103,91	-103,91
Andre salgs- og leieinntekter	-260,43	-255,56	-265,54	-281,86	-293,07	-297,16
Overføringer med krav til motytelse	-432,66	-180,57	-218,90	-230,90	-168,90	-176,90
Rammetilskudd	-763,95	-1 194,60	-1 312,94	-1 337,30	-1 356,64	-1 370,01
Andre statlige overføringer	-250,04	-51,21	-50,81	-50,51	-50,11	-49,21
Andre overføringer	-5,96	-2,70	-0,10	-0,10	-0,10	-0,10
Skatt på inntekt og formue	-975,91	-916,70	-978,10	-987,90	-997,70	-1 007,70
Eiendomsskatt	-111,01	-130,80	-132,00	-142,00	-152,00	-152,00
Andre direkte og indirekte skatter	-7,87	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Sum driftsinntekter (B)	-2 910,11	-2 827,00	-3 058,18	-3 131,04	-3 122,44	-3 157,00
Lønnsutgifter	1 459,08	1 439,70	1 526,13	1 529,63	1 529,77	1 538,19
Sosiale utgifter	377,09	408,62	430,58	434,40	436,01	439,06
Kjøp av varer og tj. som inngår i komm tj. prod	419,29	371,46	374,30	378,19	384,23	384,69
Kjøp av varer og tj. som erstatter komm tj.prod	193,60	350,25	408,49	400,69	396,19	396,19
Overføringer	346,53	157,20	142,11	132,48	131,53	131,58
Avskrivninger	116,83	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Fordelte utgifter	-77,35	-26,22	-27,07	-27,07	-27,07	-27,07
Sum driftsutgifter (C)	2 835,08	2 701,01	2 854,55	2 848,33	2 850,68	2 862,65
Brutto driftsresultat (D=B-C)	-75,03	-125,99	-203,63	-282,71	-271,76	-294,35
Renteinntekter, utbytte og eieruttak	-65,25	-72,38	-77,98	-75,73	-74,98	-73,63
Gevinst på finansielle instrumenter	-19,37	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Mottatte avdrag på utlån	-1,45	-1,70	-1,70	-1,7	-1,7	-1,7
Sum eksterne finansinntekter (E)	-86,07	-74,08	-79,68	-77,43	-76,68	-75,33
Renteutgifter, provisjoner og andre finansutgifter	95,33	108,10	130,40	149,15	161,8	175,5
Tap på finansielle instrumenter	1,17	0,00	0,00	0	0	0
Avdragsutgifter	95,04	110,20	116,30	135,7	151,6	150,6
Utlån	2,67	2,68	2,68	2,675	2,675	2,675
Sum eksterne finansutgifter (F)	194,21	220,98	249,38	287,53	316,08	328,78
Resultat eksterne finansieringstransaksjoner	108,15	146,90	169,70	210,10	239,40	253,45
Motpost avskrivninger	-116,83					
Netto driftsresultat (I)	-83,72	20,91	-33,94	-72,62	-32,37	-40,91
Bruk av tidligere års regnskapsmessig mindreforbruk	-9,84	0,00	-13,88	0,00	0,00	0,00
Bruk av disposisjonsfond	-22,91	-23,67	-15,28	-0,50	-0,50	0,00
Bruk av bundne fond	-11,03	-20,90	0,00	-8,03	-6,23	-6,19
Sum bruk av avsetninger (J)	-43,78	-44,57	-29,16	-8,53	-6,73	-6,19
Overført til investeringsregnskapet	11,49	23,66	53,00	81,00	39,00	47,00
Dekning av tidligere års merforbruk		0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Avsetninger til disposisjonsfond	18,31	0,00	10,00	0,00	0,00	0,00
Avsetninger til bundne fond	26,13	0,00	0,10	0,10	0,10	0,10
Sum avsetninger (K)	55,93	23,66	63,10	81,10	39,10	47,10
Regnskapsmessig mer- mindreforbruk	-71,57	0,00	0,00	-0,05	0,00	0,00

Økonomisk oversikt - investering (tall i mill. kr)

	R - 10	Bud 11	Bud 12	Bud 13	Bud 14	Bud 15
Salg av driftsmidler og fast eiendom	-3,15	-1,00	-1,00	-50,00	-60,00	-30,00
Andre salgsinntekter	-1,94					
Overføringer med krav til motytelse	-4,91					
Statlige overføringer	-9,49			-13,00	-98,40	-39,40
Andre overføringer		-43,70				
Renteinntekter, utbytte og eieruttak						
Sum inntekter	-19,49	-44,70	-1,00	-63,00	-158,40	-69,40
Lønnsutgifter	1,03		1,00	0,60	0,45	0,30
Sosiale utgifter	0,30					
Kjøp av varer og tj som inngår i kommunal tj.prod.	356,98	383,55	557,65	591,47	324,62	365,67
Kjøp av varer og tj som erstatter kommunal tj.prod	0,18					
Overføringer	45,87		11,15	3,15	6,65	4,65
Renteutg, provisjoner og andre finansutg	3,71					
Fordelte utgifter						
Sum utgifter	408,06	383,55	569,80	595,22	331,72	370,62
Avdragsutgifter	58,80	35,00	93,00	134,00	177,40	126,40
Utlån	77,87	100,00	110,00	120,00	130,00	140,00
Kjøp av aksjer og andeler	5,21	5,70	5,70	5,70	5,70	5,70
Dekning tidligere års udekket	0,00					
Avsetning til ubundne investeringsfond	9,47					
Avsetninger til bundne fond	27,36					
Avsetninger til likviditetsreserve						
Bruk av tidligere års overskudd						
Sum finansieringstransaksjoner	178,70	140,70	208,70	259,70	313,10	272,10
Finansieringsbehov						
Bruk av lån	-447,20	-400,89	-678,80	-665,22	-401,72	-480,62
Mottatte avdrag på utlån	-38,84	-35,00	-40,00	-40,00	-40,00	-40,00
Salg av aksjer og andeler	-0,84					
Bruk av tidligere års mindreforbruk	-3,53					
Overføringer fra driftsregnskapet	-11,49	-23,66	-53,00	-81,00	-39,00	-47,00
Bruk av disposisjonsfond	-15,55	-3,00				
Bruk av ubundne investeringsfond	-0,60	-17,00	-5,70	-5,70	-5,70	-5,70
Bruk av bundne fond	-49,22					
Bruk av likviditetsreserve						
Sum finansiering	-567,28	-479,55	-777,50	-791,92	-486,42	-573,32
Udekket/udisponert	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00